

AARBOG 1964

D. S. K. AARBOG 1964

Udgivet af

FORENINGEN AF
DANSKSINDEDE SØNDERJYDSKE KRIGSDELTAGERE
1914-18

ved

Joh. Ipland, J. Andersen og Herm. Hunger

Eftertryk kun med kildeangivelse

AABENRAA
HEJMDALS BOGTRYKKERI
1964

INDHOLD:

Hele bønner (Af domprovst Poul Schou)	7
Fra Chemin des Dames til Champagnen (Af Peter Aarup)	8
Vor Underofficers sidste Jul (Af Peter Frank)	10
Bataljonschefens læggekartofler (Af P. Lausen)	12
En feltkok fortæller (Af Johan Brodersen)	13
Dengang vi drog af sted! (Af Peter Aarup)	15
Krigsfange i England (Af Søren Krab)	17
En Armeringssoldats Oplevelser i 1917 (Af Peter Rossen)	20
På lazarettet i Kiel (Af Søren P. Petersen)	25
En rejse til Vestfronten 1914-18 (Af 84 og 86)	29
Rekrutuddannelse - Kadaverdisciplin! (Af Johan Bejning)	36
Helligånden skal komme over dig! (Af Jens Andersen)	37
Jeg fandt mit gamle Lazaret (Af Hemming Skov)	40
En Armeringssoldats Oplevelser i 1917 (Af Peter Rossen)	42
I krigen 1914-18 (Af Jens Holdt)	45
Hjemrejsen fra Frankrig ved Krigsafslutningen (Af Claus Frederiksen)	52
Min sidste Orlov fra Fronten (Af Jes Dreyer)	55
Så blev jeg færdig med krigen (Af Mathias Petersen)	57
Krigsfange i Rusland 1915-18 (Af Christian Hansen)	59
Mine Krigserindringer fra 1914-18 (Af Iver Schmidt)	63
Amerikanerne går til Angreb i 1918 (Af Hans Matzen)	66
Kammerat fortæl: Småglimt fra Verdenskrigen	69
Lidt sandsnak	69
Rejse i Frankrig som P. G.	70
Hvor er kvinderne?	71
Kammerat, hvor er du?	71
Ære være deres minde	73

FJERNT HAR DINE SØNNER ..

Fjernt har dine sønner, Danmark, faret fra din stavn.
 Der er ristet danske runer i Piræus' havn.
 Brede bautastene knejser end på Skotlands vang.
 Og i lejet synger Seinen på en nordisk sang.

Fjernere dog sønner af dig, Danmark, farer nu,
 for en fremmed fane følger de med sorg i hu;
 fjernere og dog tillige fast i hjemmets favn,
 i vort håb, vor tro og længsel, i vor sorg, vort savn.

Polens sletter, Namurs volde, Lüttichs skansers fod
 så dem kæmpe, så dem falde, drak af deres blod;
 mange hviler alt derude i en ukendt grav,
 Danebrog blev ej den pude, dødens seng dem gav.

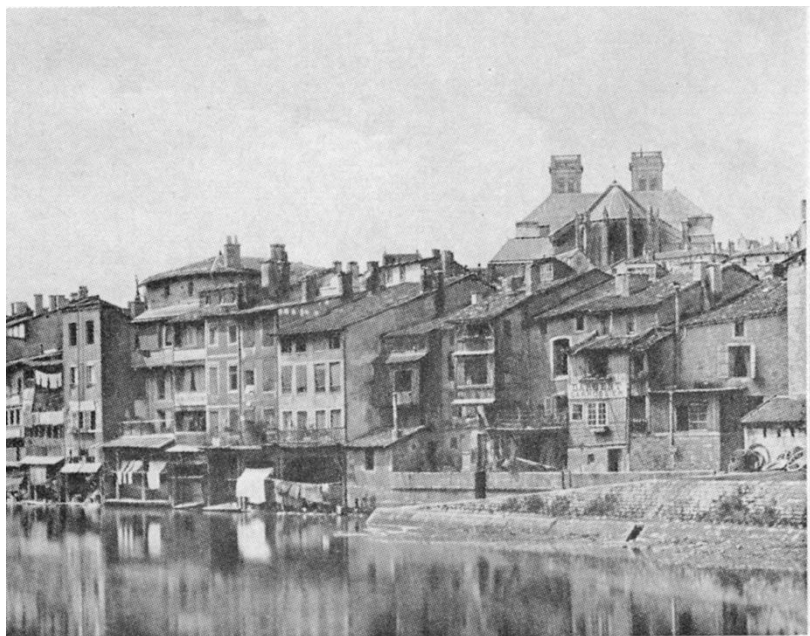
Herre, hvert et suk du hører trods kanoners brag!
 Bær du Slesvigs trætte sønner gennem nødens dag,
 lad dem se dit kors, der lyser gennem røg og brand,
 og dit røde blod, der købte vej til livets land!

Tåreblændet Slesvigs datter ud af døren ser;
 han, den kære, som hun vented', kommer aldrig mer'.
 Bøj dit hoved, moder Danmark, klæd i sorg din borg,
 sæt sordinen på din harpe: dine børn har sorg!

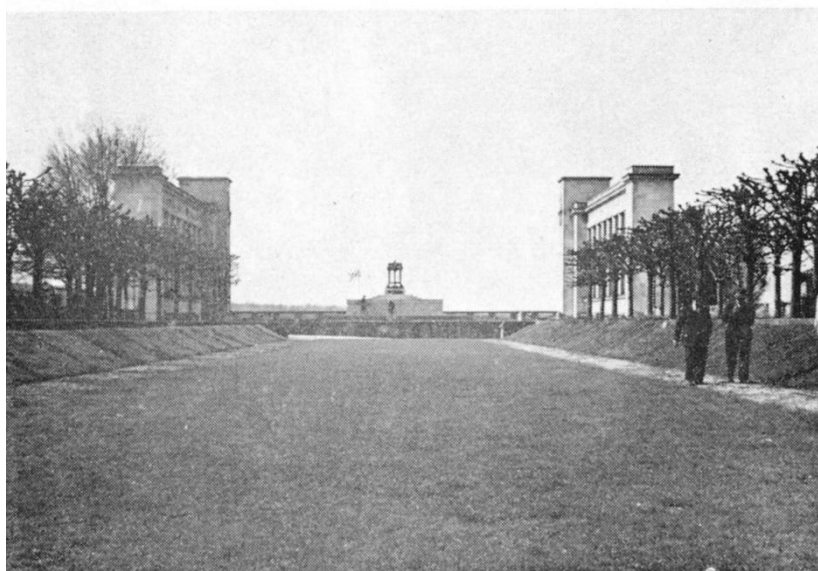
Jensine Jensen.

*Fra årsstævnet i Haderslev den 2. august 1964
På vej til Domkirken*

Verdun 1916

*Amerikansk mindesmærke i Frankrig
Rejst af staten Pensylvanien*

Prædiken i Haderslev Domkirke af domprovst *Poul Schou* ved DSKs årsmøde den 2. august 1964.

Tekst Luk. 17,12-19.

Hele bønner

(5) Ved en skolefest forleden mødtes vi, tre gamle klassekammerater, der som drenge engang i en lystsejler havde været i livsfare på Vejle fjord. Nu da vi var halvgamle mænd, betroede vi hinanden, hvad vi aldrig før havde røbet for nogen, at vi i det farefulde øjeblik hver for sig havde bedt til Gud.

Det var mærkeligt og skønt at høre dette fra hinanden - men pludselig måtte jeg skamme mig; jeg kom til at tænke på, at jeg i grunden aldrig havde takket Gud, fordi vi blev reddet i land i god behold den eftermiddag. Det sagde jeg til de to andre. Så bemærkede den ene: »Jeg skammer mig også ved at tænke på den eftermiddag. For jeg havde det i mange år sådan, at jeg kun bad, når det for alvor var nød på færde. Ellers ulejligede jeg ikke Vor Herre, hverken med det ene eller det andet. Så blev jeg imidlertid gift med en pige, der var vant til at gå i kirke om søndagen. Jeg blev også kirkegænger, og derved blev jeg ført ind i bønnens verden; jeg lærte at bede om forladelse og hjælp - men frem for alt lærte jeg at sige tak. Og først når takken kommer med, beder man hele bønner!

Så vidt min kammerat. Og han har jo ret; vi beder så tit halve bønner, fordi vi glemmer takken til Gud.

Da I, kære DSKere, lå i skyttegravene, er jeg sikker på, at de fleste af jer bad - men fik I jeres bønner gjort hele? Fik I sagt Gud tak? Ellers kan det nås endnu.

I kommer i dag i Herrens hus for at mindes og takke - (6) takke, fordi I kom levende hjem fra krigen og fik lov at leve med jeres kære forenet med moderlandet - og takke for dem, der gav deres liv for, at dansksindede Nordslesvigere kunne bevare deres ret i hjemstavnen. Vi ærer deres minde!

Det er mærkeligt, at vi mennesker kan udvirke bevægelse i Himlen. For sådan er det: Der bliver glæde i Himlen, når et menneske beder om tilgivelse for sin synd og takker Gud for alle gode gaver. Det har Jesus lært os.

Fra Chemin des Dames til Champagnen

(7) Vort regiment blev efter svære kampe på Højde 100 trukket tilbage til Champagne, til St. Souplee og Maria-Py. Vi lå jo nok i ro, men Regimentet havde fået nyt opfyldningsmandskab, og så skulle der jo naturligvis ekserceres.

Blandt det nye mandskab var der en høj og særlig fin herre ved navn Rauft. Man fortalte, at han idet civile liv var Chefredaktør ved et af de store blade i Hamborg. Han var avanceret til underkorporal. men jeg var straks klar over, at han ikke var mere soldat end min oldemor; men han var altså gruppefører.

Marcherede vi under eksercitsen fremad, og blev der kommanderet »omkring«, ville han med vold og magt mase igennem rækkerne for at komme ud foran rækkerne igen; men de menige så da deres snit til at skubbe ham ned en gammel øvelses-skyttegrav. Så lavede han naturligvis ballade: men han trak naturligvis det korte strå, for han havde intet kendskab til eksercits-reglementet.

Omsider kom vi ud i forreste linie.

Stillingen var fint udbygget, og der var temmelig roligt, I første linie var der tre underofficersposter, en patrulje opretholdt forbindelsen mellem første og anden post, en anden forbindelsen mellem anden og tredje. Omkring ved 150 meter bag ved os fandtes en skyttegrav med gode understande, fire til fem meter under jorden og med flere udgange. Det var næsten et helt kaserneanlæg, og vi kaldte den da også »Regensburg-kasernen«.

En nat, da jeg stod udenfor den første underofficersstand, blev der pludselig råbt: »Holdt! Hvem der!«

(8) Jeg kunne ikke forstå, hvad meningen var og kiggede derfor omkring hjørnet; men hvor forbavset blev jeg, da jeg så, at den gode underkorporal stod og sigtede med sit gevær på en kasse, der var fyldt med håndgranater, omkring ved hundrede styk. Kassen var beklædt med pap, og han må have set et eller andet mystisk ved den i nattens svage lys.

Jeg råbte: »Hold op, mand!«

Det kunne være blevet et vældigt fyrværkeri, dersom han havde skudt ind i kassen.

Jeg meldte omgående det skete til delingsføreren.

Rauft blev straks afløst og beordret tilbage til en bestilling i den bageste grav. Han blev indrulleret i den trop, der, når det blev mørkt, skulle gå tilbage til køkkenet efter mad. Køkkenet var opstillet omkring ved fire kilometer bag linien. Hver mand forsynede sig med fire kogekear og drog af sted, Rauft med et bukseben indenfor støvleskaftet, det andet udenfor. Det så komisk ud. Turen var ikke ufarlig, for franskmændene var klar over, ved hvilken tid denne madtransport fandt sted - og ganske rigtigt! - Da troppen var på vej ud mod linien igen, sendte franskmændene en salve shrapnels ud i bagterrænet. Rauft smed sig omgående ned i løbegraven og hældte derved det meste af maden ned over sig; men da han dårligt kunne komme ud i skyttegraven med tomme kogekear, gav han sig til at fiske så meget som muligt op igen med hænderne. Mørkt var det jo, og han mærkede derfor ikke, at der gled en lille død fugl med op i karret. Han kom heldigt ud i skyttegraven. men den kammerat, der fik karret med fuglen, var i galgenhumør, for han råbte: »Oh, la-la, i dag får vi endda fjerkræ!«

En anden gang, da jeg stod uden for underofficersposten, blev jeg opmærksom på nogle mystiske lyde ude foran graven.

Det var franskmændene, der var gang.

Jeg sendte nogle håndgranater derud; det resulterede i, at soldaterne i nærheden begyndte at skyde med deres geværer efter de formodede fredsforstyrreere. Jeg fik dog (9) skyderiet standset. I den tidlige morgenstund, klokken var vel halv fem, stod jeg og talte med min gode ven, Peter Kehlet. Jeg fortalte ham, at franskmændene havde været i færd med at klappe vej ind til os gennem pigtråden. Pludselig kom kompagniføreren farende hen til mig og råbte: »De har vel nok båret Dem dumt ad i nat!« Jeg svarede ikke, men vendte kort omkring og gik ned i understanden. Kort efter kom der bud efter mig. Det var en alsinger, han var hornist og var altid i kompagniførerens nærhed.

»Du skal igen komme op til kompagniføreren«, sagde han.

»Han kan have en gammel hat!« svarede jeg.

»Gør det for min skyld«, bad alsingeren så mindeligt.

Jeg gik med ham op i skyttegraven. spændt på, hvad der nu ville komme; men kompagniføreren gav mig en undskyldning. Det var Peter Kehlet, der havde fået det udvirket, og efter at jeg var gået, sagde han til kompagniføreren: »Dersom De aldrig har gjort uret mod et menneske, så har De gjort det nu. De har været sammen med Aarup, siden vi i august drog ud fra Haderslev, så De må da kende ham!«

Denne påmindelse kunne kompagniføreren ikke stå for.-

Vi fik for resten også at mærke, at den 14. juli - Bastilledagen - er en dag, som franskmændene fejrer. Der skulle ske noget særligt den dag,

Vi havde været på vagt, og den sidste mand var lige kommet ned i understanden. Vi havde tændt vort lys, da en granat pludselig ramlede ned i jorden oven over understanden og eksploderede. Lyset slukkedes omgående, og jord og kalk røg ned om ørene på os. Vi fik atter lyset tændt, men nu haglede granaterne ned over os og eksploderede her og der og alle vegne. Det hele stod på et kvarters tid. - Vi blev alarmeret og sprang op i skyttegraven.

Franskmændene havde været fremme og var gået tilhage igen. Vi så endnu den sidste af dem springe ned i (10) deres egen grav; men af vort mandskab, der havde været på vagt oppe i skyttegraven, var under franskmændenes angreb en blevet dræbt, to var hårdt såret af håndgranater, og tre mand havde franskmændene slæbt med over til sig som krigsfanger.

Senere blev vi alle kaldt hen til kompagniførerens bunker. Han beklagede de tab, vi havde haft, og den ødelæggelse, der var sket, hvorefter han fortsatte med at sige: »Aarup havde fuldkommen ret og gjorde det helt rigtige, da han med håndgranater forstyrrede franskmændene i at bane sig vej ind gennem vor pigtråd!«

Kort efter begyndte pionererne at slæbe gasflasker frem i forreste linie. Så vidste vi, hvad der skulle ske; men heldigvis blev vi da afløst og kom tilbage.

Peter Aarup, Hammelev.

Vor Underofficers sidste Jul

(11) Som Reservist lød mit Militærpas paa at stille paa Haderslev Kaserne tredie Mobiliseringsdag. Det blev den 4. August 1914, paa min 27-Aars Fødselsdag. Ved Inddelingen kom jeg til 7. Kompagni, Infanterie-Regiment 84. Med dette Kompagni kom jeg til Vestfronten gennem Belgien, Nordfrankrig, ned over Marnefloden, tilbage igen og i Skyttegravene ved Moulin.

Efter en Tur Nord for Noyon midt i Oktober 1914 kom vi igen tilbage til Skyttegravene ved Moulin. Vi havde her nogle forholdsvis rolige Dage med lidt bedre Forplejning; men den sidste Dag i Oktober, hen paa Aftenen, blev vi afløst for at blive vaccineret for et eller andet. Kompagniet var næppe kommet til Ro i Sandstenshulen, før vi blev alarmeret, og saa hurtigt, vi kunde, rykkede første og anden Deling ud til en Ferm lidt uden for Byen Moulin. Her havde tredie Kompagni og en Afdeling Pionerer forgæves forsøgt at tage Fermen. Nu skulde de to Delinger tage Fermen ved et Stormangreb. Angrebet var meningsløst og mislykkedes fuldstændigt. Vi mistede mange Folk. Været gik det ud over første Deling.

Vi, der blev til Rest, kom tilbage til Sandstenshulen anden Dags Aften, og efter at vi var blevet vaccineret og havde faaet en Dags Hvile, skulde vi igen ud i Skyttegraven, dog ikke til det samme Afsnit, som vi kendte. De store Tab ved Fermen forvoldte at vi blev nyinddelt i Grupper. Ved saadan en Lejlighed søgte vi altid at blive (12) saa mange Danskere som muligt i samme Gruppe, og altid helst med en dansk Gruppefører.

Det passede dog ikke vor unge Feldwebel, som var avanceret, efter at den gamle og afholdte Feldwebel var kommet saaret i fransk Fangenskab under Marne-Slaget. Den unge Feldwebel flyttede om paa os, saa vi saa vidt muligt blev fordelt paa Grupperne. Dette foregik i Mørke, og da Franskmændene ikke var saa ret langt borte, skulde det foregaa nogenlunde lydløst. Det benyttede vi os af og gik om bag Rækkerne og tilbage, hvorfra vi kom. Til sidst tog Feldwebelen Gruppeføreren. Alfred Paulsen, og forflyttede ham med Ordre til ikke at komme tilbage igen. Det hørte Underofficer Gabert, og hurtigt i Vendingen, som han var, kom han straks hen til os, saa lidt paa os og sagde: »Det er nok en rigtig Gruppe for mig. Jeg tror, vi passer sammen!«

Som den sidste Gruppe i første Deling vilde vi faa et godt Afsnit i Skyttegraven, men da Feldwebelen blev klar over Gruppens Sammensætning ved Afmarchen, fik han det hurtigt lavet om, saa Gruppen fik den venstre Fløj i Kompagniet. Om denne Fløj havde været særlig udsat, ved jeg ikke, men det blev der fortalt os.

I den Tid, vi holdt denne Fløj, maa vi ikke klage. Den var i Forhold til det Øvrige Afsnit af Kompagniet vistnok den bedste.

At Feldwebelen ikke saa med milde øjne til nogle af os, havde vi længe været klar over, men hvad der var kommet Underofficer Gabert og Feldwebelen imellem, stod os ikke klart. Da vi spurgte Gabert direkte, svarede han: »Jeg er ikke Prøjsen, men Ditmarsker, og jeg hader Uret, og derfor er jeg godt tilfreds med, at jeg fik denne Gruppe, og saa ved I nok, hvad jeg hentyder til. Jeg saa godt, at I maatte ud til Underofficersposten, da de krigsfrivillige stak af derudefra, skønt I lige havde haft Posten, og skønt Gruppen ikke er helt den samme nu, saa var de fleste dog med dengange.

Underofficer Gabert var en meget dygtig Soldat, og vi kom til at holde meget af ham. Skulle Gruppen for Eksempel (13) hente Kendingsmærker paa faldne Franskmænd i »Ingenmandsland«, sagde han: »Der er ingen af de yngre i Gruppen, jeg kan betro det til, og I

Reservister, der har Kone og Børn eller Kærester derhjemme, vil jeg ikke sende, derfor gaar jeg selv«.

Saa gik han og kom tilbage igen efter udrettet Ordre.

Noget før Jul 1914 mærkede Vi, at Gabert blev mere og mere trist i Humor, tavs og indesluttet, det vær, som om han var ligeglad med sig selv under Skyttegravens Farer. Om Natten kunde han komme ud til os paa Lytteposten og staa oven for Hullet, vi sad i, og ligesom stille sig op som Skive for Franskmændene. Hvad der var i Vejen, fortalte han ikke noget om. Han undgik Samtaler og blev mere og mere ensom. Breve og Pakker fik han ingen af, og gav vi ham noget af vore Pakker, sagde han Tak og gik.

Saa kom Juleaftensdag. Det var henimod Middag.

Jeg stod Vagt, da Gabert kom hen til mig. Han standsede, men sagde intet. Det var tydeligt, at der var noget, der rørte sig i ham.

Jeg begyndte derfor at tale til ham. Det var lidt om Julen. Om vi kunde faa Ro Juleaften og saadan noget.

»Der bliver ingen rigtig Jul for mig«, sagde Gabert, »men det skal I ikke bryde jer om; jeg har været i den store Understand med Postsager. Der var noget til jer alle, en stor Pakke til dig, men ikke noget til mig«.

»Saa kommer der nok noget til dig i Morgen«, sagde jeg, »ellers ved du, at vi deler, og det gør vi da især Juleaften. Vi venter at se dig i den store Understand, naar jeg er færdig med Vagten«.

»Tak, fordi I er saa kammeratlige overfor mig. Jeg er glad for at være sammen med jer, men I kan ikke hjælpe mig i det, der trykker mig nu«.

Og saa fortalte han, hvad det var ...

»For nogen Tid siden fik jeg Brev fra min Mor. Hun var meget syg og havde svært ved at skrive. Hun skrev, at det sikkert var det sidste Brev, hun fik skrevet. "Og saa staar du ene i Verden, min Dreng", skrev hun, "for (14) den Pige, du har stolet paa, har fundet sig en anden. Hun kunde ikke vente paa dig, sagde hun til mig og bad mig om alt skrive det til dig. Selv kunde hun ikke«.

»Ja, saadan er det at være sund og rask. Saa bliver man Soldat, kommer i Krig og bliver skudt. Men nu gør det ikke noget, om Franskmændene faar Ram paa mig, for nu har jeg ikke noget at leve for. Blot de rammer mig rigtigt og ikke gør mig til Krøbling!«

Og med et: »Jeg kommer, naar du er afløst, for jeg vil gerne have lidt Fedt, men ellers skal I beholde, hvad I har faaet, og jeg skal nok sørge for, at I faar Tid til at holde Jul sammen«.

Og saadan blev det.

Underofficer Gabert fik en Pakke Fedt, og da der i den store Pakke til mig var en god Sweater, som jeg ikke havde Brug for, men som jeg vidste, Gahert manglede, tog han efter nogen Overtalelse ogsaa mod den.

Vi fik en kort, men god Juleaften i den store Understand.

Det meste af Aftenen gik Gabert tavs rundt til dem, der stod paa Vagt. Ved Midnatstid traadte han op foran Skyttegraven, og med sin smukke og kraftige Stemme sang han »Stille Nacht« ud over »Ingenmandslandet«.

Der var Ro, og der faldt ikke et Skud paa vort Afsnit.

Da Gahert kom ned i Skyttegraven igen, sagde han: »Det var min sidste Juleaften, jeg vilde gerne synge denne Julesalme, saa baade Tyskere og Franskmænd kunde høre den. – Min sidste Juleaften«, gentog han stille. Lidt efter sagde han med behersket Stemme: »Naar

det gaar løs igen for Alvor, maa I ikke regne med, at jeg kommer tilbage. Det sidste, jeg havde at leve for, min Mor, er død og begravet. Jeg fik en kort Meddelelse fra Kommune-forstanderen i Aften«. – Saa gik han, og vi saa ham ikke før næste Dag.

Det blev Gaberts sidste Jul ...

Næste Gang, vi kom haardt med, blev han derude. Han faldt den 20. Januar 1915 paa Hartmannsweilerkopf.

Peter Frank.

Bataljonschefens læggekartofler

(15) I foråret 1914 fik vi ved 2. bataljon, Infanterie-Regiment 59, en ny chef. Vor garnisonsby var Soldau (Østprøjsen), kun fem kilometer fra den tids grænse mod Rusland.

Den nye major hed Schønberg. Han var sammen med en del andre officerer blevet forflyttet fra den tyske garnison i Saverne (Zabern) i Elsass. Grunden var det spændte forhold mellem militæret og den civile befolkning, og ophavsmanden var vel nok en ung løjtnant.

Jeg, der var landmand i det civile liv, fik betroet hvervet som havemand ved den nye major. En morgen, før han drog af sted med bataljonen, satte han mig ind i planerne vedrørende lægningen af de kartofler, om han havde indkøbt. I alt var der 25 pund. Da jeg havde beset havearealets størrelse, blev jeg hurtigt klar over, at det indkøbte kvantum ville være utilstrækkeligt, og for at bøde på det gjorde jeg lægge materialet større ved at skære kartoflerne over.

Ved middagstid kom Schønberg tilbage, og da han hørte om strækningen af læggematerialet, blev han rasende, ja, lynet slog ligefrem ned i mig i en kraftig udladning. Jeg forsøgte at forklare ham det almindelige i at overskære kartoflerne, og jeg slap for at blive afskedit som havemand.

Senere, da kartoflerne kom frem og stod i rad og række, voksede min popularitet, og da vi hen på sommeren lå overfor russerne ved Tannenberg, avancerede jeg til at blive hans ordonnans; men ved middagstid den 26. august 1914 vovede majoren sig ud af skyttegravens dækning. Få minutter efter blev han ramt af russerne og mistede synet.

(16) Der var for resten en landsmand, Andersen hed han og var fra Tønder-egnen, der samme sommer var hestepasser hos major Schønberg, og dersom det skulle være muligt, at Andersen vil give et livstegne fra sig, ville det glæde mig.

P. Lausen, Pommersgård, Skovby (Als).

En feltkok fortæller

(17) Vi var kommet længere tilbage, til byen Guy, slottet i Divers, som vi havde været indkvarteret i, var nemlig brændt. Her i Guy fandtes et stort savværk, der skar tømmer til, som anvendtes ude i stillingerne. Man havde anlagt en skinnevej så langt frem, som det kunne lade sig gøre uden større risiko, og vognene blev trukket af heste. Helt ufarlig var denne transport nu ikke, for under en af turene derud faldt en af mine gode bekendte, Jens Kjestrup fra Sommersted.

Efter nogle hviledage kom vi i stilling, og vi fejrede julen, den første, i reserveskyttegraven. Sammen med fem andre blev jeg udtaget til at stille vagten ved staben, men juleaftensdag snakkede vi om, om ikke det kunne lade sig gøre at få fat i lidt ekstra fortæring, en høne eller en kanin. Vi var heldige, for inde i en lade fik vi virkelig fat i en kanin. Den var nok ikke bestemt for os, men til en telefotrop, der holdt til i huset ud imod gaden.

Nå, vi i gang, og så sandelig en god »julemiddag« ud af det. Under festmåltidet dukkede vor kompagnifører op, og da han så, hvad vi havde på bordet, sagde han: »Ja, der kan man se, I har dejlig leverpostej, en anden må nøjes med, hvad feltkøkkenet kan byde på!«

Vi bød ham et stykke kød, og vi serverede oven i købet et glas rødvin, for det havde vi også.

Kort efter dukkede feldwebelen op.

»Nå, sagde han, »har Brodersen atter haft held med sig?« – Han havde fået øje på »leverpostej«. Men da han opdagede nogle sølvgafler og knive på bordet, hang hans øjne ved dem.

»Vidunderlige«, sagde han, »dem må jeg hellere tage i (18) forvaring« - og så stak han dem i lommen. Vi så dem aldrig mere.

Da de seks dage ude i stillingen var gået, blev vi afløst og kom igen tilbage til Guy; men den 30. december gik vi igen i stilling. Franskmandene sørgede for, at det blev en urolig tid. De sendte ret ofte granater over til os. – Nytårsaften blev det min tur til at gå på lyttepost ude foran pigtrådene. Jeg måtte grave mig ned, for der blev skudt meget; men heldigvis gik projektilerne ud i bagterrænet. De skød for højt.

Da jeg var blevet afløst, fik jeg ordre til at melde mig hos feldwebelen.

»Hvordan er det«, sagde han, »De er jo kok!«

»Nej«, svarede jeg, »jeg er bondemand«.

»Bondemand«, sagde han, »en bonde kan jo ikke koge«.

»Nej«, svarede jeg, »men man kan vel lære det«.

»Godt«, sagde han, »nu tager De slagteren her med, og så melder I jer ved 9. kompagni. Der skal indrettes køkkener i kælderen her på stedet, og der kan I komme på arbejde«.

Vi gik, og vi fik anvist en kælder. Her fandtes tre gruekedler. De var frygtelig beskidte og måtte føret renses. Vi lagde os derfor og sov trygt ligetil klokken syv næste morgen. Da dukkede førstkokken op.

»Det haster ikke med at rense gruekedlerne«, sagde han, »for maden skal først være færdig engang i aften«. Vi skurede dog og rensede kedlerne og gik så i gang med at koge rissuppe. Vi var altså kommet i gang; men da franskmændene var brudt igennem ved Soissons, måtte vi sende en bataljon derop, og jeg måtte forlade køkkenet og udføre vagttjeneste; men da førstkokken skulle på orlov, fik jeg atter en tjans i køkkenet.

En dag, mens kompagniet lå i ro, blev der uddelt en ekstra portion kød i dåser til mand-skabet. Imellem dåserne var der dog en, som havde en lille »tanke«, og der blev derfor sagt, at den, der tilfældigvis fik den, kunne henvende sig til køkkenet og få den ombyttet med en frisk. Der meldte sig også en, men min køkkenmedhjælper (19) var så uforsigtig at sige: »Nå, ja, i morgen skal vi have mad, som koges på dåsekød: så kan denne her komme med i gryden!«

Det skulle han ikke have sagt, for soldaten snuppede dåsen og gik lige til staben med den, og inden aften var min køkkenmedhjælper afskediget. Han skulle dernæst melde sig hos feldwebelen. Medhjælperen, Frank hed han, mente dog, at det hele nok skulle gå i lave igen og blev. – Næste dag, henimod aften dukkede feldwebelen dog op og spurgte Frank, om han havde fået pakket sine sager, og hvorfor han ikke havde meldt sig.

»Ja«, sagde han, »jeg har gået og ventet på, at der skulle komme en afløser!«

Men den gik ikke, og så stod jeg alene med køkkenet.

Og så nærmede julen sig atter. – Vi lå i Hein Lietard. Jeg kom naturligvis ofte sammen med folkene fra bagagen, og det var derfor ret selvfølgeligt, at en underofficer spurgte, om jeg kunne ordne en steg til alle afkommanderede.

»Ja«, svarede jeg, »det kan jeg let, dersom I da kommer med stegen«.

»Men vi er trediven mand«, sagde han.

Nå, det gjorde nu ikke noget. – Stegen kom, og juleaftensdag om morgenen gik jeg i gang med tilberedelsen. Vi havde også kartofler og rødkål, ligeledes kaffe, så det kunne blive en god julemad. Og det blev det, det sagde både løjtnanten, feldwebelen og alle de andre. Løjtnanten, der var jøde, sagde endda, at han aldrig havde troet, at flæsketeg kunne smage så godt.

I begyndelsen af 1916 blev regimentet indsat ved Loretto-højene. Vi indrettede os igen med vort køkken i et faldefærdigt hus og kogte i gruekedel. Husene var så at sige styrtet sammen alles ammen. Her på egnen blev der skudt meget. Jeg husker særligt en nat. Bombardementet var meget kraftigt. Pludselig hørte vi en meget kraftig hvislen uden for vort tilholdssted, Vi ventede en voldsom eksplosion, men den udeblev. Da vi forundret undersøgte sagen, viste det sig, at granaten, en stor. (20) tingest, var gået ned i gaden uden for vor kælder. Den sad nok så pænt i jorden; men det var en blindgænger.

En anden gang slæbte jeg af sted med mime to spande, som jeg har i et gammelt åg. Jeg ville hente vand, og det var ofte svært at finde. Da jeg var på vej tilbage, mødte jeg en af mine kammerater.

»Gå ikke op til huset«, sagde han, »for der er gået en granat ind i det«.

Der så farligt ud derinde. – Den ene gruekedel var fuldstændig smadret, og al vor gode mad flød rundt på gulvet. Granatstumpen sad i den modsatte væg. Min medhjælper så jeg ikke noget til. Hvor mon han var? Hvad var der mon overgået ham?

Da hørte jeg en stemme nede fra kælderen: »Kan man vove at komme ovenpå igen?«

Det kunne han jo. – Han fortalte, at han var gået ned i kælderen for at hente salt, og i samme nu suste granaten ind i huset. Han var vel nok heldig. – Vi fik et kolossalt arbejde med at rydde op og gøre rent og kom så i gang med at kloge en ny forsyning mad, men næste dag fandt vi et andet sted, som kunne anvendes til køkken.

Johan Brodersen. Gram.

Dengang vi drog af sted!

(21) På vejen hjem fra arbejdet den 1. august 1914 så vi de røde plakater slået op på porte og døre. Nu var det sket; men i grunden kom det ikke overraskende, for luften havde været svanger de sidste dage. Der var torden i luften, og jeg ved ikke hvad!

Alt var så unaturligt ...

Dagen derpå var vi igen ude på arbejdspladsen. Vi fik dog kun værktøjet samlet sammen og sagt farvel til bygherren, L. Th. Lund i Lilholt ved Over Jerstal. Så tog vi til Haderslev for at se på sagerne - og der var stor aktivitet. Landstormen var allerede indkaldte og vi syntes, at det var i orden, at de gamle kom i forreste linie!

Så oprandt den 4. august. Vi var en 7-8 stykker, som samledes på Torvet i Hammelev. Toggangen mod Haderslev var fuldstændig standset. Vi tog derfor turen til fods, Det var regnvej, og vi skulle møde på kasernepladsen klokken ti. Da vi ankom, var vi næsten gennemblødt. Vi blev kommanderet ind i den indre kasernegård, og der blev vi spurgt, om der var nogen, som ønskede at komme til et bestemt kompagni. Nogle meldte sig, men den største nok blev stående og var ligeglad med, hvor de kom hen.

Blandt befalingsmændene var der en lille kaptajn, som lige var ankommet nede fra Strassbourg i Elsass. Han var dog kendt som en skrap herre. Nu kom han os i møde med udstrakte hænder, næsten, som om han ville omfavne os allesammen.

»I skal alle til 5. kompagni!« råbte han, og han var tydeligt nok stolt over sin fangst. Han beundrede de store, stoute karle, der havde Peter Autzen fra Magstrup på højre fløj, han målte 1,96 meter, derefter (22) kom P. Behrendsen fra Gram, som var over 1,90 meter høj. Vi gik nu over til køkkenet, hvor det gav ærter med flæsk, derefter op på depotet, hvor munderingen blev udleveret. Kaptajnen kom op til os for at se, om alt gik rigtigt til, men da han var kommet indenfor, holdt han hånden for næsen og råbte: »Føj, for pokker! Det stinker jo her, som om det var lutter tobenede koksovne!«

Intet under, for det var jo uvant for os at løbe op ad alle de trapper til femte og sjette etage. Vi kom altså i tøjlet og til appel, og derefter fik vi lov til at gå hjem.

Den næste dag gik det til skydebanen ude i Vesterskoven. Min sidemand, Johann Andersen, og jeg havde pyntet os med vore skydesnore, som vi havde erhvervet i vor aktive tjenestetid. Vi talte naturligvis dansk. »Nu skal vi Se, hvad de to slumpskytter kan præstere«, sagde man; men lykken stod os bi. Vi blev de bedste i afdelingen.

Der blev senere spurgt, hvem der ønskede at gå i kirke og til altergang. Næsten alle sønderjyder meldte sig. Vi var jo i stort flertal, trefjerdedele af 250 mand.

Den næste dag gik det fuldt krigsmæssigt påklædt og udrustet til Hejsager. Vi marcherede over Grarup og op til Aarø Sund landevej.

Pludselig blev der meldt: »Fjernder på Starup hede!«

Der blev Udsendt patruljer til højre og til venstre, og da fortroppen nåede Starup kirkevej, sværmede vi ud helt ned til kirken, hvorefter det gik fremad mod toppen af heden, ind mod byen. Dengang var det meste af heden lyngklædt. Vi ofrede ikke så få dråber sved, da vi i spring avancerede op mod højen.

Tilsyneladende var vor lille kaptajn tilfreds med sin »garde«. Da vi omsider havde stormet højen, samledes vi ved udgangen af Aarø Sundvejen. Men da lød kommandoen: »5. kompagni! Omkring!« – Vi stod da ansigt til ansigt med 7. kompagni. Vor kompagnifører

råbte: »5. kompagni! Luk patrontaskerne op, så 7. kompagni kan stige op i dem og blive båret hjem!«

(23) Men så havde han også sagt nok ...

Kaptajn Mende fra 7. kompagni blev ude af sig selv, og de tog en ordentlig holmgang med hinanden - dog uden blodsudgydelse.

Vi marcherede derefter mod Haderslev, og da vi nåede Sønderbroen, var der sort af mennesker. En af de fremmødte råbte: »Hallo, Hans!« En anden kaldte på Peter, o.s.v.

Vi havde en god Feldwebel, Krohn hed han.. Når vi var ude, beordrede han de aktive soldater til at rede vore senge, hente vand og gøre stuen ren. Desværre faldt han under Marneslaget.

Endelig kom den 9. august. – Der var travlhed over hele Linien. Da vi stod klar til afmarch, kom vor gamle gymnastiklærer, Carl Thomsen fra Thyrashul, løbende langs med fronten. Han gav os alle hånden og ønskede os alt godt. – Vi sagde: »Ja, Carl, til Mikkelsmarked er vi hjemme igen!«

Men det blev der ikke noget af, og Carl faldt i Rusland.

Så gik det til banegården, Venner og bekendte fulgte med. Bagagen, heste, vogne, feltkøkken o.s.v. var allerede læsset på. Vi fik ordre til at stige ind. Det skete for mit kompagnis vedkommende helt ude ved Fuglsangs fabrik. Det er vist nok det længste tog, der nogensinde er kørt ud fra Haderslev. Klokken 12.04 lød fløjten; to store lokomotiver foran og et bagpå hjalp os op over bakkerne ved Hammelev, så gik det til Vojens og ud på hovedsporet. En i min kupe sagde: »Vi kommer aldrig hjem mere!« Han faldt også under Marneslaget. – En anden sagde: »Vi kunne måske endnu forsvinde!« Men det blev der heller ikke noget af ...

Fløjten lød igen, og det gik over Flensborg Sporskitte, Hamborg, Osnabrück og Krefeld med ankommet til Aachen klokken 6.30 den 10. august. Samme eftermiddag holdt regimentet parade, og næste morgen var der afmarch. Vi overskred den belgiske grænse. Den 12. august skulle vi storme et fort uden for Liège, men fortet overgav sig efter beskydning med de østrigske 38 cm motorbatterier.

(24) Den 13. august skulle et andet fort, Fleron, stormes. Men også dette fort overgav sig efter beskydningen af 42 cm kanonerne. Vi lå så tæt inde på fortet, at vi kunne se nedslagene i fortet. Her havde vi de første tab, en overløjtnant og otte mand blev såret.

Den 14. august marcherede vi ind i Liège og blev indkvarteret i byen. Der traf det sig, at medens jeg med nogle kammerater var ude for at inspicere, kom vi ind i en butik. Vi ville købe rygevarer. Her var der en ung mand, som så på os, for vi talte jo altid dansk. Han spurgte os, hvor vi var fra. Vi sagde, at vi var sønderjyder. Det viste sig da, at han var fra Kolding. Vi fortalte ham, at det ikke var af fri vilje, vi var her.

Den 15. august gik det videre mod Paris, men den 18. august kom vi i kamp med belgierne ved Thirlemont. Indtil nu havde vi levet godt, for der var nok af alt, høns, duer, og en enkelt dag blev der skudt ikke mindre end tre svin. De to var store, over 300 pund, så feltkøkkenet var i gang hele natten. Mælk var der også nok af, vin også, for mange af byerne var jo skudt i grus, befolkningen flygtet ...

Peter Aarup, Hammelev.

Krigsfange i England

(25) Det var et frygteligt slag for os sønderjyder, da krigen blev erklæret i august 1914. Den førte jo til, at vi måtte give møde i den tyske arme og kæmpe side om side med tyskerne og imod vore venner.

Vi måtte følge pligtens tunge bud, idet der ingen anden vej kunne øjnes i begyndelsen af krigen. Senere var der jo en del, som fandt vejen mod nord bedre og mindre risikabel.

Den 4. august mødte vi i Haderslev, og den 8. august gik det til fronten. Vi kom til byen Aachen, en større by ved den belgiske grænse. Man råbte og skreg: »Auf nach Paris!« Man sang »Siegreich wollen wir Frankreich schlagen ... « .

Vi skulle jo være hjemme igen til jul; men ak, vi kom til at holde jul fem gange i det fremmede, og mange, mange tusinde nåede aldrig hjem. Man overrendte Belgien i hurtigt tempo, marcherede både nat og dag, og der blev knap nok tid til at få noget at spise. Mange faldt på grund af overanstrengelse. Modstand var der ikke ret meget af i de første dage. Den 23. august havde vi dog en temmelig hård træfning ved byen Mons, og vort regiment havde ret store tab.

Den 6. september kom omslaget ...

Tyskerne havde meget store tab ved byen Nevy, og fra den dag begyndte tilbagegangen. Vi var kommet et godt stykke ind i Frankrig og var vel kun 75 kilometer fra Paris.

Den 9. september blev første deling af vort kompagni sendt ud til en bro, som vi skulle besætte for at dække den tyske hærts tilbagegang. Vi nåede ikke helt frem til broen, før vi blev beskudt med maskingeværild, og et (26) øjeblik efter så vi ved vor venstre fløj engelsk kavaleri komme ridende i fuld attacke, og inden vi vidste af det, var vi taget til fange. – Jeg tror næppe, at der findes andre, som er taget til fange på denne måde. Det var nu et stolt syn at se disse store, flotte karle og ligeså flotte heste, selvom hele situationen var dødsensfarlig. Det ville nu også være mislykkedes, hvis vi havde haft bare et maskingevær.

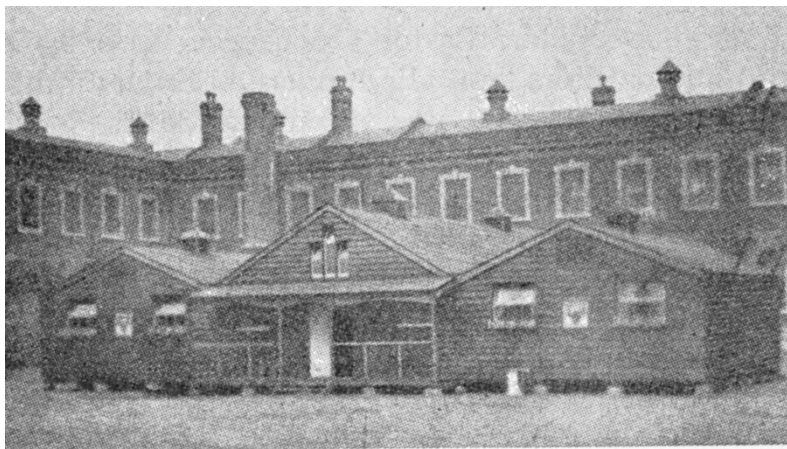
Vi var altså færdige med krigen, en stor lettelse og lykkefølelse at kunne kaste alt, gevær, tornyster og hjelm bort og tage kappe og felthue på. Jeg tror ikke, der var en eneste, der var ked af det.

Englænderne tog roligt og godt imod os og førte os til en by. De gav os mad, te o.s.v. Den næste dag blev vi sendt med toget mod syd, ned til havnen St. Nazaire, hvor vi blev indskibet til England.

På rejsen gennem Frankrig - det tog et par dage - havde vi det ikke så godt, Vi måtte nøjes med godsvogne, hvor vi næppe kunne sidde eller ligge. Det var en slem tur, og da vi blev ført fra banegården til skibet, skreg befolkningen efter os; de truede med at ville skære halsen over på os og råbte: »Dræb tyskerne!«

Da vi derimod kom i land i England, vinkede de til os og kastede blomster til os. Det var jo let forståeligt, at Frankrig havde et ubegrænset had til Tyskland, langt mere end England havde.

Vi gik i land i Southampton og rejste så med toget til Frimly, omkring tyve kilometer vest for London. Jeg skriver rejste, for her blev vi ikke kastet ind i godsvogne, men i tredje classes kupeer, endnu bedre end dem, vi kendte hjemmefra. Det var for os som ad komme i en helt anden verden - næsten da ...

Felthamlejr, som man ser den fra vejen

Vi fik en måneds tid ophold i en teltlejr ude på heden nær Frimly. Denne første fangelejr er vel nok den dårligste af de fire lejre, jeg har opholdt mig i, men dog ikke værre, end at vi var glade for at være der i stedet for at være ved fronten.

Den 12. Oktober blev vi læsset i toget igen og kørte helt (27) op til Liverpool, og derfra med skib over til Dublin i Irland og derfra igen med toget ned til Templemore i Tipperary-distriktet, kendt fra Tipperary-sangen »Its a long way to Tipperary, its a long way to go ... « o.s.v.

I Templemore kom vi til at bo i en gammel kaserne med meget tykke mure. Vi havde det godt varmt efter at have ligget i telte ved Frimly. I Irland var vi cirka fire måneder, hvorefter vi igen blev flyttet over på fastlandet. De tysksindede krigsfanger fantaserede om, at englænderne var bange for, at irlænderne ville gøre oprør, og at vi krigsfanger så skulle gå ind i deres rækker og hjælpe dem; men den troede vi Sønderjyder nu ikke på, selvom vi nok vidste, at der var nogen uro og utilfredshed derovre på grund af den såkaldte Ulsterbevægelse, men der skete i alt fald intet.

Den 13. februar 1915 gik turen altså tilbage igen, over Dublin-Liverpool til byen Leigh i Lancashire, hvor vi blev indkvarteret i en stor fabriksbygning. Den var som ny og ikke taget i brug, da krigen begyndte. Vi var ca. 2000 mand og var ret godt tilfreds, for der var centralvarme og adgang til bad, og føden var også lidt bedre. Jeg har tit tænkt på, at jeg flere gange har set et halvt franskbrød blive kastet ned i affaldstønden i gården, og det var vistnok ganske utænkeligt i en fangelejr i Tyskland.

I Leigh begyndte den danske præst, Troensegaard-Hansen, at besøgte os af og til. Han holdt en kort andagt og fortalte os, at vi snart, ligesom i Frankrig, ville blive samlet i en særlejr for Sønderjyder.

Den 10. april 1916 kom da dagen. – Vi måtte alle stille op på gårdspladsen. Navnene blev råbt op, alle danske, elsass-lothringer og polakker, og med tog blev vi sendt af sted til den nye samlelejr Feltham, ca. ti kilometer vest for London. Vi var kun en 25-30 sønderjyder i starten: men der kom af og til nye til, som var pillet ud i andre lejre i hele England, og til sidst var vi flere hundrede.

Forplejningen i lejren var her den samme som i de andre lejre; men da vi ikke var så stor en flok, kunne (28) den blive lidt bedre tilberedt og mere alsidig, og det var jo landsmænd, der lavede den. Her i Feltham kom pastor Troensegaard-Hansen hver søndag og holdt dansk gudstjeneste i en kirke, som lå indenfor lejrområdet. En gymnastiksal var her også til fri afbenyttelse, ligeledes en stor og god sportsplads, og der blev flittigt spillet håndbold og fodbold, for der var endnu ingen af fangerne ude på arbejde.

Der blev også oprettet en sangforening i lejren under ledelse af Hans Clausen fra Elsmark på Als. Man spillede også dilettant, men så måtte jo nogle af de unge mænd udklædes som piger - og det gik også rigtig godt. Livet formede sig her betydeligt bedre for os. Vi kunne frit udfolde vort eget åndsliv uden at blive generet af tyskerne.

I foråret 1917 begyndte krigsfangerne at arbejde uden for lejren. Det var både til gavn og til adspredelse i den tunge tilværelse, og lidt lomme penge, en shilling om dagen, var de fleste også glade for. Alle, der arbejdede ude på gårdene, blev afhentet om morgenen i lastbiler og afleveret igen om aftenen. Jeg har i længere tid arbejdet hos en champignondyrker sammen med Anton Ravn fra Haderslev og flere andre. Vi plantede og plukkede i lange haner, og så sendtes svampene i Lastbiler et par gange om ugen ind til London, sikkert en meget god forretning.

Jeg må fortælle lidt om Felthamlejren.

Det var et stort kompleks, måske 10 eller 20 tønder land, omgivet af en høj cementmur med pigtråd ovenpå. Den havde nemlig før krigen været brugt til opholdssted for vanskelige drenge og unge mennesker. Til lejren hørte også en farm med heste, køer og svin, og der blev drevet almindeligt landbrug efter engelsk mønster. Lejren kaldtes »Borstal-institution«.

Livet gik sin sædvanlige gang med tilgang af nye fanger, og de kunne fortælle nyt fra Sønderjylland. I foråret 1918 kom der meddelelse om, at der kunne gives tilladelse til for 25 sønderjyder at arbejde på tre (29) gårde, som ejedes af etatsråd Andersen og en bror til fhv. statsminister Madsen-Mygdal. Disse gårde lå i Nordengland, nær ved byen Wontags. Jeg meldte mig ikke, for man var jo ikke sikker på at få det bedre der. Men på eftersommeren kom der bud til lejren igen deroppefra. En nabo, en engelsk farmer, ville gerne have to mand. Nu meldte jeg mig sammen med fhv. mejeribestyrer P. Børnsen fra Gram. Vi fik på denne måde bedre lejlighed til at lære sproget, eftersom der kun taltes engelsk på gården.

På gården var der en forarbejder (gift daglejer), to engelske soldater og så vi to; jeg fik flere gange lejlighed til at gå på jagt sammen med en af de engelske soldater. Vi måtte kun skyde vilde kaniner, og dem fandtes der mange af; men der gled dog af og til også en hare med, og en gang imellem en enkelt fasan. Til gård en hørte megen uopdyrket jord med skov og krat, som kun brugtes til jagt. Selve landbruget var meget primitivt. Ejeren, mr. Bysly, og fru en havde hver en ridehest. Han var nemlig sagfører i London og havde købt gården for at undgå indkaldelse. En farmer kunne blive hjemme og dyrke de livsvigtige landbrugsprodukter ...

Vi havde altså fuld frihed, fik et pas udleveret, men (30) det fik vi aldrig brug for. At vi fik fuld frihed, skyldtes at vi var sønderjyder. Pastor Troensegaard-Hansen sagde god for os. Ellers kom alle fangerne i England tilbage til lejrene hver nat. Ialt var vi kun 27 danske sønderjyder, der fik dette privilegium.

Da krigen sluttede den 11. november 1918, kom hjemlængselen for alvor op i os; men vi var jo nødt til at vente, og vi måtte holde endnu en jul i det fremmede. I begyndelsen af

marts kom der da endelig bud efter os. Vi blev sendt tilbage til Feltham, og nogle dage senere begyndte hjemsendelsen.

Det første hold kom over Hull og derfra med skib til København, hvor modtagelsen var så helt overvældende, både vore kære og københavnernes gav os en storslået modtagelse. Der var en glæde uden ende, vi kom hjem til vore kære, og sejren var vundet. Sønderjylland kunne blive genforenet efter 56 års adskillelse fra moderlandet,

Der er tre datoer fra mit krigstogt og fra fangenskab, som jeg synes, bør nævnes, fordi jeg aldrig vil glemme dem. Den 9. september 1914 befriedes jeg for krigens gru, den 10. april 1916 samledes jeg med danske landsmænd i Feltham, og den 15. marts 1919 ankom jeg til København, og lad mig slutte min beretning om livet i fangenskab med at nævne, at jeg ide 4½ år i de fire forskellige lejre aldrig har set eller hørt en engelsk befalingsmand eller menig optræde uforskammet eller uhøfligt over for en krigsfange, tværtimod! Jeg har flere eksempler på en retfærdig og højsindet optræden over for deres undergivne, hvilket jo i fuldt mål bekræfter udtalelsen om englænderne: De er gentlemen!

Jeg synes derfor, at vi Sønderjyder står i stor taknemmelighedsgæld til England for den gode og humane behandling, som de gav deres krigsfanger, men endnu mere for det store offer, de har brugt for at befri os fra det tyske tyranni og voldsherredømme.

Søren Krab, Gram.

En Armeringssoldats Oplevelser i 1917

(31) Da Paaskeoffensiven mellem Reims og Laon begyndte i 1917, blev vi flyttet til Byen Toilecourt ved Reims. Vort Kvarter var meget udsat for Bombardement og vi flyttede derfor hen i en Tekstilfabrik. Her var nu anbragt 4.000 Mand. Maskineriet i Fabrikken var blevet ødelagt, men man havde sendt det til Tyskland til Omsmelting. Vort Arbejde bestod i at lave Artilleristillinger i fuldt Dagslys, for her var Fronten langt borte. Der faldt dog enkelte store Granater i Omegnen, men ellers var her roligt og fredeligt, den roligste Plet, jeg indtil nu havde haft.

En Aften, da vi opholdt os ude paa Gaden og saa paa Trafikken til og fra Fronten, kom der nogle franske Krigsfanger forbi. De var under stærkt Bevogtning, vel en 20 Mand. Kvinderne i Byen stod ogsaa og saa paa Trafikken. Fangerne kom paa deres March forbi 'et af

Husene, hvor Konen stod i Døren. Lige paa en Gang fløj Konen ud paa Vej en og slog Armene om en Soldat. Det var hendes Mand. Der blev stor Opstandelse i Rækkerne. Vagtsoldaterne skældte ud og truede, men det hjalp ikke Spor. Manden og Konen stod tæt om-slynget og kyssede hinanden. Saa tilkaldte man en Officer. Han gav dem Lov til at tale sammen en halv Time, men under Overværelse af en Tolk Dette Møde gjorde et dybt Indtryk paa os, og der randt en Taare ned ad Kinderne paa alle, der overværede det. – Ja, saa-

dan er Krigen! Den halve Time var forbi. Manden drog i Fangenskab. Hun havde dog Visshed for, art han levede ...

En Aften blev der udtaget ti Mand. Jeg var iblandt dem; desuden ogsaa en Korporal, en Mecklenborger, som (32) for Resten i sin Tid havde arbejdet i Møgeltønder ved Opførelsen af Banegaarden. Han havde været Mestersvend, eller Polerer, som han sagde. Vi var blevet tildelt et Batteri ude ved Fronten, Kommandanten, en ældre Herre, var en behagelig Mand. Vi kunde faa Lov til at se i en Kikkert, som stod i Udkanten af Skoven. En Dag saa jeg ind bag den franske Frontlinie. Jeg kunde se Granaterne slaa ned i Stillingerne derovre, og alt blev hvidt. En anden Gang gik et Par franske Soldater delvis nede i en Grøft eller ovenfor. De var paa Vej tilbage. Da de var kommet et godt Stykke bort, svingede de med Deres Huer. Nu var de uden tor Fare - eller var det en Hilsen til Tyskerne?

En skønne Dag blev der dog stor Opstandelse. – En eller anden havde stillet paa Kikkerten. Kommandanten var meget vred, og nu blev det forbudt at se mere. Den arme Synder fik en ordentlig Skylle. Vi andre var kede af det, for nu var det ogsaa Slut med Kommandantens Venlighed.

Det skete en Dag, at man havde fanget en Bifamilie. Den blev stoppet i en Kasse. Jeg sad ofte og saa paa disse flittige Dyr, der ikke ænsede Krigens Larm og Tummel. De lod sig ikke forstyrre. I Skovene omkring stod der for Resten hist og her en Bikube; men en Morgen var Honningen taget fra Bierne, og der blev holdt Forhør. Jeg tror nok, at Kommandanten troede, at det var mig, der havde taget den, fordi jeg ofte fordrev Tiden med at se paa deres flittige Færden.

Forhørene gav til Resultat, at det var Korporalen og en af Soldaterne, der var de skyldige. Sagen blev meldt til vort Kompagni. Korporalen blev hentet og fik en ordentlig Omgang af Løjtnanten og maatte herefter med ud paa Skansearbejde. – Vi undte ham det, for han var ingen god Kammerat. Han søgte sin egen Fordel, naar vi modtog Proviant. Han vilde altid staa for Fordelingen, og han tog altid den dobbelte Ration til sig selv. Engang, da vi havde faaet een Pølse til Deling, sagde jeg til ham, at denne ene Pølse maatte have tre Ender, for han havde (33) de to og jeg den tredie. Han blev meget fornærmet og begyndte at skælde mig ud; men jeg sagde til ham: »Raab dog ikke saadan op. Vi er dog ikke Stude!«

Det gjorde ham endnu mere rasende, og han lovede mig alle Krigens Ulykker, Skansning og deslige. – Jeg morede mig godt, for det endte med, at han selv kom paa Skansearbejde, og vi fik en ny Korporal.

Vi havde lavet os et fint Beskyttelsesrum med Hvælvinger af Blik og tildækket med Jord. Det var nogenlunde splintsikker.

En Aften maatte vi have Gasmasker paa, for Franskmændene overøste os med Gas. Det saa ud, som naar Engene dugges om Aftenen; men det var Jo alvorligt. Ammunitionskolonnerne, som var ude ved Batterierne, maatte i Hast tilbage. En enkelt Soldat blev dog saa medtaget af Gas, at han døde. Han havde glemt at faa Gasmasken med.

En Søndag Morgen i Midten af Maj, en herlig Sommermorgen, kom Anders Schmidt fra Tiset frem med vor Post. Den kom ikke frem hver Dag, for der var langt at gaa. Han overrakte mig et Brev fra Kompagniet.

I Brevet stod der: »Straks paa Orlov«

Det kan nok være, at jeg kom af Sted. Mine Pakker derhjemmefra forærede jeg mine Kammerater til Deling. Der var bl.a. et Pund Smør. De fik saaledes Smør til Brødet den Søndag Morgen.

Jeg sagde Farvel og drog den lange Vej tilbage, omkring ved 18 Kilometer, og naaede Kompagniet lidt før Middag. Jeg skulde henvende mig til vor Løjtnant. Han sagde: »Ja, Bossen, De skulde have taget af Sted i Gaar, og vi har gjort alt for at komme i Forbindelse med Dem, men det lykkedes ikke. Jeg beklager det, for De havde været over den franske Grænse nu: men Orlov skal De have. Jeg giver Dem et Par Dage ekstra. Gaa nu hen til Køkkenet og hent Deres Middagsmad og kom saa herhen, naar De er færdig!«

Jeg var hurtigt klar til Rejsen; og da jeg atter stod foran ham, sagde han: »Ja, Deres Støvler er ikke gode, (34) De kan trænge til at faa et Par andre: men der er langt til Depotet og ikke ved Vejen til Stationen, Gaa ikke derhen nu, men naar De kommer tilbage, faar De et Par nye. Det er en Skam, at vore Folk gaar i saa daarligt Kluns, men alt er jo knapt!«

Jeg gjorde mig klar til at gaa, og Løjtnanten sluttede med at sige: »Min Oppasser skal følge Dem til Toget. Han skal bære Deres Tornyster, for han bestiller aldrig noget. Han har godt af at pukle lidt. Se blot til, at De naar Grænsen. Derfra gaar Togene regelmæssigt. Jeg haaber, at De maa faa en god Orlov, og - saa ved De Besked: Et Par Dage ekstra.«

»Javel, Hr. Løjtnant«. Jeg traadte af.

Tjeneren fik »Aben« paa Ryggen, og saa gik vi til nærmeste Station, Det var en meget varm Dag, og netop i Middagsstunden, Vi svedte begge to. Jeg afløste ham da vi var ude af Sigte. Han syntes, at det var en dejlig Tur, for han kom sjældent ud i Naturen. Der var vel en halv Snes Kilometer at gaa til Jernbanestationen i Asfeld la Ville, men der gik intet Tog, og man vidste ikke, om der overhovedet sendtes Tog af Sted i Dag. Udsigterne var saaledes ikke gode, og der var 40 Kilometer til Rehtel, temmelig langt at gaa i denne Varme. Der kom tre Artillerister, som ogsaa skulde paa Orlov, til Holsten. Vi kunde altsaa slaa Følge. Vi spurgte flere Gange, om der kom Tog, og endelig fik vi Besked om, at der om Aftenen vilde komme et Tog med saarede fra Fronten, og naar der var Plads, kunde vi komme med.

Toget ankom Klokken halvni.

Vi steg ind, men blev jaget ud igen. De saarede skulde først have Plads. Det var vel rimeligt; men - om vi saa skulle ligge oppe paa Taget, vil vi med, sagde vi. Da de saarede var kommet paa Plads, kunde vi stige ind. Vi fik en snæver Plads. - Det var et sørgeligt Følgeskab. Nogle klagede, andre bandede, nogle besvimed. - Sanitetsoldaterne havde nok at bestille. Endelig naaede vi Rethel. Vi gik over i et Tog, der kørte mod Grænsen, og saa gik det for Alvor hjemad ...

(35) Jeg havde Ophold et Par Timer i Flensborg og gik hen i en Kælder for at spise min Mad. Mens jeg sad der, kom to Herrer og en Dame ind. Jeg bestilte en øl og gav mig i Lag med mit Brød. Jeg skar nogle tommetykke Stykker af og spiste lidt Konserves dertil.

Damen iagttog mig og sagde henvendt til Herrerne: »Han faar sig nogle ordentlige Hestemelmader!«

Jeg lod som ingenting.

Saa sagde den ene Herre tilden anden: »Kommer du til B i Dag?«

»Nej, det gør jeg ikke«, svarede han.

Nu vidste jeg, at de var heroppefra. Endelig blev jeg færdig med at spise og pakkede Resten i min Klasse. Da sagde Damen: »Nu har han faaet ven ordentlig Mellemmad!«

Jeg kunde ikke holde Mund længere, men Sagde: »Naar man har rejst et Døgn i Toget, bliver man ogsaa sulten«.

Hun slog Hænderne for Ansigtet og udbrød: »Uha - han kan tale Dansk!«

Jeg morede mig. - De gik. - Jeg skulde jo ogsaa med Toget nordpaa og naaede hjem om Natten.

De fjorten Dage gik alt for hurtigt. Jeg maatte af Sted igen. Jeg var dog for sent paa den og naaede Køln fire Dage over Tiden. – Her skete noget, jeg aldrig havde været ude for. Vi blev kontrollerede, da vi skiftede Tog. Jeg blev anholdt af en Feldwebel og ført bort.

»Ja«, sagde jeg, »saa faar jeg Orlov endnu længere, for til Fronten kan jeg komme tidligt nok!«

»Vil De holde Deres Mund«, sagde han.

»Javel«, svarede jeg, »har De prøvet at være derude, hvor jeg er, for der skyder de efter Mennesker«.

Det kan nok være, jeg fik en ordentlig Skylle. Hvad jeg bildte mi ind over for en foresat

...

»Ja, med dem er vi Kammerater derude!«

»Vil De holde Deres beskidte Mund!« raabte han. »De bliver straffet!«

»Ja, saa gaar den Tid da godte, svarede jeg.

»De er nok en af dem, der forstaar at »trykke« sig«, (36) sagde han - eller rettere raabte han ind i Ansigtet paa mig. Saa førte han mig ned paa en Perron. Han passede godt paa mig. Endelig kom Toget, som jeg skulde med. Han aabnede Døren og beordrede mig ind og blev staaende, til Toget gik. Jeg takkede ham for hans Hjælpsomhed - men han værdigede mig ikke et Blik. Toget kørte, og jeg vinkede til ham ...

Jeg naaede vort Kompagni og meldte mig hos vor Løjtnant.

»Naa, er De der«, sagde han. »Har De haft god Orlov?«

»Det har jeg, men den var alt for korte, svarede jeg.

»Nu skal De have et Par nye Støvler«, sagde han, »gaa hen paa Depotet i Eftermiddage,

Jeg fik nu ikke nye Støvler denne Gang, for der var ingen, der passede, men senere lykkedes det da. Jeg kom til at hjælpe med at lave Artilleristillinger. Arbejdet begyndte allerede den næste Morgen. Kammeraterne vilde vide, hvordan det stod til hjemme. Vi talte både Tysk og Dansk En Korporal, som var med os, han var fra Bremen, pralede altid med, at han hjemme havde en god Forretning, og at han købte og solgte alt, hvad han kunde faa fat i. Vi forstod, at han var Kludehandler. Vi kaldte ham »æ Poltmand«, og drillede ham med, at han købte gamle Damebukser. Nu kom han hen til mig og spurgte, om jeg ikke vidste, at det var forbudt alt tale dansk.

»Jeg forbyder det i hvert Fald i Tjenesten«, sagde han.

»Ja, maaske, men mig kan du ikke forbyde det, for jeg lader mig ikke noget forbyde«, svarede jeg.

»Jeg melder det, naar vi kommer tilbage«, sagde han.

»Ja, gerne«, svarede jeg.

Saa blev der Røre paa Holdet. En Hamborger, en havnearbejder, tog mit Parti og skældte ham ud. Jeg troede, han vilde klø ham.

Da jeg rejste hjem paa Orlov, fulgtes jeg med en kammerat fra 2. Kompagni. Han fortalte, at det ogsaa hos dem var forbudt at tale og skrive Dansk. Man havde endda spærret en af Sønderjyderne, Peter Juhler, ind, (37) fordi han havde skrevet hjem paa Dansk. En Kammerat til ham, Rasmus Rasmussen fra Toftlund, havde skrevet til H. P. Hanssen i Berlin og faaet udvirket, at dette Forbud blev ophævet. Peter Juhler var blevet løsladt efter sytten Dages Indespærring. Nu vilde Vi ogsaa have det ophævet hos os. Nu var der rørt ved det. Maaske kunde jeg faa en Del Ubehageligheder, for jeg havde bl.a. nægtet at tegne Krigslaan, Det maatte da være en frivillig Sag.

Vi kom tilbage ved Middagstid, og jeg fortalte mine Kammerater, hvad der var forefaldet om Morgenens, Paa een Gang kom der Bud. Jeg skulde melde mig paa Skrivestuen. Jeg traf Aftale med mine Kammerater og gav dem mit Brød og Smør, for det kunde jo være, at jeg ikke kom igen.

Jeg kom ind paa Skrivestuen og meldte mig.

Kompagniefeldwebelen sagde: »De, Rossen?«

»Ja, efter Korporalens Befaling«, svarede jeg.

Feldwebelen teede sig lidt underligt. Det gjorde han altid, naar der var lidt udover det almindelige. Han plejede ogsaa at flytte paa sine Briller, og det gjorde han ogsaa nu. Saa sagde han: »Ja. Bossen, De pakker Deres Sager og gaar hen paa »Welite Fermen« og afløser der en Mand, der skal paa Sygehus, Christian List fra Jels!«

»Javel«, sagde jeg, gjorde Honnør og gik.

Jeg havde en Anelse om, at der var noget Mukkeri med i det hele og fik det ogsaa opklaret.

Jeg fulgtes med de Kammerater, som hentede Posten om Eftermiddagen, Vi laa 50 Mand i en Lade og blev forplejet af et Maskingeværkompagni. I det hele taget havde vi det efter Forholdene godt. Jeg blev Proviant-fordeler, en Bestilling, jeg har haft den meste Tid. Her var der en Korporal, Schröder, et herligt Menneske. Jeg spurgte, om jeg kunde komme med efter Post Dagen efter.

»J a, men du er jo lige ankommet. Der er mange, der (38) før dig er paa Tur, men naar det bliver din Tur, siger jeg dig Besked!«

Lejligheden kom et Par Dage efter.

Vi havde en Skriver paa Skrivestuen. Han hed Thomas Hansen og var fra Hamborg. Han var et Rart Menneske. Ham vilde jeg gerne tale med for at høre, hvad Feldwebelen bagefter havde sagt den Dag. Det lykkedes ogsaa. Han fortalte, at Korporalen skulde sende den ringeste Mand, han havde, til Afløsning. Og saa kom jeg og meldte mig. Jeg havde været over to Aar ved Kompagniet, og der havde aldrig været noget at udsætte paa mig. Og saa paa een Gang var jeg saa ringe og daarlig, Det kunde Feldwebelen ikke forstaa. Nu vidste jeg, at jeg havde een Fjende ved Kompagniet.

Tiden gik. Vi havde det helt godt og fik ogsaa god Forplejning hver Dag - baade Sukker og Snaps. En Dag rejste Korporal Schröder paa Orlov, og vi fik en anden. Denne anden Korporal var min nye Fjende. Jeg tog imod ham med de Ord: »Her har vi det godt. Jeg haaber, at vi skal kunne forliges!«

Livet gik sin Gang, men Forplejningen blev lidt mere knap, især var det galt med Sukkertildelingen. En Dag kom et Par Kammerater tilbage fra Orlov. De fortalte, at de havde haft en Pakke med for denne nye Korporal, min »Fjende«, og de havde haft det Uheld, at der var gaaet Hul paa Pakken, og der var løbet Sukker ud af den. Nu vidste vi, hvordan det gik til, at vi fik mindre Sukker. De andre Kammerater lavede Vrøvl, og da jeg var Proviant-fordeler, forlangte de, at jeg skulde tage Affære. Jeg gik hen til Køkkenet og spurgte, hvordan det kunne være, at vi fik en mindre Portion Sukker, »1 faar det i Teen«, sagde Køkkenmanden, »og Resten faar I udleveret«.

»Og saa den øvrige Del, hvor er den?«

»Der er ingen«, svarede han.

»Ja, ja, nu vil jeg sige dig, hvor den gaar hen. Den sender I hjem med Folk, der skal paa Orlov«.

Det kan nok være, at han spruttede. Hvad jeg bildte (39) mig ind! – I det samme kom Korporalen. Han spurgte: »Hvad er her paa Færde?«

»Bossen kommer og klager over Sukkeret«, sagde Kokken.

»Ja«, sagde jeg, »ikke over det, vi faar, men over det, I sender hjem med Orlovsfolk!«

Korporalen blev hvid i Ansigtet. Han blev rasende, men vist mere overrasket over, at det var opdaget. Og saa kom jeg frække Karl og beskyldte ham for det! Det var Topmaalet af Frækhed. Men han skulde nok sørge for mig. Jeg skulde komme tilbage til Kompagniet og ud at skanse om Natten!

»Jeg ønsker straks at gaa til Kompagniet og tage de to Mand, som havde Pakken med, med som Vidner!«

»Nej! brølede han,

»Ja, men maa vi saa faa det opklaret med det samme«, sagde jeg.

»Ja, jeg skal vise Dem noget landet, naar Tiden er inde« raabte han.

Alle de andre stod og hørte paa dette Ordskitte,

Han lovede mig al Landsens Ulykker. – Der skete intet. Livet gik sin Gang, men lidt bedre blev det dog. Men han skulede til mig, og jeg blev klar over, at naar han kunde spille mig et Puds, vilde han gøre det ...

Peter Rossen, Rurup.

På lazarettet i Kiel

(40) Det var med en vis vemod, jeg tog afsked med mine venner i Halle a/S, hvor jeg havde ligget på lazarettet i frimurerlogen »Zu den drei Degen« i mere end to måneder. Efter ansøgning om at blive flyttet noget nærmere hjem, blev jeg indlagt på marinelazarettet i Kiel. Forholdene var her i mange henseender betydeligt bedre end i Halle. Forplejningen var god. Vi var kun otte mand på hver stue, og der var ro både dag og nat, noget, det tit skortede på i logen, hvor vi lå 150 mand i en sal. Men jeg savnede alligevel det civile islæt. Jeg savnede damerne, som kom og læste for os og underholdt os på forskellig måde. Folk, der kom og gik, og som vi kunne samtale med.

De fleste patienter her var fra flåden, udmærkede og hjælpsomme kammerater. Sø-mænd, som havde sejlet på de syv have, som kunne fortælle og spinde en ende. Der lå en i sengen ved siden af mig et stykke tid. Han havde under et ophold i Kina fået dysenteri, og det var gået ham på nerverne. Han ville helst snakke døgnet rundt, og om natten gav han ingen fred, før han fik vækket et par mand, der skulle høre på ham. Da han var uhelbrede-lig, blev han hjemsendt. Min sidemand var ellers Bernhardt Mess, en stout bondeknøs fra det østlige Holsten og et sjældent nobelt menneske. Han havde tjent ved garden i Berlin, da krigen brød ud, og havde været med på næsten alle Europas slagmarker, lige til han i Frank-

rig fik en kugle gennem hovedet. Den var gået fra siden hen under begge øjne, og den tog synet. Her på lazarettet traf jeg efterhånden mange af mine gamle kammerater fra 2. kompagni, Res. Infanteri Regiment 84. (41) Kort efter at jeg var blevet såret den 6. juni 1916, vær regimentet sat ind i de store slag ved Somme og var næsten blevet helt oprevet. Jeg traf også her min gode ven, løjtnant Brun, en skolelærer fra Kiel, med hvem jeg havde været »dus«. Han sørgede for, at der somme tider kom noget lækkert op til os to blinde fra officerskøkkenet. En dag fik vi således hver en stegt vildand med tilbehør. Underofficer Koch traf jeg også. Det var ham, jeg før har fortalt om fra Gisseler-højen. Vi stod og talte sammen i skyttegraven, da et sprængstykke slog gennem hans ene håndled.

»Jeg skal nok sørge for, at det sår ikke heles, så længe krigen varer«, betroede han mig.

Bernhardt Mess og jeg gik hver dag tur på korridoren, men den var også henved 100 meter lang, så vi kunne nok få benene rørt. På øjenafdelingen, hvor vi hørte til, kom der til en hel del rekrutter til undersøgelse, rørt af en underofficer eller en sergent, som i regelen hersede med de unge drenge og skældte ud. En dag kom en med en afdeling og stillede dem op på korridoren. Han var nu særlig grovmundet og gik' frem og tilbage, mens han skældte ud. Bernhardt og jeg gik som sædvanlig arm i arm med vor stok i hånden.

»Pas på«, sagde jeg til Bernhardt, »den skryder skal jeg nok ordne!« – Og idet han forbi os, stak jeg ligesom tilfældigt stokken ud, og minsandten, om han ikke fik den mellem benene og faldt, så lang han var. Han for op og skældte voldsomt ud, men vi kiggede bare uforstående på ham, måske med et lille smil.

Det hændte, at der kom kunstnere på lazarettet, som sang eller opførte små morsomme stykker. En aften fortalte en ældre, ikke så lidt hysterisk dame os om hendes hjemrejse fra Amerika under krigen. Hun havde, efter eget udsagn, omtrent været midtpunktet for alle medrejsendes chikane, hån og mistanke, og på vejen gennem Danmark var hun blevet fulgt af skumle og fjendske blikke. Jo, hun havde rigtignok været martyr for fædrelandets retfærdige sag.

(42) Ikke mindre højtravende var et dilettantstykke, som nogle ungdommelige kræfter havde indbudt os til at overvære. Stykket hed »Pioner Klink«, og det fortalte om en tapper prøjsisk soldat, som sprængte palisaderne ved Dybbøl i luften og selv røg med ved samme lejlighed. Det hændte også, at vi blev budt på mere lødig underholdning. Således overværede jeg en aften opførelsen af »Tannhäuser«, og en anden gang en smuk sangkoncert. Et par gange har jeg også været indbudt i private kredse.

En overgang var der en del russiske krigsfanger på lazarettet. En af dem havde en balalajka. Den manglede bare de fleste strenge. Vi splejsede sammen på vor stue og købte nye strenge, og til gengæld fik vi så russisk balalajkamusik.

Der var stor opstandelse, da det blev meddelt, at den tyske kejserinde, Augusta Viktoria, ville besøge lazarettet, og der blev pudset og skuret og gjort rent.

»Hvad vil De nu sige til kejserinden, når hun tiltaler Dem«, sagde stabslægen til mig, »vil De sige »fru« kejserinde?«

»Jeg vil sige 'Eure Majestät'«, svarede jeg.

Alle hårdtsårede måtte ned på den nederste korridor. Vi, som var nogenlunde til bens, blev her stillet op i en række, mens andre lå i deres senge, men alle, der ikke var blevet værdige til at være med til paraden, fik ordre til at blive i deres stuer og ikke vise sig ved vinduerne. Mange af dem tog det som en alvorlig tilsidesættelse af deres ret til at se deres kejserinde.

Kejserinden og et par damer og vore øverste læger gik nu langs med rækken, og kejserinden gav en og anden hånden og henvendte et par ord til andre. Hun var gået forbi mig, da vor stabslæge sagde: »Den mand her har mistet synet, Deres majestæt!«

Hun kom tilbage og gav mig hånden, spurgte om mit navn, mit regiment, og hvor jeg var blevet såret. »Lorette«, sagde hun, »ja, det var jo nogle af de hårdeste kampe!« – Da hun så hørte, at jeg var fra Nordslesvig, (43) spurgte hun om min familie. Hun var jo selv knyttet til Slesvig med stærke familiehånd. Derpå forærede hun mig et billede af hendes gemal, kejser Wilhelm, til hest. Billedet var i postkortformat og i papramme. Endvidere gav hun mig en lille buket laurbærblade fæstnet i en sløjfe af sort, hvidt og rødt bånd. I disse få øjeblikke så jeg hende som ganske almindelig kvinde og mor, som kendte krigens kår så godt som nogen, og som selv havde en række sønner med der, hvor menneskeskæbner afgøres, men som nu, tvunget af hendes høje stillings krav, måtte være vidne til denne menneskelige elendighed.

En dag fik Bernhard Mess og jeg besøg af direktør Bundes fra blindeinstituttet. Om vi ikke havde lyst til at komme hen til ham for at lære en eller anden håndtering, Det ville være lettest, før ugidelighedsbacillerne tog overhånd. Vi kunne jo komme hen og se på sagerne. Samme direktør Bundes var en alsidig mand, jovial, gemytlig og frisindet. Jeg har så tit sagt, at når jeg en gang kom til at skrive mine krigserindringer, skulle han få tre Sider helt for sig selv. Det får han nu ikke, i hvert fald ikke her, og hans kone må også nøjes med, at jeg mindes hende som en jævn, hjælpsom og livlig dame, der sørgede så godt for os, som det nu under de givne forhold kunne lade sig gøre.

Vi fik så en dag en ledsager og kørte med sporvognen hen for at se på foretagendet. Det var nu ikke mange håndteringer at vælge imellem, for der manglede matemate til alt muligt. Ja, der var faktisk kun kurvefletning og børstebinding. Jeg syntes, det sidste var det letteste at gå i gang med, og der måtte jo være et stort, dagligt forbrug af børsteværer. Ved at tælle på fingrene kom jeg til det resultat, at enhver landhusholdning havde henimod to dusin børster i brug.

Foreløbig blev vi boende på lazarettet og blev hver dag ledsaget til instituttet. Jeg havde som ung murersvend arbejdet i Kiel og kendte godt gaderne, når den kvindelige konduktør nævnte stoppestederne, men der var jo for mig stadig dette uigennemtrængelige mørke.

(44) Husene gled forbi, mennesker færdedes, men det var allesammen, som foregik det bag et mørkt tæppe.

Arbejdet på værkstedet var ikke særlig interessant, men jeg fik her lejlighed til at få et lille indblik i de blindes verden. Rigtignok kom vi soldater ikke meget i berøring med de blinde børn og unge mennesker, som her fik deres uddannelse i boglige og manuelle færdigheder, men ved samtaler med direktør Bundes og underdirektør Kühn blev jeg temmelig fortrolig med børnenes problemer. Jeg havde også lejlighed til at se undervisningsmaterierne. Der var landkort i relief, modelhuse, rigtige modeller af dampmaskiner og eksplosionsmotorer og skide, Modellerne af maskiner og skibe var skænkede af værfterne i Kiel. Der var desuden også udstoppede dyr og fugle og mange andre ting, kasser med sand til de mindre og modellervoks til de større. – Alt dette er jo imidlertid uden for mit emne her, og dog, jeg var jo nu under samme skæbne som disse børn, men jeg havde set verden, var vokset op i et hjem og havde fået en uddannelse. Jeg ville dog have bedre betingelser i den kamp for tilværelsen, jeg skulle ud i, og jeg måtte da næsten også tro, at livet med den større horisont, som jeg havde, ville forme sig rigere og mere alsidigt end for dem, der aldrig havde kendt synets uvurderlige gave.

Vi var til tider en halv snes krigsblinde soldater på instituttet, men der var endnu flere amputerede. Direktør Bundes havde engang, fingernem som han var, lavet en armprotese til en ung pige, som ved et uheld havde mistet den ene arm, Protesen viste sig at svare til det krav, man kan stille til et kunstigt lem; han udtog patent på den og havde nu et bandageri, hvor der fremstilledes både arm- og benproteser.

Jeg var sammen med en mand fra Rødenæs, som havde mistet begge ben Han lærte skomagerfaget. Tre havde helt eller delvis mistet begge arme. Blandt dem var Jakob Jørgensen fra Birkelev. De fleste af de amputerede gik om dagen på skole eller på kursus for at uddanne sig videre i deres fag eller for at omskoles. Foruden arbejdet (45) på værkstedet fortsatte jeg her med at lære at læse punktskrift og lærte også kortskrift, men det var stadigvæk maskinskrivning, der havde min store interesse, og hen på vinteren købte jeg selv en lille rejsekskrivemaskine, og det er da for resten den, jeg bruger endnu.

Nu lider den af alderdomssvagheder, men jeg kender dens fejl og unoder, og måske holder vi ud med hinanden ...

Direktør Bundes havde en sjælden evne til at få instituttet og hvad der tilhørte, frem i rampelyset, og der kom tit gæster, som fik hele herligheden forevist, En dag kom en del damer, og jeg blev præsenteret for dem som en mand fra det yderste nord. Da de gik videre, holdt en af damerne sig lidt tilbage og sagde så til mig på dansk: »De er sønderjyde, er det ikke strengt for Dem at sidde her under disse forhold?« – Jeg har glemt hendes navn, men hun hørte til en af de adelige slægter på Fyn og var gift med en tysk u-bådskaptajn. Hun har nok heller ikke altid haft det let.

Til jul fik mine blinde kammerater et lommeur, på hvilket man kunne aflæse tiden med fingrene, men da jeg allerede havde et, fik jeg en mandolin. En dag bad underdirektør Kühn mig komme op på sit privatkontor. Jo, han havde da et dejligt repeter-ur i guld. Det var blevet skænket til lazarettet for et stykke tid siden, og han havde fået hvervet at give det videre til en krigsblind, som forstod at vurdere det og vil holde det i ære. Om jeg ville modtage det?

»Når De vil betro mig det«, svarede jeg, »så vil jeg love at værne om det og aldrig skille mig af med det«.

Ja, da kunne jeg hente uret den dag, jeg blev hjemsendt. Han bad mig om ikke at omtale det til nogen, for at det ikke skulle vække misundelse. Giveren ønskede at være anonym.

Efter piste flyttede jeg hen på instituttet. Her var der mere frit, og vi kunne omtrent komme og gå, som vi ville. I maj måned måtte jeg dog tilbage til lazarettet for (46) at få fjernet en splint under det ene øje, og her på lazarettet kælede man sådan for mig, at jeg og 10 pund på.

Vinteren 1916-17 var den såkaldte »roevinter«, hvor der næsten var roer i alt, hvad vi fik at spise, Tilmed var vinteren meget streng, og næsten alle roer havde været frosset. Somme tider måtte jeg gå lige fra bordet ind på toilettet og kaste maden op. Kom jeg hjem på orlov, kunne jeg ikke tåle mors mad, og i mange år efter den tid kunne jeg ikke tåle at spise mig mæt.

Den 1. juli 1917 kom min kæreste for at hente mig hjem til det civile liv. Vi gik sammen op til underdirektør Kühn og fik overrakt det smukke guldur; som stadigvæk inddeler tiden for mig i timer, kvarter og minutter. I dets kapsel står Indgraveret: »Einem braven tapferen Krieger aus Dankbarkeit 1914/17, Franz Kroeger. Kiel, Januar 1917«. Jeg skrev til ham, da jeg kom hjem, men han svarede ikke, og jeg har siden respekteret hans anonymitet.

Så trak jeg da for sidste gang den grå uniform af, med glæde, men også med en vis vemod. I den gik tre af mine bedste ungdoms år, og der var trukket mørke skyer over lyse drømme. Meget havde jeg mistet, men endnu mere var ladet mig i behold, og for livets lykke stod min kæreste som garant.

Søren P. Petersen, Rødding.

En rejse til vestfronten 1914 -18

(47) To sønderjyder. Lad os kalde dem 84 og 86, eftersom de gjorde tjeneste ved infanteri-regimentet 84 og ved fyseler-regimentet 86. - 86 blev Indkaldt en af de første dage i oktober 1914, blev uddannet i Slesvig og kom ved juletid til Flandern, til regimentet 215, som dengang lå ved Bixschoote. - 84 kom til fronten lidt senere. Han har også været i Flandern og blev såret ved Zonnebeke, 86 blev også såret, og det kun 10 km fra det sted, hvor 84 blev ramt. - Vi har ofte talt om at besøge de steder, vi kendte så godt, og vi gjorde omsider alvor af det.

Den 4. august 1962 startede vi fra Padborg, og næste morgen var vi i Bruxelles. Vi var på rundtur i byen med en bus, og vor rejsefører forklarede på flere sprog, hvad de rejsende burde vide.

Hen på eftermiddagen rejste vi videre. Vi tog med toget over Kortrijk til Jeper (Ypres). Det var et gammelt tog, men dog elektrisk drevet, og det kørte hurtigt. Den støj, toget forårsagede, var så voldsom, at man ikke kunne høre, hvad den anden sagde, og så måtte man oven i købet holde godt fast, for det slingrede voldsomt, og navnlig i svingene troede vi, at vi ville vælte.

I Jeper fik vi værelse på et hotel (»Continental«) i nærheden af banegården. Det var hos flinke mennesker, og de talte flamsk, et sprog, som vi jo havde let ved at forstå. - Den næste dag skulle vi jo så ud og se os om. Vi lejede hver en cykel, 40 belgiske francs pr. dag, og startede fra Ypres (Jeper). Da vi var nået omtrent til Zonnebeke, passerede vi den første soldaterkirkegård. I Zonnebeke købte vi en mængde prospektkort. Damen, (48) der ekspe-derede os, spurgte, om vi ikke havde vore koner med på denne tur.

»Nej«, sagde 84, »hvorfor dog? Her er jo kvinder nok!«

Fruen lo hjerteligt og sagde, at 84 var en filur.

Mellem Zonnebeke og Langemark gjorde vi holdt. Her mødte vi atter en soldaterkirkegård. 84 holdt udkig ned over en dalsænkning, hvor der flød en lille bæk.

»Se«, sagde han, »dernede ved de stynede popler blev jeg såret. Vi lå i pløre fra morgen til aften, før jeg fik hjælp. Min venstre arm var blevet ramt så forfærdeligt, at jeg ville forbløde, dersom det ikke var lykkedes mig at forbinde den nogenlundes.

Da vi en tid havde dvælet ved dette minderige sted, cyklede vi til Langemark. Her har canadierne rejst et smukt mindesmærke over deres faldne, og al beplantning er fremskaffet fra hjemlandet, og en tavle viser vej ud til de forskellige slagmarker i området.

Videre gik det til Bixschoote, hvor 86 har deltaget i kampene fra slutningen af 1914 og til omkring april 1915. Hans oplevelser her påhørtes af 84 med selvfølgelig medleven. - Fra Bixschoote fortsatte vi mod vest, og et stykke hen ad vejen fører en markvej ned til en af de

lerklinede hytter. Her var jeg den første aften på lyttepost. Det var koldt, og vi skulle helst ligge på jorden, for det var månelyst. Vi kunne se over til den belgiske stilling. Det var ganske stille, men den frosne jord var så kold, at jeg hurtigt opgav at ligge ned. Fødderne blev stivfrosne. Jeg måtte røre benene, men det var uforsigtigt, for pludselig røg en fire-fem projektiler forbi mit hoved. Jeg slap heldigt fra det, men jeg frøs ikke mere denne nat. Jeg havde fået en lærestreg.

Vor cykeltur førte os til Yserkanalen, Vi fulgte den smalle vej på kanalens venstre bred, der fører os mod Steenstrate. Vejen ligger betydeligt højere end selve terrænet undtagen på en to hundrede meter lang strækning, hvor det er omvendt. Her blev jeg såret den 23. marts 1915, på offensivens anden dag. Angrebet blev indledt med gas, der sendtes ud over egnen fra store gasflasker, (49) der var anbragt i skyttegravens væg. Terrænet så ud nøjagtigt som dengang; selv tjørnehækken på kanalens modsatte side findes endnu.

Jeg var under offensiven beordret til sammen med andre at bære stormbroer frem. De var 18-20 meter lange. Vi blev beskudt fra højre, og en del af de blikbeholdere, der skulle holde stormbroerne oven vande, blev gennemhullet, inden vi nåede frem til det sted, hvor de skulle bruges. Mens vi nu cyklede langs med kanalen, så alt så fredeligt ud. Hist og her sad der lystfiskere, godt skjult mellem rør og siv.

Fra Steenstrate tog vi ad hovedvejen til Jeper, og da vi havde spist til aften, gik vi en tur ud til det engelske krigsmindesmærke, der ligger i udkanten af byen. – Klokken tyve træder to hornblæsere frem og blæser i hornene. Al trafik standser, folk tager hættten af; men efter fem minutters forløb går livet atter sin vante gang.

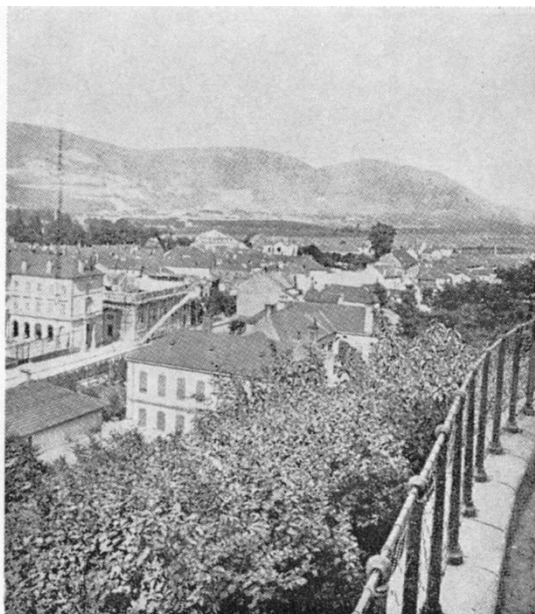
Næste dag rejste vi med toget over den franske grænse og fortsatte med bus til Lille, derfra over Lens til Salaumines. Her ville vi opsøge en af vore faldnes grave, men vi erfarede, at han var blevet flyttet til Vimy, Vi måtte altså til Vimy, Undervejs dertil tog vi ind på en restauration for at få lidt at spise. Klokken nærmede sig 17, og vi var klar over, at vi måtte have en taxa, dersom vi ville nå frem til Vimy. Værtinden hjalp os og langt om længe lykkedes det os at få fat i en vogn. Det var en soldat, der var hjemme på orlov, der kørte for os. Han var flink og viste os meget rundt på Vimy-højene. Blandt andet så vi det store og kønne canadiske krigsmindesmærke. Her findes også fredede arealer med de gamle skyttegravsanlæg, der viser, at ingenmandslandet visse steder kun var 25 meter bredt. Her er også mange granathuller, og på stedets soldaterkirkegård findes franske, engelske, canadiske grave. På den tyske kirkegård alene 46.000 grave.

Efterhånden nærmede sig den tid, hvor vi skulle se os om efter natlogi. Jeg foreslog, at vi skulle tage til Roux, (50) en lille by i nærheden af Searpe, som 86 kender fra et ophold her i 1917. – For resten var det dengang et ubehageligt sted, ingen skyttegrave og ringen pigtråd.

»Vi lå i byens ruiner«, fortæller 86, »og vi søgte dækning, hvor dækning var at finde. Sten og røg fløj omkring os, og det hele så håbløst ud«.

Det var meget vanskeligt at finde et logi, og vi var efterhånden nået til Plouvain. Håbløst! Vildere til Vitry, og selv om byen er på størrelse med Løgumkloster, var det umuligt at få tag over hovedet. Først i Douai var vi heldige; men godt blev vort logi ikke. Douai er en bjergværksby, og blandt arbejderne er mange nationaliteter repræsenteret: polakker, arabere, marokkanere o.s.v. Vi brød os ikke om at færdes udenfor den aften.

Næste dag kørte vi med toget til Cambrai. Her købte vi nogle brugte cykler og tog om eftermiddagen over Havincourt til Gouzeaucourt, hvor vi overnattede. I Havincourt ligger der et smukt slot, der ejes af en markis. Her oprettedes den såkaldte Siegfriedstilling, som

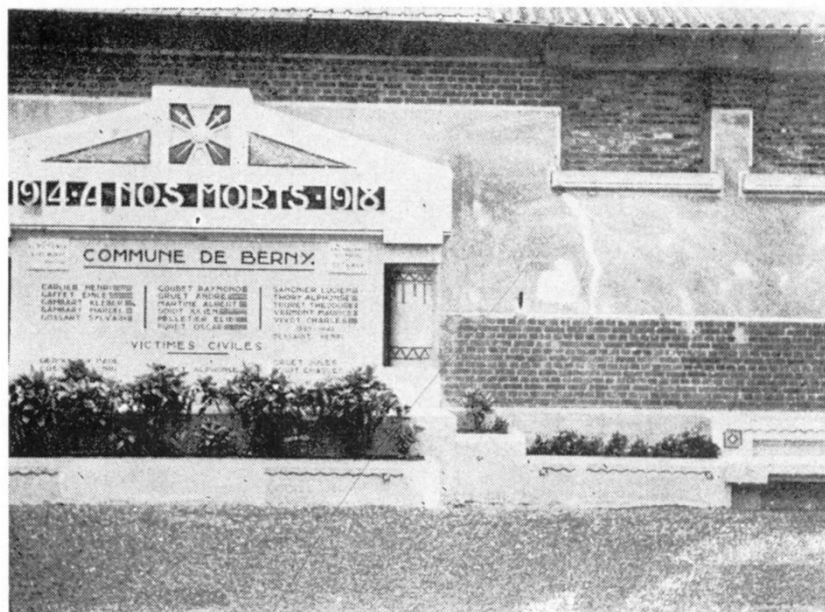
Soissons

På kendte egne 50 år efter

Mindesmærke ved Chateau for 3888 faldne

Den franske kommune Bernys mindesmærke for kommunens faldne

stillingen blev trukket tilbage til i 1917. Skyttegravene gik gennem slottets park, og 86 havde fra maj til august været i stilling her. Stillingen var temmelig rolig, og »når vi ikke var på lyttepost, spillede vi kort«.

Fra Gouzeaucourt fortsatte vi den næste dag over Bapaume til Mireaucourt, Da vi havde passeret Bapaume, så vi på venstre hånd en stor lavning, der i regnperioder er meget sumpet, men når vi har passeret denne, kommer vi til en egn, hvor vi opholdt os i 1917. En dårlig stilling var det, kun jordhuler som opholdssted, ingen skyttegrave. Vejen ud til stillingen førte os igennem fed lerjord. Støvlerne sad fast i pløret, og man var heldig, når man fik dem med sig. De lange støvler var ikke praktiske; derfor var de fleste iført snørestøvler og viklede, for når disse viklers var oversmurt med pløre, var de næsten vandtætte. Hver morgen var der to timers stilhed ved fronten. I den tid bragte man faldne og sårede tilbage.

Vi fortsatte vor tur og kom til Bray ved Somme-floden. (51) Undervejs kom vi ved en flod frem til et sted, hvor der var vejarbejde, og det resulterede i en punktering, - Vi måtte altså lappe og trampede så vildere. Kort efter var det galt igen, og vi blev enige om, at vi hellere måtte opsøge en cykelsmed. Vi spurgte en cyklist, der kom fra arbejde, hvor langt der var til det nærmeste værksted, Han grundede lidt, men mente så, at det var for langt. Nu tog han sine lappesager op af lommen og tog fat på reparationsarbejdet. Det viste sig hurtigt, at det kun var ventilen, der var noget i vejen med. De er indrettet anderledes end herhjemme, så fejlen var snart ordnet. Vi ville betale ham for hans ulejlighed, men han ville ikke have noget. - En sådan hjælp og imødekommenhed mødte vi under vor rejse mange gange. - Omsider var vi klare til at køre videre, og glade var vi.

Vi nåede altså byen Bray ved Somme-floden og fik logi for natten. Ved floden var der indrettet en campingplads: men vi sov godt i vore senge, og næste morgen gik vi ned i haven, der endte nede ved floden. Under store træer var der opstillet borde og stole, og vi fandt en dejlig plads, hvor vi forfriskede os ved en god rødvin. Alt var særdeles godt her - og billigt. Kun i Soissons og Verdun var det dyrere, men der boede vi også i bedre hoteller.

Den følgende dag cyklede vi over Cappy, Estrees, Belloy og Berny til Fresnes. Her oplevede jeg under Somme-slaget selve helvede. De yderste poster var anbragt her på »Romer-vejen«, hvor vi nu stod. Man måtte søge dækning, hvor der var dækning at finde, De små trægrupper, der står foran os, havde dengang kun en højde på en halv meter. I den midterste gruppe fandtes der en forbindelsesplads, og i kridtunderlaget havde man lavet en udhuling, der var stor nok til, at der var plads nok til læger og sårede. Operationsbordet var en dørplade, og man opererede ved lys fra en karbidlampe.

Vi tilbragte natten i Ham - i Hotel Cheval Blanc - og dagen derpå cyklede vi til Noyon. Her var der fest i gaderne, masser af telte og bunker af mennesker, og man (52) kunne købe alt mellem himmel og jord, Det var midt på eftermiddagen, men vi fortsatte over Blerancourt, Blerancourdelle til Nampcel ved Moulin. Vi standsede her en tid ved stenbruddet. Her havde vi i 1915 en rasteplads på vej en til og fra skyttegravene. Når vi var nået tilbage hertil, regnede vi med at være uden for granaternes rækkevidde, Nu aflagde vi et besøg på kirkegården nede i slugten og fandt alt meget velholdt.

Vor cykeltur gik nu videre ad landevejen, der dengang lå to hundrede meter bag forreste linie. På begge sider af vejen var der nu pæne hvedemarkers; men hvem husker ikke vej en, som den var dengang, undermineret, og minerne kunne nå os her.

Vi talte med en fårehyrde, som græssede en tre-fire hundrede får på skrænten ved slugten, og han fortalte os, at der her på stedet engang havde været krig. Vi lod, som om vi ikke

vidste noget om den slags, eller at vi havde været her før, men fortsatte vor cykeltur til Soissons,

I Soissons overnattede vi på Hotel de la Croix. Her var der værelse med bad og telefon. Telefonen havde vi jo ikke brug for, men vi tog os et bad både morgen og aften, og det var meget forfriskende i den varme, vi færdedes i dagen igennem, og som nedsatte vor appetit.

Næste dag cyklede vi så videre i retning mod Reims. Vi aflagde et besøg på den sønderjyske soldaterkirkegård i Braine. Vi talte med nogle af byens beboere, som havde lidt kendskab til Danmark. En enkelt havde haft ophold i Danmark som feriebarndom. Vi delte nogle glas vin med disse vore nye venner, og de var også med os på kirkegården.

Så nåede vi omsider Reims ved 14-tiden. Vi aflagde besøg i domkirken, den største, jeg nogen sinde har set. Den er meget smuk, men efter min mening synes den at virke ret kold. I 1918 spejdede vi i en afstand på omkring ved ti kilometer mod domkirken. Vi lå dengang i Champagne i en rolig og god stilling, som var solidt udbygget.

Ved halvfem-tiden cyklede vi videre, ud i Champagne-området for at besøge byerne St. Maria Py og Sommepy. (53) Vi regnede med at kunne overnatte i Pontaverger; men det lykkedes ikke. Klokken var efterhånden omkring ved enogtyve, og det var oven i købet umuligt at få noget at spise. Heldigvis havde den ene af os en pakke kiks, og den anden en leverpølse af de bedste fra Marcussen i Tønder. Vi købte os en øl, og vi syntes, at vi nød et herligt måltid, Vi havde nemlig ikke spist noget som helst siden morgenstunden.

Ved halvtolv-tiden om aftenen var vi klar til at fortsætte. Det var mørkt, men stille, og vejret var behageligt at cykle ti. Da vi intet logi kunne få, havde vi besluttet at overnatte i det fri. Hist og her passerede vi store mængder af pressede halmballer, der Indbød til en lur. Foreløbig var vi dog nødt til at trække vore cykler, for 84's lygte ville ikke lyse. På den måde nåede vi langt om længe udkanten af en by. Der var langt mellem husrækkerne; men her kom en bil imod os. Den sagtede farten, og to mænd steg ud. De råbte et eller andet til os. »Nå«, sagde 84, »nu får vi nok natlogi« - men vi fik dog videre. De råbte igen noget til os og kom hen til os. Vi blev stående. De anmodede os om at forevise vore pas. Desuden var de interesseret i den lygte, som ikke kunne lyse.

»Turist?« sagde de.

»Javel!« svarede vi.

De fortalte os, at vi uden tvivl ville kunne få natlogi i den nærmeste by; men efter kortet at dømme var den ikke ret stor, og vi besluttede derfor at tilbringe natten på en hvedemark, der lige var blevet høstet, Vi lagde nogle neg til rette, trak jakken af og benyttede den som dyne. Til at begynde med kikkede vi op mod stjernerne, men det varede ikke længe, før vi faldt i søvn.

Vi vågnede hen på morgenstunden, da en lastbil med tændte lygter kom hen ad vejen. Vi rejste os op og skuttede os lidt, for det var ikke alt for varmt, Da vi havde orienteret os lidt på vort landkort, opdagede vi, at vi var cyklet galt. Vi måtte cykle tilbage til Bethenville. Ved en korsvej fik vi øje på de to mænd, som ville se vore pas.

(54) »De er nok ude at lede efter os«, sagde 84; men de sagde ikke noget til os, og så var der jo heller ingen grund til for os at sige noget til dem.

Videre gik det altså over Hilaire, Doutrien, St. Souplet, St. Maria a Py til Sommepy. Her drak vi morgenkaffe og benyttede lejligheden til at vaske os grundigt. Værten havde travlt med at veje hvede, og lige over for os fandtes et vældigt siloanlæg. Traktorer kørte på store vogne hveden til, og efter værtens forklaring forstod vi at hele tilførslen var at ligne ved et andelsforetagende, og at han var en slags bestyrer.

Omsider nåede vi til Navarin. Vi standsede ved det store krigsmonument og opfriskede minder fra oktober 1915 til juni 1916, da 86 opholdt sig her, og navnlig dvælede vi ved stormen på Navarin den 27. februar 1916. Vi fortsatte op til hovedvejen ved Suippes og tog videre ad denne til St. Menehould, hvor vi overnattede i et gammelt, fornemt gæstgiveri, som ejedes af et par ældre damer. Da vi var færdige med at spise vor aftensmad, betalte vi for kost og logi, for så kunne vi køre videre tidligt næste morgen. Derved ville vi slippe for at cykle i den store varme midt på dagen.

Her på egnen var det ret vanskeligt at cykle, for enten gik det så stejlt op ad bakke, alt vi måtte trække cyklen, eller også gik det så stejlt nedad, at vi måtte bremse alt for voldsomt. – Vi startede altså i den tidlige morgenstund og fulgte hovedvejen til Dombasle, hvor vi stoppede op for at drikke morgenkaffe. Vi var nu nede på Verdun-egnen og besøgte Højde 304 og de kendte landsbyer Haucourt, Melanecourt og Forges, tog så over Mort Homme, Marre og Thierville til Verdun, Vi tog ind på byens bedste hotel, »Hotel de la Paix«, der ligger lige over for mindesmærket fra krigen, Hotellet var åbent ud mod gaden, så gæsterne kunne sidde ved deres borde og iagttage trafikken ude på gaden. Bag i det store lokale fandtes receptionen. Receptionschefen vinkede ad en piccolo og sagde til ham, at han skulle vise os, hvor garagen var, for at vi kunne køre bilen derind. Men da (55) han erfarede, talt vi hver kun havde en gammel cykel, kunne dem ellers så stilfulde herre for et øjeblik ikke bevare sin stive maske. Der gled et stort smil over hans ansigt. Vi fik dog vore cykler boet fra gaden.

Vi var ankommet hen på eftermiddagen og blev i Verdun til næste dags middag og fik således god tid til at se os omkring i byen.

Inden vi tog vildere fra Verdun, skilte vi os af med vore cykler, Vi solgte dem; men vi havde nu givet for meget for dem, da vi købte dem, for vi fik ikke det for dem, som vi havde givet for dem. I hvert fald opstod der en difference, - Vi fontsatte vor rejse med toget og kom gennem et udpræget industriområde, skiftede tog nogle gange og nåede omsider til Trier. Næste dags formiddag besøgte vi byen, bl. a. den romerske fæstning »Porta Nigra«, der stammer fra omkring 270. Nu gik det videre til Alken ved Moselfloden. Vi kendte denne by fra tidligere tid og opholdt os derfor her et helt døgn.

Og så gik det endelig hjemad.

En Dejse, fyldt med minder, var afsluttet, Vi havde genset steder, hvor vi havde opholdt os i en farefuld tid, og det var interessant at gense de kendte egne.

84 og 86.

Rekrutuddannelse - Kadaverdisciplin!

(56) Det var i sommeren 1916. Under vor rekrutuddannelse havde vi hver morgen en time undervisning i alskens ting. Vi skulle f. eks vide, hvorledes man skulle færdes i byen, vi skulle kunne kende de forskellige officersgrader o.s.v,

Inden jeg blev indkaldt, havde jeg været beskæftiget ved landbruget og havde også været elev på en efterskole i Danmark. Vort hjemmesprog var dansk, og det tyske sprog faldt mig svært; men nu skulle .det hele jo foregå på tysk.

For ikke at blive alt for meget grin, besluttede jeg mig til ikke at svare, når man i de såkaldte undervisningstimer ville stille mig spørgsmål.

Jeg var altså kun en tavs tilhører. Feldwebelen stillede naturligvis også mig nogle spørgsmål, men jeg forblev stum. Det kunne selvfølgelig ikke gå i længden, og derfor skete der også noget.

I anden deling - jeg hørte til første deling - havde man fået en ny feldwebel. Han var lige kommet fra fronten, havde været såret og kom desuden tilbage med ødelagte nerver.

Man havde vel antaget, at jeg havde det for godt i første deling, for pludselig blev jeg overført til anden deling, altså til den nyankomne feldwebel. Meningen var vel, at han skulle få munden op på mig, og næste morgen begyndte han straks sin »behandling«. I undervisningstimen talte og talte han til mig og stillede spørgsmål efter spørgsmål. De øvrige rekrutter kunne passe sig selv; men lige meget hjalp det. Efterhånden blev han frygtelig irriteret, han blev ligefrem rasende, trak sin (57) lange sabel frem og råbte: »Jeg skal stikke ham ihjel!« Nå, det skete nu ikke ...

Nu gav han mig ordre til at gå hen til et bord og kravle op på det. Derefter kommanderede han mig til at foretage knæbøjning, og da jeg havde indtaget denne stilling, beordrede han en af mine kammerater til at give mig en skammel i hver hånd. Nu kunne jeg have det så godt, sagde han, og holde mig i denne stilling, indtil det behagede mig at komme på andre tanker og besvare de spørgsmål, han stillede mig.

Feldwebelen fik mig dog ikke til at kapitulere; men da det er umuligt at holde sig særlig længe i denne anstrengende stilling, lod jeg mig omsider falde ned; men da var »undervisningstimen« også til ende.

Vi skulle derefter træde an nede i kasernegården, hvorefter vi marcherede ud på eksercerpladsen. Denne udmærkede sig ved at være den rene sandørken. – Delingen blev opdelt i mindre grupper, og hver underofficer tog sin gruppe. Naturligvis havde feldwebelen et »skævt« øje til mig. Han beordrede to af mine kammerater til at føre mig bort fra de andre. De skulle lære mig alt, hvad der hørte med til vagtjenesten.

Jeg stod altså og havde det dejlig rart, men så kom feldwebelen hen til mig og begyndte at udspørge mig om det ene og det andet.

»Hvad vil De gøre«, sagde han, »når der kommer en skummel fyr imod Dem?«

Jeg svarede, at jeg ville skyde ham ned.

»De må jo være tosset«, råbte han; men som han stod der og kikkede på mig, var han muligvis ikke helt klar over, hvorvidt der virkelig var noget i vejen med mig.

Imidlertid havde underofficeren vel fået farten af, at der var noget særligt i vejen, for han kom hen til os og spurgte mig, om der var noget i vejen med mit gevær.

»Lad mig set det«, sagde han.

Jeg gav ham mit gevær, for, tænkte jeg, det har han meget bedre forstand på end jeg. Men, du godeste! Feldwebelen gik ud af sit gode skind og råbte: (58)

»De står her på vagt, og så afleverer De Deres våben!«

Men så var denne »vagt« forbi, og underofficeren fik besked på at give mig en grundig stroppeur.

Så gik det løs!- »Smid Dem ned, op igen!« o.s.v.

Man prøvede altså på en anden måde at knække mig; men, tænkte jeg, du har da selv fat i den anden ende, og så nedsatte jeg ternpoet betydeligt.

»Kom herhen!« sagde underofficeren omsider,

Jeg gik helt ind på livet af ham.

»Kan De løbe?« råbte han.

»Ikke så godt!« svarede jeg.

»Nå, det skal De få at føle!« galede han.

Men efterhånden, som tiden gik, nærmede vi os middagstimen, og vi skulle tilbage til kasernen. Da vi nåede kasernen, gjaldt det om at komme ned i køkkenet for at få middagsmaden udleveret. Jeg fik dog besked om fra min plageånd, underofficeren, at jeg skulle gå ned i kælderen, hvor underofficerernes køkkenregion fandtes, og hente hans middagsmad, Jeg hentede altså hans madskål. Den var af porcelæn, og nede i køkkenet modtog jeg hans kødration, hans kartoner og sovs. Man afkrydsede hans navn på en liste som kontrol.

På vej en op fra køkkenet fik jeg en god tanke. Nu kan du sige ham »tak for sidste, tænkte jeg, og da jeg var halvvejs oppe ad trappen, og ingen så mig, smed jeg hans porcelænsskål samt hele indholdet ned ad trappen, hvorefter jeg gik op til ham og meldte, at jeg havde været så uheldig, at jeg snublede på trappen og havde tabt hele molevitten;

Der blev altså ingen middagsmad til underofficer en den dag, men jeg måtte naturligvis ned at gøre rent efter »uheldet«. Det gjorde jeg gerne, for samtidig frydede jeg mig. »Hævn er sød«, kan man se. I hvert fald følte jeg det sådan, selv om der gik nogen tid, før det omsider blev min tur til at hente min middagsportion.

Jeg fik siden da aldrig ordre til at hente underofficerens middagsmad ...

Johan Bejning, Varming pr. Ribe.

»Helligånden skal komme over dig!«

(Der heilige Geist wird über dich kommen).

(59) En umådelig stor baraklejr uden for Stettin, nærmere betegnet ved den lille landsby Krekow. Barakkerne er todelte. I hver halvdel omkring ved halvtreds soldater, I vor barakhalvdel er der en del landsmænd, sønderjyder, De øvrige, flertallet, er fra alle mulige egne af Tyskland, en er fra Stettin. Mand og mand imellem godt kammeratskab, alle i samme båd, samme skæbne. – Dagene er endnu korte, nätterne lange.

En dag som så mange andre, ensformige, trivielle. Dagens tjeneste med eksercits o.s.v. er til ende. Udenfor er det mørkt. Vi sidder på to bænke omkring et temmelig langt bord,

lige inden for barakkens dør. Over bordet hænger den tændte petroleumslampe, men barakken bliver kun sparsomt oplyst. Ide fjerneste kroge ruger mørket. Samtalen drejer sig om det, der har vor interesse, og det er kun lidt: krigen, tjenesten, de kære derhjemme ...

Døren rives op. Pludseligt! En af vore barakkammerater, stettineren – lad os kalde ham X - haster ind. Han ser lidt forstyrret ud, nervøs, har travlt, iler op mellem sengerækkerne, er omgående på vej tilbage mod vort bord. Samtalen forstummer.

Få sekunder senere. Døren rives atter op. En underofficer styrter ind, får øje på kammerat X og udbryder højlydt: »Det er dig, der har taget det!«

X afslører omgående, at del drejer sig om noget, han ved besked om, for han svarer højt, tydeligt, men dog lidt nervøst: »Det er ikke mig, der har taget det!«

»Jo, det er!«

(60) »Nej, det er ikke mig!«

Vi lytter, forbavsede, stumme. – Hvad drejer det sig egentlig om? Hvad er meningen?

»Må jeg«, siger underofficeren, »undersøge Xs gemmer?«

»Selvfølgelig«, svarer vi.

Underofficeren har set, hvilken sengerække X opsøgte, går derop, standser ved hans seng, gennemroder den, kommer tilbage. Han har et beskedent tykke af et rugbrød i hånden,

»Her kan I se«, siger han, »det lå under hans sengetæpper! Han har stjålet det ovre i vor barak for et øjeblik siden! Undskyld at jeg har forstyrret jer!«

Han går ...

Tavshed i vor barak. Vi ser på hinanden, rådvilde. Hvad er dog dette for noget? – En tyv blandt os? – Enhver hengiver sig til sine egne tanker, - Hyggen er borte, Uhyggen breder sig. – Tiden snegler af sted. Den synes ligefrem at stå stille, - Kun hviskende samtale. Omsider nærmer sengetiden sig. Heldigvis! Det føles som en befrielse.

Pludselig henvender fire barakkammerater - alle fra Berlin-egnen - sig til X. De stirrer på ham med gennemborende blikke. Stilhed! – Omsider siger en af dem til ham, langsomt og højtideligt og med eftertryk: »*Der heilige Geist wird über dich kommen!*«

En trussel! – Der vil ske noget! – Noget usædvanligt er under anmarch! – Men hvad? – Det løber en koldt ned ad ryggen.

Så melder retræten sig. Man klæder sig af, går i seng. Men ingen kunne falde i søvn. Nerverne står efterhånden på højkant. Man spekulerer, venter. Der vil ske noget. Men hvad, hvad? – I barakkens yderste krog, i det mørkeste hjørne høres hviskende stemmer. Hvad hviskes der om? Hvad planlægges der? – Ingen fatter noget. – Mystikken har holdt sit indtog i barakstuen. – Klokken er elleve. Den bliver tolv! Alle er spilvågne, øjnene er vidt opspærrede, og dog kan man intet se!

(61) På slaget tolv føler man, at en ond ånd har taget ophold i vor barakstue. Man har på fornemmelsen, at den ligefrem svæver rundt mellem sengene, Noget mystisk er på spil. Man kan næsten ikke trække vejret. Et eller andet nærmer sig. Det stiler modet bestemt mål. Og nu nærmer det sig Xs seng - Nu er det der, standser! På kattefjed er det kommet derhen ...

I løbet af et sekund smækkes sovetæpperne op over X' hoved. - »Nihalede katte« suser gennem luften og klasker med smældende slag ned på Xs blottede krop.

– Afstraffelsen! »Helligånden« er kommet over ham!

Dæmpede Skrig fra den tildækkede X. - Flere smældende og klaskende slag, kvalte skrig. – Rundt omkring dræbende tavshed, uhyggelig tavshed. Hårene rejser sig ligefrem på ens hoved. – Og afstraffelsen fortsætter med djævelsk fanatisme, nådesløst - og hule skrig.

Pludselig stilhed! – Listende skridt over gulvet. Ro over hele barakstuen. Vedblivende ånder man tungt. – Det varer længe, inden man falder i søvn. – Var det kun et uhyggeligt mareridt? En grim drøm?

Morgenen derpå. - »Stå op!« lyder kommandoen.

Ingen samtale mand og mand imellem. Alle er grebne af det usædvanlige, man har oplevet. »Helligånden« har besøgt vor barakstue, dog ikke den Helligånd, der er et led i vor trobekendelse.

»Træd an uden for barakstuen!

Feldwebelen træder frem.

»Jeg har brug for tyve mand til et regiment ved fronten i Rusland. Hvem melder sig frivilligt!

Omgående i træder X frem. Han er den eneste.

»Flere frivillige frem!«

Ingen meldter sig.

»Ja, så må jeg selv udpege de øvrige! – Træd frem, træd frem, træd frem!« – De tyve er udpeget og føres tilbage til barakken for at blive iklædt frontuniform og for derefter at få udleveret udrustningsgenstande, - Vi andre rykker ud i det vidtstrakte øvelsesterræn til dagens rutinemæssige gerning.

(62) Hen på eftermiddagen er vi atter tilbage og søger ind i vor barakstue. X er der, i frontuniform. Han har dog også været hjemme hos sin mor i Stettin for at fortælle hende, at han skal til fronten. Han går frem og tilbage, synligt nervøs. Han siger ikke noget til os, og ingen siger noget til ham; Nattens grimme oplevelse hviler i hele sin hæslighed Stadig over os alle.

Pludselig ser X ud af vinduet, studser og råber: »Nu kommer min mor! Åh, sig ikke noget til hende!«

Døren går op. – Ind træder en sølle, underkuet, af strengt arbejde opslidt lille kone, tarveligt påklædt, uhyre beskeden. – Vi undgår så vildt muligt at se på hende. Tilsyneladende er alle meget optaget af et eller andet. Hendes øjne flakker rundt. Endelig opdager hun sin søn nede mellem sengerækkerne. Hun Lister ned til ham. Han er urolig. Hun finder en skammel, sætter sig, kigger omkring. – Tavshed. – Omsider taler hun, henvender sig til os alle. Stemmens klinger klagende, nedbrudt, ængstelig.

»Sig mig, hvorfor er dog min søn den eneste, der her fra jeres barakstue skal til fronten?«

Tavshed.

»Sig mig, har han gjort noget?«

Tavshed. – Alle beskæftiger sig febrilsk med unødvendige ting. Vi har alle medynk med den lille, sølle og fattige kone, Ingen vil fortælle hende, hvad der er hændt. Tårerne pibler ud af hendes øjne, løber ned over hendes rynkede kinder. Vi hær uendelig ondt af hende. – Tiden sniger af sted. Et kvarter er gået - en halv time. Det føles som en evighed. Denne ulidelige tavshed. – Den slider på nerverne.

Langt om længe rejser hun sig. Hun rækker sin søn et lille glas syltetøj, som hun har haft i sin taske, Så rækker hun sin søn hånden, omfavner ham og knuger ham til sig. Og med langsomme og tunge skridt forleder hun barakstuen.

Men tavsheden os alle imellem vil ikke fortage sig.

Næste morgendraget de tyve mand af sted til Ruslands (63) fjerne slagmarker; men skyggen af det, vi oplevede, føles som en tung og trist byrde, som vi ikke kan slippe af med

...

Fjorten dage senere.

Fra østfronten indløb følgende meddelelse: »Regimentet har i de sidste dage været indsat i de hårde kampe ved Rokitno-sumpene og må beklage en hel del faldne og sårede«.

Blandt de faldne var - X.

Jens Andersen, Graasten.

Jeg fandt mit gamle Lazaret

(64) Som Medlem af et tilfældigt sammensat Rejseselskab med DSB foretog jeg sammen med min Kone i Sommeren 1963 en Rejse ned gennem Østtyskland. Mit Maal med Rejsen var ikke tilfældigt. Det var Dresden. Jeg ønskede at gense mit Lazaret fra 1915, og jeg blev ikke skuffet.

Bortset fra, at Turen fra København over Gedser og med den nye, store Færge »Warnemünde«, som satte os i Land i Warnemünde, var skøn, bød Turen ikke paa mange Skønhedsaabenbaringer, før vi havde passeret Østberlin og naaede ned til det gamle Kongerige Sachsen. Vi naaede Dresden, som engang var en af Europas skønneste Byer.

Vi ved alle, at Dresden blev meget haardt medtaget under et Luftbombardement Natten mellem 13. og 14. Februar 1945. Et Byomraade paa 400 ha. blev jævnet med Jorden, og 135.000 Mennesker mistede Livet. Dengang, da Beretningen om denne frygtelige Nat naaede os, var i hvert Fald vi, som havde kendt noget af Dresdens Skønhed, sorgbetynget.

Selvom Byen nu for det meste er genopbygget, kom Mindet om denne Rædselsnat os nær ind paa Livet, idet vi første Nat boede paa et til Dets sønderbombet Hotel tæt ved Hovedbanegaarden. Det halve af Bygningen laa endnu i Ruiner. Herfra ad Prager Strasse ind mod Alt-Markt, hvor Dresdens største Kirke (Die Kreuzkirche) ligger, var aabent Land til den ene Side. Et forhen fint Kvarter her var totalt udslettet og atten Aar efter endnu ikke genopbygget. Man fortalte os, at der efter Bombardementet sine Steder laa indtil 7 m høje Stendynger fra (65) de bombede Huse. Rydningen af disse var besørget af Kvinder. Et Mindesmærke var rejst; det skulde vidne om den Daad, Kvinderne her havde øvet.

Det verdensberømte Pragtslot Zwinger, Dresdens Hovedattraktion, der næsten var genopbygget, blev der Lejlighed til at se. Ved at se Kongeslottet og den dermed forbundne Hofkirche - begge endnu sønderlemmet og røgsværtet - mindedes man, at her var vor Kong Christian VI i 1721 blevet viet til Sofie Magdalene.

Fra Dresden gik det med Bus ind i »Sachsisk Schweiz« med de mange skønne Landskaber. Vi var paa Fæstningen Königstein, som er indbygget i en Klippe. Forneden flød Elben, og paa den modsatte Side af Floden beskuede man deroppefra skønne, indbydende Byer.

En Dag gik Turen til den verdensberømte Klippe Bastei, der er 194 m høj. Fra Klippen, der stiger fuldstændig stejlt op fra Floden, havde vi fra Basteibrücke og Udsigtspunktet paa Toppen et storslaaet Udsyn over hele Omraadet. Herfra foretog vi en lang og besværlig Nedstigning gennem Slugter og Stier gennem de saakaldte »Schwedenlocher«. Navnet stammer fra Trediveaarskrigen, da Befolkningen gemte deres Kvæg for at undgaa Svenskernes Plyndring. Derefter overværede vi et Friluftsskuespil, »Die Räuber« af Schiller. At se dette, Schillers Mesterværk, spillet her i Klipperne, var en stor Oplevelse.

Vi sejlede ad Elben til Bad Schandau, hvor vi boede paa Elbhotel i fire Dage. Over Skibet vajede Flag fra mange Lande, ogsaa Dannebrog. Vi sejlede langs Klippevægge, der var saa umaadelig høje, at man maatte lægge Nakken helt tilbage, hvis man vilde se op til det øverste af dem. I Bad Schandau, der ligger nær Grænsen til Tjekkoslovakiet, var Opholdet enestaaende skønt, Herfra foretog vi Udflugter. Paa Hotellet var alt rent og pænt, Forplejningen god, og hver Gang vi spiste, var Bordet pyntet med et Dannebrogslag.

Men det primære paa Turen var for mig at finde mit (66) gamle Lazaret og muligvis de Mennesker, som dengang var saa gode mod en under mit tre Maaneders Ophold her. Om dette kunde lykkes, skulde kun opklares paa »Polizeipräsidium« i Dresden, hvortil min Kone og jeg havde faaet Adgang. Etter at have fremsat mit Ærinde og ønske, blev jeg i første Omgang skuffet. Da jeg ikke vidste andet end Gade og Nummer og Navnet Dr. Grossmann, var det haabløst at faa Hjælp til at finde de Mennesker efter saa mange Aars Forløb. Herefter spurgte jeg, om de kunde sige mig, om Huset Eisenstuckstrasse 40 stod der endnu. Efter at have søgt et Kvarters Tid i Arkivmaterdale, kom en ældre Politiofficer, synlig rørt over, at man fra Danmark kom til Dresden for at opsøge sit gamle Lazaret, og fortalte, at Huset stod der. Vi fik paa en elskværdig Maade forklaret Sporvognens Nummer og Retning og Antal af Holdepladser for at finde derhen, Og vi tog saa paa egen Haand af Sted. Da vi forlod Sporvognen, fulgte en elskværdig Dame os til Eisenstuckstrasse og orienterede os om den rigtige Retning. Vi passerede Nr. 34,36 og 38, som alle havde været bombet, men nu var genopbygget. Nu var det spændende; der kom et Gadekryds, og derefter laa Huset der i tre Etager, som i gamle Dage, let kendeligt for mig, Op ad Trapperne til tredie Etage. Jeg kendte det altsammen og ringede paa ved det Værelse, hvor jeg havde ligget.

En Dame aabnede Døren; efter alt hun havde hørt vort Ærinde, bød hun os indenfor.

Ja, Kammerater, - nu sad jeg her, og lidt bevæget mindedes jeg de Kammerater, jeg laa sammen med og ligeledes de Mennesker, som her under min Sygdom gav mig en kærlig Pleje gennem tre Maaneder. – Man kom fra Skyttegravens Helvede og mødte her Lise for baade Sjæl og Legeme. – Jeg mindedes ogsaa en for længst afdød kær Søster, som her havde siddet ved sin Brors Sygeseng. (Jævnfør hvad jeg skrev i Aarbog 1955).

At jeg fandt mit gamle Lazaret fra 1915, var for mig Højdepunktet paa denne skønne Rejse. Og jeg var ligesom lidt taknemlig over, at netop denne Bygning sammen (67) med faa andre i Kvarteret undgik Udslettelsen under det frygtelige Luftbombardement,

Trods de dystre Minder om dette ødelæggelsesværk hin Nat af Byen Dresden - meget laa endnu i Ruiner, saaledes Frauenkirche paa Neumarkt, der skuldre blive liggende som en stor Ruinhob og minde Byens Borgere og vel ogsaa Turister om den Skændsel, der var Overgaaet deres By; Ligeledes de aabne, endnu ikke genopbyggede Kvarterer - var denne Rejse gennem »Sachsisk Schweiz« en uforglemmelig Oplevelse. Paa Pladsen foran Frauenkirches Ruindynger stod en mægtig stor Statue af Morten Luther ganske urørt af Bombenedslagene. Man ihukom - i næsten dobbelt Betydning - Luthers bevingede Ord: »Her staar jeg, jeg kan ikke andet!« En mægtig Rytterstatue af August den Stærke, der

foruden at være Konge af Polen ogsaa var Kurfyrste af Sachsen, stod ligeledes urørt foran Operahuset ved Zwinger.

Jeg slutter med et Par mere personlige Oplevelser, der for øvrigt understreger, at Verden ikke er saa stor endda, selv om man rejser et godt Stykke uden for de hjemlige Enemærk er.

Vor sidste Aften skulde fejres; som det vist er Skik inden for et Rejseselskab, og det foregik i »Cafe Prag«, hvor alt var nyt og smukt. Under Opholdet her følte vi os desværre lidt generet af et Par Politifolk, som uafbrudt holdt os under Observation. De nedstirrede os, saa vi blev enige om at forsvinde og tage tilbage til vort halvt Sønderbombede Hotel, hvor vi bestilte en øl for atter at genskabe det ellers saa fornøjelige Samvær. Det var varmt, og det var jo den sidste Aften.

Her kom jeg til at sidde ved Siden af en fornem Dresden-Borger, som var Præsident i Diplomati og desforuden Professor, Hans Titler har jeg fra den Hilsen, han skrev i min Lommebog, og som jeg skulde aflevere i Danmark. Denne min Sidemand lod mig forstaa, at han kendte vort Sprog - i Modsætning til de fleste, der lyttede. (68) De spurgte, Om vi var Ungarere; men han sagde: »I er fra Danmark, og jeg har Familie i Danmark«.

»Bitte, wo denn!«

»In Rødding«, var Svaret.

Han blev en lille Smule chokeret, da jeg lod ham forstaa, at Rødding var min Naboby, og han svarede: »Ja, die Welt ist klein!«

Derefter skiltes vi. Øllet, vi havde bestilt, udeblev! I Stedet for blev Selskabet jaget ned i Baren, for vi havde med vor lidt højrstede Tale forstyrret de liggende Gæster. – Her traf vi atter en, som havde Kendskab til vort Sprog, og ganske umotiveret overraskede han os med at udbryde: »Ich war in Ølgod im letzten Krieg unter Ausbildung«.

Efter denne Overraskelse tillod jeg mig at invitere ham til en Samtale paa Dansk.

»Sie waren mal in Dänemark? Möchten wir dann nicht dänisch miteinander reden?«

Manden kvitterede med at udbryde: »Smukke Pige, jeg elsker dig!«

Det var alt det Dansk, han kunde ...

Hemming Skov, Skodborg.

En Armeringssoldats Oplevelser i 1917

(69) I den By, som vort Kompagni holdt til i, det var i Poilcourt, Nord for Reims, havde man begyndt at tærsk det Korn, man havde høstet i Juli Maaned. Man havde høstet baade Byg og Hvede. Tærskværket arbejdede for fuld Kraft.

Det var store Mængder, der blev tærsket. Det hele gik godt i lang Tid, og det blev til mange Sække Korn. En Dag havde Franskmændene opdaget det store Tærskværk. De rettede deres Svære Kanoner ind, skød og ramte, og det tærskede Korn fløj til alle Sider. Hele Komplekset blev ødelagt.

Vi arbejdede paa en Betonunderstand i en Skov. Der blev ikke brugt andet end Skærver og ren Cement. Murene var to Meter tykke og Dækningen ovenover fire-fem Meter, forstærket med Jernfletning. Det hele var meget solidt. – Vi lavede ogsaa de noksomt bekendte Tunneller, Indgange skraat ned i Jorden, hvorefter de to Gange blev forbundet med hinanden ved vandrette Gange, altsaa Understande til Ophold for de menige, naar der var Brug for dem.

En Dag lagde man Jernbaneskiner ud til denne Skov, og da det var færdigt, kørte man en stor Kanon frem paa Skinnerne. Den skød mod bestemte Maal ovre hos Franskmændene, Det gav et ordentligt Brag, naar Skuddet gik af. Den sendte med Mellemrum et Par Skud, saa kørte den tilbage igen. Det varede dog ikke længe, før Franskmændene begyndte at lede efter den. De satte ogsaa flere Træffere ned, hvor den havde staaet, Det blev i det hele taget lidt mere uroligt i Skoven.

En Dag hen i August fik vi Besked om at flytte. Vi kom nærmere til Fronten, tæt ind paa Byen Menneville ved Aisnefloden. Byen var en Ruinhob. Vi kom til at ligge Syd for Aisne-Marne-Kanalen, i en Bjergskrænt. Den var (70) tyve Meter høj. Der var lavet Opholdsrum i Bjerget, tre Rækker oven over hinanden. Vi kom til at ligge i den nederste Række, og vi var fire Mand heroppefra: Hans Christensen fra Skodborg Skov, Søren Eskildsen fra Gallehus, Anton List fra Jels og jeg. Senere kom ogsaa Anton Lists Broder, Christian List, til. Vi fik os efter Omstændighederne godt indrettede. Udenfor hyggede vi en lille Barak. Her kunne vi sidde om Dagen, læse Vor Post og skrive Breve. Bord og Bænke havde vi ogsaa lavet. I det hele taget indrettede man sig altid, som om man skulde blive der altid.

En Dag kom en Korporal ind til os og hilste. Han var fra Kragstrup og hed Kristian Nissen. Han kom fra 2. Kompagni og var nu blevet forflyttet til os i 3. Kompagni. Vi blev hurtigt gode Venner med ham, og det Venskab har holdt sig lige til hans Død for en Del Aar siden. Vort Arbejde bestod i, at vi gik ud om Morgen og gravede Skyttegrave og hvad der ellers hører til en Stilling.

En Morgen, da vi gik frem, det blæste meget, fløj en Flok Agerhøns op. De fløj lige mod Pigtraaden og faldt med det samme ned. Vi fik saaledes lidt ekstra til Forplejningen. Her var Fronten kun tre Kilometer borte, og der blev skudt meget. Brændsel til vort Køkken hentede vi i Byen Menneville. Det var Tømmer fra de sønderskudte Huse, mest Eg og godt tørt. Tiden gik, og vi nærmede os Julen. En Dag hed det stig, at al Julepost var brændt i Laon. Jeg fik dog ti Pund Kartoffler hjemmefra: de blev kogt, og vi fem Mand spiste kogte Kartoffler med Salt til. Det smagte herligt, for vi var ikke forvante med Kartoffler. – Jeg fik dog nogle enkelte Pakker til Jul, men mange fik først deres efter Jul. Vi fik ingen ekstra Forplejning i Anledning af Julen.

Men vi var dog en Del Kammerater, Som kom sammen og holdt Jul i Fællesskab. Vi talte om Jul derhjemme og haabede at fejre Jul hjemme næste Aar, Og det kom ogsaa til at passe. Det var den tredie Jul borte fra vore kære.

(71) En Morgen, da vi gik frem, blev vi heftigt beskudt. Det skete hver Morgen, selvom vi gik en anden Vej. Da et Par Mand en dag var i Neufchatel, saa de under en Jernbanebro en hel Mængde Udrustningsgenstande. De kunde se, at der opholdt sig nogen i Nærheden. Da de kom tilbage, meldte de det, og der blev straks taget Affære. Man fandt dog ingen Folk, men der laa baade tyske og franske Uniformer, saa der har nok opholdt sig Spioner her. Vi var dog glade for, at de var kommet bort; men derefter var der rolige Forhold igen.

En Aften sad i fem Mand og et Par andre heroppefra og sang af Den blaa Sangbog. Den havde Jeg taget med, da jeg første Gang var hjemme paa Orlov. Vi hyggede os, og vi sang ogsaa alle de forbudte Sange, dem med de tre Prikker, Dem var det mest morsomt at synge. Vi tænkte ikke paa, at der var nogen, der lurede; men Dagen derpaa, da Vi havde Appel, sagde vor Løjtnant: »Jeg har aldrig været overtroisk, men i Aftes, da jeg gik min Runde, hørte jeg alligevel Trollden synge inde i Bjerget«.

Da han saa nærmere efter, hvor det var, opdagede han, at det kom fra Understand 48.

»De Herrer, som ligger der, skal træde frem«, sagde han.

Vi var ikke saa glade, men vi maatte jo frem og stille op med Front mod Kompagniet.

»Se paa de Karle«, sagde Løjtnanten, »de har Mod! Gør ligesaa, det kan jeg lide. Hvad de har sunget, er ligegyldigt! Træd ind igen!«

Det var helt opmuntrende, og vi var glade.

En Aften i Januar- fik jeg Besked om at komme hen paa Skriverstuen. Jeg kunde ikke tænke mig, hvad jeg skulde der.

»Ja«, sagde Feldwebelen, »De har Orlov i fjorten Dage«.

Jeg blev ganske overrasket, men fik dog sagt: »Javel, Hr. Feldwebel«.

»Gaa hen til Løjtnanten og meld Dem hos ham«.

Løjtnanten havde en Hule, der var indbygget i Bjerget. (72) Han bad mig sidde ned og bød mig en Cigar. Vi sad begge i en Lænestol og dampede paa en god Cigar. »De kører paa Orlov«, sagde han. »De har haft megen Orlov«.

»Ja, det er syvende Gang«, sagde jeg.

»De er lykkelig, for der er Orlovsspærre fra den 24. ds., saa De faar sikkert fjorten Dage ekstra Orlov. Men, hvad har De deroppe? Er det et dansk Gods, eller hvad?«

»Ja, det er mit Barndomshjem, jeg har«.

»Ja«, sagde han saa, »jeg er ingen Spion, men jeg vil nok have ren Besked, for jeg har noget for med Dem, og jeg håber, at De vil tale Sandhed«.

Det lovede jeg.

»Deroppe, hvor De er fra, bliver der drevet megen Politik. Driver De Politik?«

»Det vil jeg ikke sige, men ser jeg noget sundt og godt, gaar jeg med til det«.

»Det er ogsaa ganske rigtigt«, sagde han, »det gør jeg ogsaa«. – Saa spurgte han mig, om jeg kendte Eriksen i Skærbæk. – »Han er Amtsforstander, en meget fin og nobel Mand«.

»Jeg kender ham af Navn, men ellers ikke«, sagde jeg. Og det var sandt.

»Vi har været meget sammen, da jeg var ved Toldvæsenet i Hvidding. Vi har mange Gange været i Esbjerg og drukket øl Og Snaps; en enkelt Gang alt det, vi kunde taale. Det var herlige Dage. Ja, og saa den herlige Aalborg Akvavit, Kender De den?«

Det gjorde jeg jo da.

»Ja, det var en dejlig Drik, ak ja, de herlige Dage, det var dengang«.

Saa sagde han paa uforfalsket Dansk: »Ja, den danske Snaps er en herlig Drik og ikke at foragte!«

Nu var jeg klar over, at han forstod Dansk.

»Nu skal De hen at bade en Dag, før De drager af Sted paa Orlov«.

Samtalen var Slut. – Jeg spekulerede paa, hvad han havde sagt, og at han havde noget for med mig. Der (73) fortaltes, at nogle af os skulde ind i Tyskland. Man nævnte Bayern, hvor vi skulde bevogte Krigsfanger, for de Godsejer sønner, som gik der og drev den af, skulde ud til Fronten. Men nu fik vi se! Først paa Orlov.

Jeg gik en Eftermiddag tilbage til Byen Asfeld Vieux. Det var et herligt Solskinsvejr, Jeg fulgte Banelinien, for det var den korteste Vej. Her mødte jeg en Soldat, som var Ordonnans. Han spurgte om Vej til Bykommandanturen i Neufchatel. Vi satte os ned paa Skraaningen i Solen og talte sammen. Han spurgte bl.a., hvor Jeg var fra.

»Fra Slesvig«, sagde jeg.

Saa viste det sig, at han var fra Hyrup ved Toftlund, Han havde forstaaet, jeg havde sagt »Schlesien«.

»Ja, jeg er fra Rurup ved Toftlund«, forklarede jeg.

»Lad os nu tale Dansk, for det kan jeg bedre«, sagde han og græd. Han var en stor Dreng paa nitten Aar, lige kommet fra et Rekrutdepot.

Jeg drog af Sted den 20. Januar 1918 og naaede hjem den 21. om Aftenen. Da jeg rejste gennem Belgien, havde jeg Følgeskab med en Del, der skulde til Holsten. I Aachen, det var jo i Tyskland, vilde Befolkningen gerne ind til Soldaterne for at høre, hvordan det stod til ude ved Fronten, for hjemme var det meget knapt med alt, baade Fødevarer og Klæder. Vi fik gerne en god Cigar, men naar vi syntes, at nu vilde vi gerne have det for os selv, begyndte vi at klø lidt ved Halsen og i Ærmegabet, og naar Vi saa sagde: »De forbandede Lus!«, saa varede det ikke længe, før de steg ud. Men kunde det lykkes at faa nogle andre ind til os, gentog Historien sig. Vi naaede Hamborg og kom i Toget, der gik nordpaa. Der var een, der havde været med fra Belgien. Jeg vilde gerne vide, hvor han skulde hen.

»Ja«, sagde han, »jeg skal til Jels, der er min forlovede, og mine Forældre bor i Tiset«.

Saa talte vi Dansk Resten af Vejen.

Peter Rossen, Rurup.

I krigen 1914 - 18

(74) Efter uddannelse i Flensborg kom jeg i begyndelsen af oktober 1914 til vestfronten ved Autrechtes, nord for Aisne-floden. Vi skulle udfylde regiment »Königin« nr. 86 stab efter Marne-slaget i september. Jeg blev tildelt 5. kompagni. Men snart flyttedes vi nordpå til Dreslincourt i Oise-dalen syd for Noyon. Her udbyggede vi en primitiv skyttegravsstilling langs med en bæk, som vi tog drikkevand fra, indtil vi en dag opdagede en afrikaners opløste lig i bunden. Nogle fik tyfus og døde.

Uge før jul blev vi trukket ud af stillingen og kom til Noyon, hvorfra vi juleaftensdag marcherede til Camelin længere sydpå. Her tilbragte vi juleaften på Strå i en tom bondestue. Vi fik fat i en stump lys og sang vore julesalmer, mens tankerne gik på langfart til »julen derhjemme hos moder engang«. Nytårsaften tilbragte vi i en kalkstenshule ved Ble-rancourdelle med punchesold.

Og så kom vi den 5. januar 1915 i skyttegrav en foran Moulin sous Touvent overfor Quennevières farmen, en fremskudt stilling, som idelig lå under ild fra artilleri, minekastere og geværer. Min gode ven, Carl Nissen, fra Latinskolen i Flensborg, degne søn fra Arrild,

faldt her den 9. januar i hulvejen op til stillingen. Vi sænkede hans lig med det blodige hoved i en teltdug i graven på den provisoriske soldaterkirkegård over for den store kalkstenshule, som vi benyttede til reservekvarter. Tavse stod vi nogle få omkring og tænkte på vor egen tilmålte skæbne. Hver dag blev vi gennemblødte i den milde franske vinter og måtte tørre vore klæder ved at ligge tæt sammen i den primitive dækning, vi havde lavet os i gravens forvæg.

Engang, da vi lå i reserve i stenhulen, hvor vel et helt (75) regiment kunne få plads, blev jeg sendt hen til nabokompagniets feldwebel for at låne en sav. – Jeg stod rystende stram foran den strenge »Spiess« og fremførte mit ærinde. Men det var også sidste gang, jeg rystede for en overordnet. Jeg lovede mig selv ikke mere at skrabe for sådan en karl, der tilmed senere viste sig at være en usober person, - og jeg holdt det.

I begyndelsen af februar blev jeg syg med feber og kom på lazaret i Chauny og videre til La Fere med symptomer på paratyfus.

I marts var jeg igen i stillingen, hvor vi nu oplevede en underjordisk minesprængning udfør Quennevières gården; det kostede et halvt kompagni livet. Foråret kom, og skydevirkksomheden tog til. Den 18. maj blev jeg på forpost i et fremskudt sappehoved overrasket af en eksploderende mine, der gennem skydehullet i panserpladen fyldte mine åbne øjne med sand og krudtslam, så jeg ikke kunne se, men under stærke smerter måtte ledes med hænderne på en kammerats skuldre tilbage gennem løbegraven, hvorefter jeg transporteredes til lazarettet på domkirkens loft i Noyon. Heldigvis hjalp dråber til at læge de svedne øjenhinder, så jeg atter kom til at se. Og snart efter var jeg ved fronten igen.

Men dagen efter, den 6. juni, angreb franskmændene og afrikanere og brød igennem vor stilling, de sorte foran. Vort kompagni blev indsat i modangreb tværs over en herregårds-mark med meterhøjt græs. Jeg blev som den første ramt af et riffel skud i hovedet og sank blødende om. Man lod mig ligge som formentlig død. Da jeg nogen tid senere vågnede op med stærknet blod over hele brystet, var jeg ikke sen til at kravle de 200 meter tilbage til forbindingsstedet ved slugtens kant, som vi var gået ud fra. Kuglen var gået gennem venstre kæbe og hals, men havde lykkeligvis ladet pulsåren forblive ubeskadiget. Stabslægen svøbte hele hovedet i bind, mens jeg ivrigt snakkede løs. Men da vi foreløbig var omringede af afrikanerne, der havde taget et batteri i slugten, kunne jeg først komme bagud et par dage senere.

(76) Fra Chauny kom jeg i lazarettog til Arolsen med residensslottet i fyrstendømmet Waldeck. Det vistes sig nu, at musklerne var strammede så meget, at jeg knapt kunne åbne munden. Men ved hjælp af en lille skruetang, som jeg selv betjente, blev det bedre for hver dag, så jeg til sidst endda - som »manden fra vandkanten« - på anfordring kunne gøre »tjeneste« på slottet med at bege og betjene en båd på slotssøen for en 12-årig prins. Det endte dog med - oh, skræk! - at drengen faldt i vandet ved landgangsbroen, og jeg måtte springe ud efter ham. Jeg kom så ikke mere i den »tjeneste«, men blev dog inviteret til kaffe i et havehus i slotsparken, hvor jeg skulle fortælle fyrsten om mine krigsoplevelser. – En ung godsejerdatter, som var ansat som sygeplejerske på lazarettet, inviterede mig og en anden student ud på godset. Vi blev hentet - blev anbragt i godskareten og havde en strålende eftermiddag.

Først i august var jeg restitueret, kom til garnisonen i Flensborg, fik orlov og kom så på officersaspirantkursus i »Lockstedter Lager« ved Neumünster, hvor for resten også unge finere var til uddannelse, som vi dog ikke måtte omgås.

Ind under jul bestod jeg prøven og blev vicefeldwebel. Juleaften tilbragte jeg hjemme efter en eventyrlig kanefart med to fædre, som ikke nåede helt frem til stationen for snedri-ver, for at hente deres sønner, Men juledag kom der telegram: »Sofort zurück!«, og nytårs-aftensdag sendtes jeg ene mand - meningsløst - af sted over Hamborg til fronten igen, hvor jeg tildeltes 6. kompagni som delingsfører. – Vi lå nu i Champagne ved Somme Py over for Navarin-farmen. Sidst i januar måtte jeg igen med feber på lazaret i Attigny og i Guizni-court, og undgik derved at deltage i den mislykkede storm den 27. februar på gården, hvor bl.a. den afholdte løjtnant Reimers faldt. I de følgende måneder lå vi i samme stilling, der nu havde fået dybe, underjordiske dækninger og adskillige reservestillinger.

Jeg skrev flittigt hjem og fik pakker og breve igen. De (77) holdt modet oppe. Vi skulle aflevere brevene åbne. En aften opdagede jeg tilfældigt, at en underofficer, postbud fra Tinglev, lå og læste mine danske breve. Jeg klagede til kompagniføreren, men uden held.

I maj blev vi trukket ud i reserve. – Sommerens nye angreb ventedes. – Den 13. juni blev jeg udnævnt til reserveløjtnant og tildelt et nydannet 13. kompagni. Først i juli brød slaget løs ved Somme- og Ancre-floderne. Vi blev den 12. indsat ved Berny og Belloy, hvor vi afløste en sammenslået gardedivision. Et frygteligt bombardement dag og nat og oprørende menneskeslagteri. Min kompagnifører, Festersen fra Flensborg, blev ramt i hal-sen af en granatsplint og udåndede i mine arme, idet jeg forgæves søgte at standse blodstrå-len fra pulsåren. Efter 10 dages forløb var også vi slidt op og vundet ind til 10 procent af den normale styrke. Frontlinien forandredes ikke, men blodet flød i strømme. Vi skulle en nat afløses af regiment 31, som dog ikke nåede frem over det hele.

Da mit kompagni endnu ikke havde været i forreste linie, fik jeg morgenen efter slaget ordre til at undsætte vore egne ikke-afløste folk. Alle løbe- og skyttegrave var sammen-skudte. Vi skulle 1 kilometer over frit terræn. Et håbløst foretagende. Jeg stillede derfor mine gruppeførere frit, Om de og deres folk ville følge efter. Jeg selv måtte som officer adlyde ordren og løb da fra chaussegrøften, hvor vi lå i dækning, over den af granater gen-nempløjede mark mod forreste linie. Det var lidt diset, og alle sov på begge sider. Intet skud faldt. Vi nåede alle uskadte over - undtagen en enkelt gruppe, som havde foretrukket at blive, hvor den var.

Men hvilket syn! – Alt jævnet. Døde og levende lå blege mellem hinanden og sov søde-ligt. Et stykke til venstre skulle franskmænd være brudt ind. Det stykke ville vi nu besætte og krøb da forsigtigt frem med håndgranaterne parat. Vi stødte på et par ubevæbnede franskmænd. Jeg beordrede dem i fangenskab eller over i deres egen linie. Vi kunne ikke have dem imellem os. Det ville (78) de ikke ved højlys dag, Så lod vi dem blive, gik vildere og mødte nok en franskmænd, barhovedet, langskægget, med pibende lungeskud og uldent tæppe over skuldrene. Jeg sendte ham bagud, og han kom godt væk. Så nåede vi frem til folk fra 31., men undlod at besætte det åbne stykke, som da også hurtigt kom under be-skydning fra en langtrækkende skibskanon, hvorved de to så vel er gåede til. Vi mistede ingen. Ved mørkets frembrud skyndte vi os bort fra forreste linie.

Vor opgave var løst. Vi kom i reserve ved Valenciennes, blev opfyldte og den 21. au-gust indsat i samme stilling, som den gamle gardedivision i mellemtiden havde genopbyg-get. Fire officerer fra regimentet måtte få orlov, og jeg var en af dem, der stod for tur. Glad drog jeg af sted. I de følgende første septemberdage fandt det andet blodige Somme-slag sted, uden at der opnåedes noget gennembrud, men vort regiment blev igen sønderslidt. Da jeg kom tilbage, var alle officerer fra mit kompagni faldne eller savnede. Vi lå nu ved Fi-cheux, syd for Arras. Her blev jeg stillingsofficer ved staben III. Bataillon. Der var her

ellers ingen kampvirksomhed udover et gas angreb den 13. oktober, som dog mislykkedes, da vi havde vore gasmasker i orden og kunne være for os.

I slutningen af måneden afkommanderedes jeg til et håndgranatkursus i Valenciennes. Det sluttede med et punchegilde, hvor jeg til sidst begyndte at smide glas over bordet. Jeg havde ikke taget mig i vare for den søde, stærke drik, og da vi korn ud i nattelufte, blev benene så tunge, at de nægtede at bære mig op ad trappen til mit logi. Jeg lagde mig på gulvet foran døren, men blev så af kammerater hjulpet op i sengen. Næste morgen havde jeg det ikke videre godt ved afskedsappellen for en højere officer, men klarede dog situationen.

Tilbage til fronten, hvor vi så først i december blev trukket tilbage til Tortequenne i reserve og den 21. december indsat ved Ancre foran Grandecourt. En helt ødelagt stilling, som åbenbart ikke skulle udbygges igen, men blot holdes en tid. Hele terrænet så ud som et (79) månelandskab. Jeg var stadig ved staben, som lå i en underjordisk dækning på byens kirkegård, bogstavelig talt mellem grave. En måneskinsaften i julehelgen ville kommandøren, v. Knobelsdorff, inspicere forpostlinjen. Vi gik ud over den med et tyndt snelag dækkede hullede frostjord og fandt et par forposter i ørkenen med store indbyrdes afstande. Pludselig vidste vi ikke, hvor vi var. Kommandøren blev nervøs, for i fangenskab ville han bestemt ikke. Jeg manede til ro og søgte at orientere mig efter stjernerne. Og vi fandt da tilbage til vore egne stillinger igen.

I januar blev jeg reserveadjutant og var på maskingeværkursus i Sappigny, I begyndelsen af februar blev Grandcourt-stillingen frivilligt opgivet og ny stilling indtaget på den anden side af floden. Der var stadig småkampe. Jeg lå med høj feber et par dage og fik så i slutningen af måneden orlov hjem.

I marts var jeg atter ved fronten, Men så iværksattes den store tilbagetrækning til Siegfried-stillingen, en i ro fuldt udbygget linie. Den fremskudte bue blev rømmet. Alt blev jævnet med jorden, træer savet om, brønde demolerede (og forgiftede?). En øde ørken blev tilbage, som vores »genboere« så kunne rykke ind i. Vi kom i reserve ved Valenciennes og blev så påskedag indsat i et nyt slag ved Scarpe-floden øst for Arras. Den tyske linie var trængt noget tilbage. Vi afløste et nedkæmpet regiment ved Roeux. På henvejen, det første stykke fra Douai med jernbane, blev vi ved nattetid for første gang angrebet af et lavtflyvende bombefly. Det fløj langsomt i togets retning og søgte at ramme os. Men toget standse midt på strækningen, og bomben gik ved siden af togstammen, mens vore skød på flyet ud af vinduerne.

Den 12. april kom efter voldsomt bombardement nyt angreb. Staben følte sig ikke sikker i en kælder i byen, som lå under ild, og lagde sig derfor ud i åben mark, hvor vi så kom til at ligge midt i spærreilden under infanteriets storm. Store kolonner englændere eller -canadiere gik oprejste frem, berusede, og blev mej et ned af enkelte (80) intakte maskingeværer. Knobelsdorff blev såret i den ene hæl, mens vi lå neddukkede i hver vort granathul.

Efter slaget har vi ham på en geværbåre tilbage. – Bataillon blev afløst og atter sat ind efter et nyt angreb. Da ringede sent på aftenen regimentskommandøren, v. Drigalski, til mig og spurgte, hvordan det stod til derude.

Jeg forklarede ham stillingen. – En mindre engelsk trop sad i vor stilling ved floden, men ville nok af sig selv forsvinde i nattens løb.

»Nehmen Sie einen Zug und schmeissen Sie die raus!«

»Zu Befehl, Hr. Major«, svarede jeg, men foretog mig intet. Denne udsmidning var ikke min bestilling. Om morgenen var englænderne borte uden kamp. Vi skulle nu afløses af

württembergere. Ved midnat var de endnu ikke kommet. Jeg løb da med min ordonnans tilbage, fandt dem i hvil og fik dem ført frem til afløsning. Vore udslidte folk skulle ud. Og det lykkedes.

Da jeg i vort nye reservekvarter et stykke bag fronten var ude at følge efter kvarter og kom ind i et tilsyneladende forladt hus, åbnede jeg også en dør, der viste sig at føre ned i kælderen. Her lå husets folk og vel andre med, gamle og børn, tæt over det store stengulv. Forskræmte så de på mig. Jeg lod dem i fred, men glemmer ikke synet af civilbefolkningens tunge lod under krigen. Den 6. maj blev jeg udnævnt til adjudant ved II. bataillon. Den tidligere, løjtnant Hasse, var blevet regimentesadjudant. Her traf jeg løjtnant P. Chr. Hansen. H. P. Hanssens ældste søn, som var bagageofficer ved batallionen.

Den 19. maj blev vi så indsat i Siegfried-stillingen ved Havrincourt sydvest for Cambrai med reservekvarter i Noyelles. 28. majsprængtes Havrdncourt-slottet i luften. Den stolte, fornemme bygning forvandlede sig til en ruinhob. Sommeren var ellers rolig her.

En klar solskinsdag så vi den berømte flyver Richthofens rødfarvede maskine fare ene over himlen. – En (81) anden dag var vi samlede til stor tropperevy, hvor kronprins Rupprecht af Bayern hilste på os og gav officererne hånd.

Verdun, den blodbestænkede fæstning, der holdt, var jo brændpunkt i disse år. Vi kom ikke derhen. I august fik jeg orlov og måtte til læge i Flensborg for nervøst hårraffald.

Igen til fronten, denne gang i Flandern, hvor kampene havde raset sidst på sommeren. Vi lå foreløbig i reserve, staben på slottet Lalaing. Jeg fik lejlighed til private udflugter til Gent og Brügge, Bruxelles og Antwerpen og besøgte de gamle middelalderbygninger og kunstskatte. – Den 17. september blev vi så indsat foran Houthulst-skoven ved det jævne Bixschoote. Dagen før marchen til fronten var kommandøren, friherre v. Ompteda, og jeg på inspektionstur til kompagnierne. Han opdagede da, at nogle soldater var i færd med at rode efter nogle kartofler i den forladte bys haver, og udbød da: »Disse kartofler skulle jo afleveres til depoterne - efter arme-befaling«.

»Ak, hr. kaptajn«, svarede jeg, »hvis vore soldater ikke får dem, tager blot nogle andre dem. Til depot kommer de aldrig«.

Han brusede da op: »Das ist der Verderb unserer Armee. Diese jungen Leutnants, sie wollen nicht gehorchen«.

»Zu Befehl, Hr. Hauptmann«, svarede jeg, og vi skiltes. Siden var han atter god. Han måtte for resten snart tage hjem til Tyskland på grund af for svage nerver.

Den store cementbunkers i det sumpede terræn ved Yser-floden, hvor der ikke kunne graves skyttegrave, men hvor man måtte hjælpe sig med sandsækkevolde for og bag, trodsede beskyddningen ganske godt, men en enkelt kunne ved et uheldigt nedslag faktisk væltes over ende og uhjælpelig spærre sine beboere inde. Vi havde store tab, også ved beskyddning med gasgranater, så vi måtte gå med maske på i en tyk tåge-em, der lagde sig (82) Over sænkningerne, og blev trukket ud, men blev så samme morgen beordret frem igen, da nye angreb var sat ind og afløsningen - igen 31 - ikke var nået frem overalt. Vi lille flok tog os god tid til at gå gennem den sønderskudte skov og nåede først ved aftenstide til forreste linie. Her holdt så staben rådslagning med kompagniførerne i Milane-gæstgiveriet, naturligvis også en ruin, hvad vi nu skulle foretage os. Imens var de få folk, vi endnu havde stående udenfor, på egen hånd marcheret bagud. Vi havde da kun valget at følge efter dem.

Som Omptedas afløser havde vi fået en kaptajn Bade, godsejersøn fra Mecklenborg, lidet krigs lysten. Han blev nu beskyldt for »fejhed foran fjenden«. På jernbanerejsen fra den 15. oktober af over Nordtyskland til Rusland måtte jeg skrive en lang redegørelse på

maskine til forsvar for Bade. Hans kone kørte for resten med os i toget gennem Mecklenborg. Han forflyttedes til regiment 31, og v. Ompteda kom igen. Han kunne godt være blevet hjemme, men ville til fronten for at kæmpe for Tysklands sag. Hans far var hjemmegeneral i Oldenburg. Vi fik kvarter i Wilna, østens kunstby, men blev ikke indsat, da revolutionen var brudt ud.

Den 20. november havde vi stor parade med forbimarch for den øverstkommanderende. Han talte til os, roste vor taperhed og ønskede os endnu en lang hviletid. Men om natten Kl. 2 kom indlade-ordre til vestfronten. Om morgenen kørte vi over Warshawa gennem Sydtyskland til Mulhouse i Elsass, hvor vi fik kvarter i Zillisheim. Her skulle der juleaften efter kompanifesterne være officersfest i stabskvarteret, en fuldt monteret villa. Et ensemble fra regimentsmusikken var bestilt, men nåede sent frem. Vin var der nok af, men stemning lidet. Kommandøren trak sig hurtigt tilbage, og jeg ville helst det samme, Det endte med, at andre også ville bryde op. Det skete da, men forinden kastede een af arrangørerne i bitterhed en fuld vinflaske ind mod væggen i den forladte stue, så den oversprøjtede det hele.

Jeg fulgte en kompagnifører, gymnastiklærer Fossgreen (83) fra Flensborg, på vej. Men vi blev i den stille, stjerneklare julenat ved med at spadserere frem og tilbage i den sneklædte by indtil kl. 4 om morgenen og fik talt om meget mellem himmel og jord - fjernt fra hjemmet. Vi var lidet duelige til julegudstjenesten i kirken kl. 10. Men disse feltgudstjenester hørte vi også altid på med kun et halvt øre. De var i vinkeligheden kun patriotiske opstrammere. En enkelt gang var jeg dog til alters.

I januar fik jeg 14 dage fri til deltagelse i et kursus på Freiburg universitetet i den skønne sydbadiske by, hvor vandet fra bjergene løber i cementerede render langs det ene fortov. Det var en moralsk-patriotisk opstramning med foredrag af stedets professor, om Fichte f.eks.

I Mulhouse gik jeg en kold morgen med P. Chr. Hanssen gennem gaderne. Da kommer et af hans fartøjer i fuld fart, ikke løbsk, ned ad stenbroen, kusen nede i kassen uden at kunne holde hestene. Vi rakte hænderne op imod dem, men det ænsede de ikke. – Vi måtte da træde til hver sin side. Da vognen var forbi, lå Hanssen på gaden med blodet strømmende ud af det ene øre. Han må vel have grebet fat i hestens seletøj og er blevet kastet omkuld. Så var hans krigstjeneste endt. Hans far fik som rigsdagsmand lov til at besøge ham på lazarettet og fik også fronten ved Belfort at se.

Vi øvede ellers til det nye tyske storangreb. Hindenburg-offensiven, efter at Rusland-fronten nu var blevet fri. I marts blev vi trukket op til Cambrai og blev den 21. marts sat ind ved Le Catelet, sydvest for byen. Det sværeste tyske skyts dundrede fra kl. 4-10, da vi i tæt tåge gik frem gennem en ødemark uden at møde nogen. Englænderne havde i forvejen trukket sig tilbage. Først den næste morgen mødte vi dem, da vi efter planen på ny skulle frem. Det gav svære tab, da vort artilleri ikke hjalp os. En pansertank på larvehånd var kørt op foran os på fri mark og hindrede fremrykningen. Jeg måtte tilbage for at hente en feltkanon. Imens var v. Ompteda blevet ramt i hovedet og lå bag en lille mergelhob uden at kunne tale, (Han døde en uge efter på lazaret, og jeg (84) var med til hans begravelse i Oldenburg, hvor jeg bar hans ordner på en pude foran kisten).

Feltkanonen gjorde det af med tanken, ramte den med direkte skud på 200 m afstand. Besætningen dræbtes. Vi kunne så komme videre frem, men fik pludselig ved aftentide svær beskydning på åben mark fra en skibskanon og led igen store tab. Jeg havde om morgenen fået fat i en engelsk ridehest fra en staldbarak og var nu ridende. Men regimentsadju-

danten anmodede om at få den overladt, da han havde mere brug for den end jeg. Inden aften var den skudt ned under ham.

Den nat sov jeg - helt nedkørt efter to døgn uden søvn - i hestebarrakens krybbe og lod krig være krig. Der skulle jo også først komme en ny kommandør. – Næste morgen skulle vi frem på ny, men mødte stærk geværild fra en besat skyttegrav og blev liggende, indtil englænderne pludselig selv retirerede, fordi deres front var brudt lidt længere mod nord. De faldt som fluer for vore maskingeværer. Terrænet var atter frit. Sammen med en underofficer nåede jeg frem til en engelsk lufthavn, som var forladt. Vi gik så tilbage for at orientere vore efterfølgende kolonner. Men under denne Orientering på fri mark med hævet højre hånd kom en blind kugle susende fra lang afstand og ramte min højre hånd. Nødtørføg forbindelse, »Heimatschuss«. Den nye kommandør, en ritmester fra divisionsstaben, var i mellemtiden ankommet, lå i et skovhegn og lagde sin hånd på min ene fod: - Havde det endda været ham selv, der kunne have taget bagud.

Jeg gik eller kørte hele natten med på tomme ammunitionsvogne tilbage og kom med lazarettog til Köln og blev indlagt i et nonnekloster. Det viste sig nu ved røntgenfotograferingen efter tre ugers forløb, at pegefingerens middelhåndsknogle var splintret. Desuden fik jeg en serumforgiftning med vabler over hele kroppen et par dage. Men snart tog jeg videre til garnisonen i Flensborg og holdt mig nu hjemme hele sommeren, idet jeg hævdede, at der var knoglesplinter at føle i hånden, så (85) jeg ikke kunne håndtere et våben. Overlæge Frank på Franziskus-sygehuset ville ikke operere mig. Det var jeg for god til, og der var vel også erfaring for, at der kunne komme gift i knoglesår, så det ikke heledes igen. Men reserve-lægen, dr. Hans Storm, siden i Graasten, som jeg kendte fra mine år i Flensborg, hvor jeg boede hos min slægtning, Cornelius Hansen, også under krigen, stod med mig. Og overlægen gik omsider til operationen.

Dermed trak hjemmeopholdet ud. Men midt i september kom jeg for brigaden. Her dekreteredes: »Frontdienst-fähig«, og jeg måtte af sted igen.

I slutningen af september var jeg atter ved regimentet, men kommandøren beordrede mig nu til at overtage 1. kompagni, skønt min adjutantplads stadig var ledig og besat med en reserve. Jeg var den 8. kompagnifører her, efter syv faldne. – En uriaspost, - I mellemtiden havde regimentet i juli atter været en kort stund ved Marne-floden. Nu lå vi på Chemin des Dames ved Laon, Der var kun mellem 10 og 20 mand i kompagniet, og det blev ikke opfyldt. Moralen var borte. Ingen ville kæmpe mere, heller ikke italienerne, som lå over for os og beordredes frem hver anden dag, men ingen vegne kom. Gik jeg gennem stillingen, kunne jeg godt risikere, at geværet stod der på post, men manden var borte.

Jeg søgte ellers at blive lidt ven og medmenneske med mine folk, hvad de undrede sig over, kaldte dem enkeltvis ind i min kahyt i stenhulen og talte med dem, De fleste var vist kommunister fra Berlin.

Men snart lå jeg med over 40 graders feber et par dage. Måske tilsagde den våde kalkluft i hulen ikke mine lunger. Jeg blev lidt dramatisk afhentet i sygebil sammen med tre andre og kom på feltlazaret, Det skulle dog rømmes, da fronten skulle lægges tilbage. Feberpatienter måtte ikke flyttes, men skulle blive tilbage, - Farten bestemte jeg dog nu selv og sørgede for at komme op i lazarettoget, inden det kørte af sted gennem Eifelbjergene til Remagen ved Rhinen, hvor jeg kom i hotellogi i Bad Neuenahr, uden i begyndelsen at kunne stå på (86) benene. Men det gav sig snart, og jeg var ude i vinhøsten i Ahr-dalen, kom derefter til Flensborg til udannelse af rekrutter.

Anden tirsdag i november rejste jeg på orlov. Onsdag kom revolutionen til Flensborg. Da orloven var udløbet, meldte jeg mig hos »Soldatenrat« på Jernbanehotellet i Flensborg for at blive hjemsendt. Hvis jeg ikke sympatiserede med dem, kunne jeg bare gå min egen vej, sagde de. Krigen var nu slut. – Det ville jeg gerne have skriftligt for ikke at blive indkaldt igen. Det nægtede de, jeg kunne høre kigge på de opslåede plakater. Men den 30. november fik jeg mine hjemsendelsespapirer tilsendt, og den 6. december var jeg på et H. P. Hanssen-pas i København for at ordne mine kommende universitetsstudier.

Krig er helvede på jord, umenneskeligt barbari, magtmenneskers svindel og bedrag, løgn og mord, anonyme koncerners samvittighedsløse pengebegær, som uskyldige mennesker meningsløst må bløde for. Gamle krigsdeltagere burde alle som en gå imod dette djævelske vanvid.

Jens Holdt.

Hjemrejsen fra Frankrig ved Krigsafslutningen

(87) Det var i September i 1918 i Somme-Egnen, hvor en Division (54. flyvende Infanterie-Division) laa. Vi havde skiftet Stilling et Par Gange, efter at vi havde ligget i Ro, blandt andet i St. Souplet.

Vi var i Foraaret kommet til Regiment 84, 8. Komp., som Opfyldning efter Foraarsoffensivens Tab. Dette havde været haardt med ved Moreuil og omkring Albert. Maalet var Amiens. Vor første Stilling var en Hulvej, hvor vi havde gravet os ind i Siderne, Vi maatte dog efter kort Tids Forløb opgive Stillingen, for den var for synlig fra Luften, og vi havde for store tab. Vi gravede os ned lidt derfra, nede ved den Lille Flod Ancre. Til venstre for os laa Landsbyerne Albert og Deraucourt, til højre Melancourt og bag ved os Bray-Carly.

Vi var i Kompagniet fire Landsmænd, L. Schmidt, Bramdsbøl, der faldt paa Offensivens tiende Dag, Fr. Kolmos, Broballe. og H. Schmidt, Oksbøl. De blev alle tre saaret af samme Granat, - Jeg slap uskadt som ved et Mirakel og forblev ved Fronten hele Sommeren. Det var saa godt som hele førte Deling, der gik tabt.

Vi blev omgrupperet, og jeg kom i anden Deling. Her var der fire Kammerater fra Segeberg i Holsten. Dem holdt jeg mig til. De tre af dem gik det imidlertid ikke saa godt. De blev saaret, og jeg blev derefter god Ven med den fjerde, der ligesom jeg fik et Job som Ordonnans hos hver sin Løjtnant. Men der sker jo saa meget ved Fronten. Min Løjtnant faldt, og jeg blev afkommanderet som Ordonnans hos en anden Løjtnant. Han skulde for resten engang til Koblenz for at afhente en Desertør fra (88) vort Kompagni, og jeg skulde tage med for at holde øje med Desertøren. Jeg følte det som en dejlig Afveksling at komme bort fra Fronten.

I Stedet for at tage til Koblenz foretog vi først en Afstikker til Hamborg, og herfra sendte Løjtnanten Bud til sin Kæreste, der var fra Augustenborg. Naturligvis sendte jeg saa Bud

til mine Forældre, der da ogsaa kom til Hamborg. At de havde en god Madkasse med, siger sig selv. Der var saa meget, at vi fik en god Forsyning med os, da vi langt om længe tog til Koblenz.

Vi havde dog haft fem dejlige Dage i Hamborg ...

For ikke at komme i Konflikt med Banegaardskontrollen, tog vi med Sporvogn over Elben til Harburg og tog med Toget derfra. Og det gik godt. Vi naaede omsider Koblenz, og efter at vi havde fejret min Fødselsdag, gik vi i Gang med det, der var vor Opgave, faa Desertøren udleveret og bringe ham ud til Troppedelen ved Fronten.

Det saa ikke saa godt ud for os, da vi meldte os i Koblenz. Man havde forespurgt flere Gange ved Kompagniet, hvor de afkommanderede blev af, og ved Kompagniet var man jo hurtigt klar over, at vi nok var ude paa Svinkeærinder.

Vi fik Manden udleveret og med ham foran og jeg bag ved ham med opplantet Bajonet gik det til Banegaarden. Det var slet ikke saa ualmindeligt, at Soldater drev den af bagude, men fik man fat i dem, blev de afleveret i en Samlelejr. Her blev de saa afhentet og ført tilbage til deres Kompagni.

Da vi langt om længe forlod Toget for at gaa Resten af Vejen til Fods, hørte vi af nogle saarede, der var paa Vej tilbage, at det gik haardt til ude ved Fronten. – Det bevirkede, at vi tog den med Ro. Vi »søgte« efter vort Regiments Tilholdssted, til Trods for, at vi godt vidste, hvor det laa.

Omsider maatte vi dog afslutte Eventyret og kom da ud til Kompagniet. Vi fik vel nok en ordentlig Skylle, og (89) vi fik at vide, at der var indgivet Anmeldelse imod os. Vi skulle stilles for Retten.

Det var slemt for mig, for jeg stod for Tur til at komme paa Orlov. Egentlig havde jeg jo intet Ansvar, for jeg havde jo kun tjenstligt fulgt min foresat.

Imidlertid blev jeg syg og maatte tilbage, og Løjtnanten kom i Fangenskab. Det lykkes ham for Resten at flygte ind i Holland, og derfra kom han hjem. – Han besøgte os derhjemme i Sommeren 1919. Jeg havde desværre ikke Lejlighed til at hilse paa ham, da jeg paa den Tid opholdt mig paa Sjælland.

Efter et Ophold paa et Feltlazaret blev jeg omsider indlagt paa et Krigslazaret ved den fransk-belgiske Grænse, i en lille By ved Navn Ezquellines, Her var der baade tyske og engelske Patienter. Efter forholdsvis kort Tids Forløb kom jeg atter til Hægterne og blev sat til at hjælpe paa Lazarettet. Men jeg husker stadig, hvilken dejlig følelse det var, da vi blev indlagt, at komme i en rigtig Seng med hvide Lagener. Det kendte vi ikke, hvor vi kom fra, og skønt vi havde rigeligt med Lus, nød vi at være borte fra Fronten, dog var vi ikke længe borte derfra, end at vi kunde høre Kanontorden, naar der var Uro derude ...

Mit Arbejde bestod ellers i at hjælpe de saarede med Forplejningen og hvad dertil hørte. Blandt andet var der skiftevis Nattevagt. Det var næsten det værste, for en Nat døde der fire, mens jeg havde Vagt. Jeg glemmer aldrig en, der var gasforgiftet, og en anden, en gift Bankmand fra Frankfurt, som ikke kunne klare den. – Han vidste det, og han kunde ikke forstaa, at det allerede bar mod Enden.

Fronten nærmede sig mere og mere. Skydningen blev tydeligere. Lazarettet skulde rømmes. Alt, hvad der kunde gaa, skulde gaa. Først blev Patienterne baaret hen paa Banegaarden og anbragt i et Lazarettog. Vi oppegaende maatte selv sørge for, hvordan vi kunde komme tilbage. Paa Banegaarden holdt der et sted en fem til seks Lokomotiver. De var koblet sammen og skulde føres (90) tilbage, Af Lokomotivførerne fik vi Lov til at køre med, men vi skulde sidde eller staa paa den Platform, der var anbragt ude paa Lokomotivet.

De kørte nu ikke ret langt, men vi slap da for at gaa, d. v.s., vi var jo nødsaget til at fortsætte til Fods. Vort første Maal var Charleroi. En af de første Nætter fik vi gennem Byens Kommandant anvist privat Overnatning ved den civile Befolkning, som var meget flink. De var saa imødekommende, at vi var lidt urolige for, hvorvidt det nu ogsaa var ægte. Der var ogsaa en Præst imellem dem, som jeg kunde gøre mig forstaaelig for. Han kunde lidt Tysk. Jeg forklarede ham, at jeg var dansksindet, og det gav ham større Forstaaelse og Interesse. Vi fik fat i et Landkort, og han beværtede os med Aftensmad, Vi blev dog enige om, at vi skulde skiftes til at holde Nattevagt, Vi havde jo hørt om Belgiernes Had mod Tyskerne, og at de i 1914 havde mishandlet tyske Tropper. Vi stolede altsaa ikke helt paa dem.

Der skete nu ikke noget ...

Næste Dag fortsatte vi mod Namur. Her mødte vi en Flok større Skoledrenge. De kom frem imod os og bad om en Cigaret. De sagde: »Berlin nicht kaput!«

Vi havde imidlertid ingen Cigaretter. – Da istemte de »Marseillaisen«, men vi gik videre: Vi naaede omsider Namur og spekulerede paa, om vi ikke kunde komme med et Lazarettog. Det lykkedes. Vi skrev selv paa vore Papirer fra Lazarettet: »Maa rejse med Tog«.

Saa gik det altsaa videre med Jernbanen.

Det gik mod Sydøst, ud, af Belgien, og ind ad Rhinlandet til Jernbaneknudepunktet Geroldstein. – Her skiltes vore Veje, idet jeg var den eneste i det lille Selskab, der skulde mod Nord.

Det var ikke gaaet saa værst at naa hertil, selvom vi her og der havde Ophold. Et Sted holdt der paa Banegaarden et forladt Provianttog. Vi »oppegaaende« undersøgte det, og der var baade det ene og det andet at hente, (91) bl.a. Smør og Lammekød. Vi forsynede os, saa godt vi kunde.

Fra Geroldstein kom jeg videre til Köln, Her havde jeg ophold en Dags Tid. Alle, der endnu havde Vaaben, maatte aflevere dem. Her laa allerede en vældig Stabel Geværer, Bajonetter o.s.v., godt bevogtet af Soldater med Bind om Armen. Ventesalene var overfyldte med Militær og civile Personer. De civile Mennesker var ude om at skaffe sig baade det ene og det andet af Soldaterne. Jeg havde ogsaa en Del, som jeg kunde undvære. Det var især Fødevarer, de var ude efter, men ogsaa Tæpper og andet.

Nu havde jeg altsaa faaet Penge paa Lommen. Jeg gik ud i Byen for at se lidt paa den, og om muligt købe nogle Cigaretter, Jeg var inde i Domkirken, som jo efter første Verdenskrig var uskadt. Omkring Midnat skulde Toget afgaa til Hamborg. Jeg var gaaet op paa Perronen en halv Times Tid før Afgang, men da var der allerede fuldt af Soldater. Alle vilde hjem.

Det hele var et stort Virvar, alt i Opløsning, Man maatte gaa en lang Vej for at komme hen til enden af Køen. I samme øjeblik, Toget kørte ind, begyndte man paa den anden side af Perronen at løbe foran toget for at komme ind derfra. Jeg sprang ned, løb med, og det lykkedes mig at komme med. Vi kom saa hurtigt ind i Toget, at det lykkedes os at faa en Siddeplads, men Toget var hurtigt overfyldt. Efterhaanden kom ogsaa nogle ind gennem Vinduerne. Andre sad oppe paa Tagene og i Bremsekasserne. Alle vilde med. De udslidte Tog og Skinnerne maatte holde til meget, men vi kom dog fra Köln og naaede til Hamborg, dog ikke før Daggry. Her skulde jeg igen skifte Tog for at komme til Flensborg. -

I Hamborg traf jeg for Resten nogle Bekendte. For at undgaa Kalamiteter angaaende Papirer og Billet opsøgte jeg i Reglen Toilettrummene. Det gik ogsaa godt, og jeg kom godt

til Flensborg. Her begyndte man at høre dansk Tale. Det lavede altid op, selv om Spændingen altid steg, jo nærmere man kom Hjemmet.

(92) Vi var et Par Danskere, som havde truffet hinanden i Hamborg. Der var Bagermeister Stender fra Graasten og H. Andresen fra Østerlund.

Da vi ankom til Sønderborg, var det galt for en Del af os igen med Papirerne, Ogsaa for mig. Vi skulde træde til Side og føres til Kasernen. Men der var ingen til at føre os derhen. Vi fik Lov til at gaa selv, for I kender jo Byen, sagde man. Vi gik altsaa, men vi vilde selvfølgelig hjem, to af os til Nordborg. Vi gik om paa Amtsbanegaarden, men her var der naturligvis ogsaa Afspærring - og Revision. For at undgaa den gik vi op til Kongevejen til det Sted, hvor Amtsbanen passerede det gamle Amtssygehus, og her entrede vi den sidste Vogn. Det kunde lade sig gøre, fordi Toget paa Grund af en Stigning i Terrænet kørte ret langsomt.

Nu vær vi saa godt som hjemme.

Naturligvis kunde vi ikke undgaa Konduktøren, men han var let at tilfredsstille. Han skulde kun have 30 Penning som Tillæg til Billetten, og saa var der ikke mere, og det var oven i Købet alt, hvad jeg maatte betale for at komme hjem fra Frankrig ...

Det var den 14. November 1918.

Claus Frederiksen, Havnbjerg.

Min sidste Orlov fra Fronten

(93) Jeg var tildelt Infanteri-Regiment 152, et polsk Regiment med Garnison i Marienburg. Jeg var med i Skyttegravene fra den 6. Januar 1917 og til Slut, og jeg vil gerne berette lidt om min sidste Oplevelse.

Den 2. September 1918 blev vi afløst ved Somme og kom i Ro i Forterne ved Fæstningen Metz. Jeg havde ikke været paa Orlov i 13 Maaneder, men jeg vidste at det snart maatte være min Tur. Jeg gik altsaa og haabede hver Dag, alt jeg kunde tage af Sted. Da vi havde været i Metz i Otte Dage, fik vi en Aften Ordre til at holde os i højeste Alarmberedske. Vi kunde høre Kanontorden ved Fronten, og Spændlægen var stor. – Vi ventede og ventede paa Befaling til at rykke ud, men Fredag og Lørdag gik, uden at der skete noget. Søndag Formiddag havde vi Appel, og da den var overstaaet, sagde Feldwebelen, at en Sanitetsgefreiter og jeg skulde melde os paa Skrivestuen, for vi skulde hjem paa Orlov Mandag Morgen.

Humøret steg jo adskillige Grader, for nu havde vi da Livet i Behold de fjorten Dage, Vi tog saa af Sted Mandag Morgen Klokken syv. – Paa mit Orlovsbevis stod, at jeg skulde benytte et Orlovstog fra Wappingen, men vi blev nu enige om, at jeg kunde rejse hurtigere over Köln. Det gjaldt jo om at komme hjem saa hurtigt som muligt. Da vi var kommet ind i Toget sagde min Kollega: »Jeg har en Søster, der er gift i Saarbrücken - Hende vil jeg gerne hilse paa!«

Vi talte med Togføreren, og det kunde lade sig gøre. Vi kunde afbryde Rejsen. Vi kom altsaa til Saarbrücken, og vi var heldige, for da vi var kommet et lille Stykke ned ad Gaden, mødte vi (94) hans Søster. Hun var paa Indkøb. Jeg kan ikke beskrive, hvor glad hun blev, og det første, hun sagde, var: »Ih, hvor er det godt, at jeg har Hønseskødssuppe til Middag i Dag«.

Vi kom med hjem og fik en god Suppe, og en Kop Kaffe, inden vi igen skulde af Sted. Da hun fik at vide, at jeg skulde rejse helt til Danmark, fik jeg en Madpakke med. Jeg vilde afslaa det, for jeg vidste at hun ikke havde for meget selv, men jeg kunde ikke slippe.

Hun vidste ikke alt det gode, hun vilde gøre for os. Jeg gav hende det Brød, jeg havde faaet til Rejsen, og det var hun vældig glad for.

Da vi skulde af Sted, fulgte hun med til Banegaarden og vinkede saa længe, hun kunde se os. Lidt før Klokken ti Aften var vi i Köln. – Her tog jeg Afsked med min Rejsekammerat. – Jeg gik saa hen til en Banegaardsfunktionær og spurgte, hvornaar det næste Persontog afgik til Hamborg.

»I Morgen Formiddag Klokken ni«, sagde han. »Gaar der virkelig ingen tog før?« sagde jeg.

»Nej, for De maa jo ikke benytte Iltoge, svarede han. Det var jo en trist Meddelelse, Jeg gik ud paa Perronen og saa, at der stod fire Soldater helt henne i den ene Ende. Jeg gik hen til dem og hilste paa dem. Det viste sig, at ogsaa de skulde til Hamborg, og de havde heller ingen Ret til at benytte Iltog. Jeg tror, at de vidste god Besked, for der kommer to Iltog til Hamborg med en halv Times Mellemrum.

»Nu skal vi se, naar det første kommer, om der er en Vogn med, hvor Indgangen er paa Siden, for saa skal vi med der; ellers maa vi vente til det næste«, sagde en af dem.

Klokken elleve kom det første - og der var et Par Vogne med af den Slags. De var fuldstændig tomme. Det tog kun Sekunder, før vi var inde i Vognen, og saa gik Turen til Hamborg. Det varede for Resten ikke længe, før vi alle sov.

Klokken otte næste Morgen holdt vi i Hamborg;

(95) Jeg gik over paa en anden Perron, hvor der var Afgang til Flensborg, og Toget gik med det samme. Da jeg kom til Flensborg, havde jeg ogsaa Forbindelse der uden Ventetid, og det samme havde jeg i Sønderborg, saa jeg kørte hjem den samme Dag.

Fjorten Dage gik jo hurtigt, og da Dagen kom, hvor jeg skulde rejse igen, tænkte jeg: »Du bliver et Par Dage over Tiden« - og saa blev jeg tre Dage længere hjemme. Det var nok saa heldigt, for da jeg kom til Sønderborg, viste det sig, at der var kommet Orlovsspærre til Vestfronten om Natten Klokken tolv, og den varede samfulde fjorten Dage. Jeg fik den Besked ved Vagten, at jeg kunde rejse hjem i fjorten Dage, men jeg skulde først melde mig paa Garnisionskommandoen.

Mens jeg stod der og fik den Ordre, kom der en Infanterist, som heller ikke havde rent Mel i Posen,

»Vent lige et øjeblik«, sagde han, »jeg vil lige hente min Livrem, saa gaar jeg med derop, for det er jo bedre, naar vi kommer to«.

Da vi kom ind paa Kontoret, blev vi modtaget af en Underkorporal, der vilde forestille meget mere, end han var. Det viste sig, at hans Beføjelser strakte sig til, at han sagde: »I maa vente, til Kaptajnen kommer«.

Vi maatte vente en Time, inden Herren kom ...

Han var i godt Humør, og han nøjedes med at skælde os ud for det værste. Da han var paa sit højeste, bankede det paa Døren, og ind kom en Matros, som ogsaa var kommet for

sent til Toget. Saa maatte den samme begynde forfra, og alt imens skrev Adjudenten Rapporten. Da den gamle var færdig, læste Adjudenten Rapporten op. Jeg stod først paa Listen og skulde straffes med tre Dages Arrest. Den næste skulde have to, og Matrosen en, men den gamle sagde: »Ret det til to Dage til hver!«

Han vilde lade os rejse hjem, hvorefter vi kunde afsone vor Straf, naar vi kom tilbage til vor Troppedel. Adjudenten mente dog, at det var bedre, vi fik vor Straf her, for ude ved Fronten var der ingen Lejlighed til at spærre os inde. – Vi blev saa ført ned paa Slottet.

(96) Vi havde jo regnet med, at vi kom til at være sammen; men da vi kom ind paa Vagtstuen, blev vi kemisk rensset for alt - Seler, Lommetørklæder, Knive, Tændstikker - og saa kom vi i Enecelle, som var møbleret med en Træbriks, en lille Hylde paa Væggen til den Krukke med Vand og det Brød, som vi fik udleveret til de to Dage, Dersom Infanteristen og Matrosen, som dengang gjorde mig Selskab ned ad Sønderborgs Gader, skulde læse disse Linier, kunde jeg godt tænke mig at komme i Forbindelse med dem.

Jes Dreyer, Nordborg.

Så blev jeg færdig med krigen

(97) Som fortsættelse af min beretning i årbogen 1959 - »Også en gammel kriger« - skal jeg fortælle, at jeg omsider blev udskrevet fra lazarettet i Kolmar.

Føret om aftenen fandt jeg mit nye kompagni, 5. kompagni, der bestod af lutter rekonvalescenter. – En underkorporal meddelte mig, at jeg skulle melde mig på bataljonens skrivestue; men hvor den fandtes, anede han ikke, Der var dog en flink feldwebel, der viste mig vej, På skrivestuen fik jeg besked om, hvilken stue jeg skulle flytte ind på. Det viste sig, at stuen var fuldt belagt, og der var ingen, der bød mig velkommen. Da der således ingen ledige senge fandtes, måtte jeg tage til tække med en madras, en stråsæk, og finde mig en plads på gulvet. Det var ikke noget behageligt leje, og tilmed Lugtede halmsækken fælt.

Vi rekonvalescenter havde ikke noget arbejde, som vi skulle varetage, og var der endelig et eller andet, som vi godt kunne have udført, manglede lysten. Vi gik simpelthen og drev den af.

En dag var jeg dog kommet med ud til et depot, hvor vi skulle læsse granater. Det var slet ikke noget let arbejde; bedre var det, da jeg nogle dage senere fik anvist arbejde på et slagteri, hvor vi kom i Lag med at tage imod hø.

Omsider blev det da også min tur at komme hjem på orlov, og da jeg kom tilbage, fik jeg den tanke at prøve på at komme til 4. kompagni, hvor jeg havde nogle bekendte. Da jeg henvendte mig til feldwebelen om det, spurgte han naturligvis om grunden til, at jeg ville forflyttes. Han var for resten villig nok til at opfylde mit ønske.

(98) Vi rekonvalescenter skulle naturligvis også af og til til lægeundersøgelse, og efter en af disse undersøgelser sagde lægen til mig: »Kan anvendes til krigstjeneste - overføres til Infanteriet!«

Jeg sagde omgående: »Undskyld, men jeg er så svagelig, at jeg næppe kan stå på benene!«

Men det blev der naturligvis ikke taget hensyn til.

I januar 1917 skulle vi så fordeles på de forskellige kompagnier. Mig ville de stoppe ind i 5. kompagni, men jeg holdt på, at jeg nu hørte til 4. kompagni.

»De må hellere gå hen på skrivestuen«, sagde feldwebelen, »så vi kan få det ordnet!«

Og det blev det.

Næste dag allerede skulle vi ud på eksercerpladsen, og der blev kommanderet »Løb!«

Det var ikke noget for mig, så jeg kom haltende bagefter. Underofficeren gloede på mig og beordrede mig hen til feldwebelen, som kort og godt sagde: »Hjem med Dem!« – Og glad listede jeg bort,

Næste dag var det det samme, og nu fik jeg besked om at gå til lægen. Han tildelte mig nogle dages rekonvalescens, men da jeg atter meldte mig hos ham, sagde han: »Hvordan er det med Dem, har De ikke engang været på et nervesanatorium?«

»Jo«, sagde jeg.

»Ja, så må De hellere rejse til Hamborg og opsøge en nervelæge«.

Jeg fik følgeskab af en af mine bekendte, Martin Thomsen fra Kummerlev. Han kendte Hamborg bedre end jeg. – Da jeg kom ind til lægen, blev jeg modtaget af en pæn dame, der kort og godt bad mig om at komme igen om fjorten dage. Jeg kom altså igen, og nu foretog lægen en grundig undersøgelse, som resulterede i, at han erklærede mig »syg«. Det var dejligt! Jeg kom tilbage til mit kompagni og gik og drev den af, kun af og til gav jeg en håndsækning på depoterne.

En dag kom en af ordonnanserne hen til mig og sagde, at jeg skulle give møde på skrivestuen. Feldwebelen (99) meddelte mig her, at jeg nu var erklæret for anvendelig til krigstjeneste, og at jeg samme eftermiddag skulle Iklædes.

»Iklædes?« sagde jeg, »jeg regnede ellers med, at jeg skulle have orlov, så jeg kunne komme hjem og hjælpe til ved forårsarbejderne på min landejendom, for derhjemme er de fuldstændig uden medhjælp!«

Han tænkte sig lidt om og svarede så: »Hør, De kan vel nok fylde kul i sække!«

»Jo«, svarede jeg, »det skulle vel ikke være så vanskeligt«.

»Ja, så kan De tage med min oppassere, sagde han. Og så rejste oppasseren og jeg til Hamborg. Vi tog ned til havnen, hvor vi mødte en underofficer, som hørte til vort kompagni. Kort efter lagde en lille damper til ved bolværket. Vi gik om bord og sejlede ud på havnen, hvor der lå en slæbebåd, der var lastet med kul. Vi lagde bi og fyldte nogle sække, hvorefter vi atter sejlede ind til kajen. Her holdt et hestekøretøjparat, som overtog kullene. Vi fulgte med vognen, der tog retning mod feldwebelens bolig, og her landede kullene i kælderen. Der var forøvrigt meget mørkt dernede, og da jeg har den første sæk derned, rendte jeg panden mod en bjælke, så jeg så både Sol, måne og Stjerner. Jeg fik et gabende sår, som feldwebelens kone tog sig af, og hun skænkede endda en snaps op til mig, så jeg kunne komme lidt til besindelse igen.

I det store og hele havde vi det godt i vort kompagni. Jeg slap jo for at komme med ud til fronten. Hvor mange vi egentligt var i kompagniet, så vi kun, når der udbetaltes lønning,

for så var de der alle; ellers fulgte enhver sit eget hoved og opholdt sig mestendels ude i byen.

Og orlov kunne man jo da også få.

Da jeg engang skulle hjem, spurgte feldwebelen mig, om jeg ikke kunne tage en skinke med til ham. Det kunne jeg nu ikke tænke mig, og jeg sagde derfor til ham, at jeg var bange for, at den ville blive mig frataget.

Det slog han sig til tåls med. Da jeg kom tilbage fra min (100) orlov, sagde han: »De har vel Deres civiltøj med, for nu bliver De hjemsendt på grund af »sygdom«.

Og det blev jeg virkelig også; men da jeg kom hjem, var al sygdom som blæst bort, og jeg gik glad igang med mit arbejde ude i mosen ...

Det var i juni 1917, og dermed var krigen forbi for mit vedkommende.

Mathias Petersen, Tykskov pr. Visby.

Krigsfange i Rusland 1915 - 18

Russerne antog mig som murersvend.

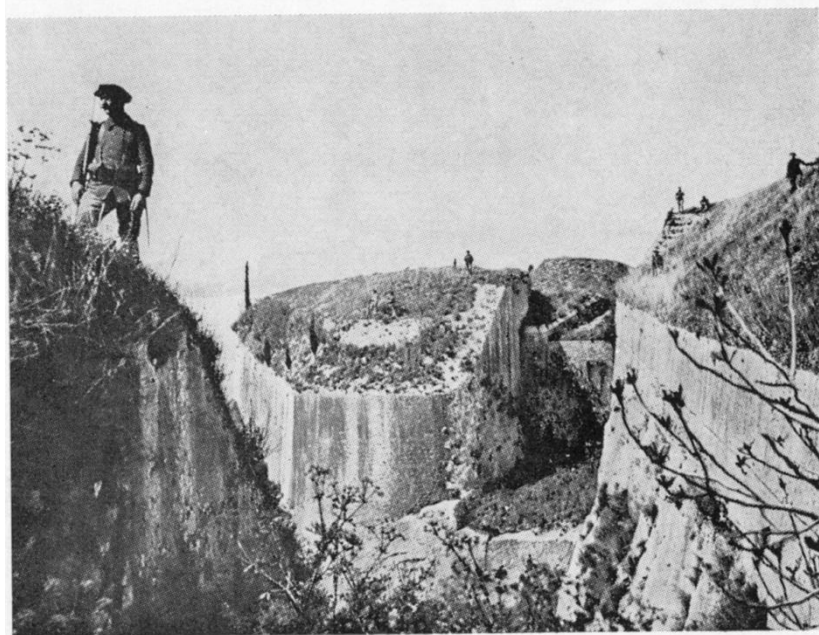
(101) Vi havde været beskæftiget ved skov/arbejde i skovdistriktet ved Ivanovka, men den 9. oktober 1917 blev 60 af os forflyttet til byen Atkarak, Der gik fire dage, før vi fik anvist nyt arbejde. En dag meddelte man os, at dersom der fandtes murere iblandt os, skulle disse melde sig.

Jeg havde på det tidspunkt en kammerat, en landsmand, som var murer. Han hed Nicolaj Berg og var fra Svenstrup på Als. Han ville gerne tage arbejde som murer, men da vi nødig ville skilles, bad han mig om også at træde frem og melde mig. Det endte naturligvis med, at jeg gik med til dette eventyr, for da vi var de eneste sønderjyder på denne kant, var det os meget om at blive sammen. Foruden os to trådte også en sydtysker og en østriger frem. – Jeg var meget spændt på, hvordan dette ville gå, for jeg kendte ikke spor til murerhåndteringen, og spørgsmålet var jo også, om vi ville få arbejde samme sted. Vi var heldige, for vi tre tyske krigsfanger kom samme sted hen.

En tidlig morgenstund blev vi ført til toget. I vognen blev vi stuvet sammen med militærpersoner og civile. Hvor vi skulle hen, havde vi ingen anelse om. Da klokken var et, standsede vi. Vi var nået til endestationen og steg ud. Byen hed Baland. Vi spejdede efter murermesteren. Han var der ikke. Mens vi gik omkring på banegården og ventede, fik vi øje på en østrigsk soldat. Vi forsøgte at få nogle oplysninger hos ham, og han fortalte os, at man inde i byen var i gang med at opføre et vandtårn. Han ville godt gå med os og vise vej. Da vi kom derhen, så vi, (102) at en del af arbejderne var i færd med at udgrave grunden til tårnet, men da vi jo var murersvende, var det ikke et arbejde for os. – Vi forstod ikke, hvorfor man havde bragt os til denne by.

Østpreussere på flugt for russerne

Franske tropper på Korfu (på græsk Kérkyra)

Polakker flygter over til russerne

Krigsfange udspørjes

Det var imidlertid blevet aften, men vi anede ikke, hvor vi skulle gå hen. Blandt arbejderne ved vandtårnet var der dog også nogle tyske krigsfanger, og en af dem tilbød at gå med os og bringe os hen men bondegård, hvor vi kunne få logi. Bonden selv var inde som soldat, men konen, der havde to børn, ville godt give os husly. Vi blev enige med hende om, at hun for betaling af ti kopeker pr. mand skulle give os natlogi. Kosten skulle vi dog selv sørge for. Ved vor ankomst serverede hun dog te og brød for os.

Træt af rejsen og lidt skuffede over dagens hændelser gik vi til ro. Vi, krigsfangerne, fik anvist gulvet som soveplads, hvorimod konen og børnene kravlede op på den varme ovn, Vi sov for resten godt.

Den næste morgen startede vi dagen med te og brød, hvorefter vi atter gik ud i byen for at se, om vi kunne finde det sted, hvor man manglede murersvende. – Vi havde god tid og kunne ved samme lejlighed se lidt på byen. – Først om morgenen den tredje dag kom der bud til os. Det var en russer, der kom for at hente os. Han skulle bringe os til en by, som hed Simnovka,

Vi pakkede hurtigt vore sager og tog afsked med bondekonen og hendes børn.

Russeren var mødt med en vogn. Den smed vi vore sager op på, og så drog vi af sted på rigtig svendemaner. Langsomt gik det Igennem landsby efter landsby, forbi små huse, små gårde og store godser; men da vi ikke var særlig dygtige til at tale eller forstå russisk, fik vi ikke meget ud af de forklaringer og oplysninger, som russeren fremkom med.

Henimod aften nåede vi til Simnovka. Vi fik anvist logi hos en bondemand. Her var der også indlogeret andre krigsfanger. – Vi var både trætte og sultne og kastede os med alt tøjet på ned mellem vore (103) kammerater, og vi sov fast, lige til de kaldte på os den næste morgen,

Efter at vi havde fået morgenmad - te og brød - gik vi på arbejde. Her i byen var man i gang med at opføre en skolebygning. Endelig fandt vi altså vor mester. Han gav os en hammer og en murske, og så kunne vi begynde. Jeg havde ingen anelse om, hvordan disse redskaber skulle bruges, men mine kammerater gav mig mod, og de opmuntrede mig, - Jeg skulle bare lægge mærke til, hvordan de har sig ad, og jeg masede på. Vi kom godt ud af det med hinanden, og vi lagde megen omhu i vort arbejde. Mesteren roste os. Skolen var under tag. Det var et bjælkehus, og vi murede en halvstensmur omkring hele bygningen. Foruden os tre arbejdede her to italienere, to tjekkere, en ungare og to russere.

Vi boede hos en bonde. Om morgenen kom samovaren frem, og så fik vi te med sukker og friskbagt franskbrød, om middagen serverede han fårekødssuppe, kød og kartofler, og om aftenen igen te, sukker og brød. Vi havde det dejligt, syntes vi, og havde det meget hyggeligt sammen - trods de mange forskellige sprog,

Om lørdagen tog vi os et russisk dampbad, og Søndag morgen sov vi gerne lidt længere, herefter skrev vi breve hjem og bragte dem hen på posthuset.

Om lørdagen udbetaltes også ugelønnen, og så ordnede vi vort mellemværende med bondemanden. Da vi havde arbejdet et stykke tid hos murermesteren, fik vi udleveret et par russerstøvler og en fårepels. Støvlerne solgte vi. De indbragte 23 rubler, men pelsen måtte vi levere tilbage.

Omkring denne tid udbrød den russiske revolution.

Her ved skolen holdt bønderne af og til møder. De ville nu være selvstændige bønder, og de krævede jord udleveret til selvstændige brug.

Vinteren tog nu også sin begyndelse. Den 19. november 1917 faldt den første sne, og den 9. december måtte vi standse arbejdet. Vi blev arbejdsløse og måtte forlade byen. Vin-

teren tog for alvor fat. Der kom mere sne, og (104) det frøs hårdt, Vi blev ført til toget og tog tilbage til fangelejren. Her mødtes vi med vore kammerater, der kom tilbage fra skovarbejdet.

Og her i lejre tilbragte vi vinteren, lige til foråret 1918, da det atter lysnede for udendørs beskæftigelse.

Christian Hansen, Stepping.

Mine Krigserindringer fra 1914-1918

(105) Jeg var blevet udannet som Infanterist fra dem 4. August til den 15. November 1915. Vi blev derefter sendt til Vogeserne i Elsass-Lothringen. Her blev 75 Mand af os tildelt 5. Kompagni i Regiment 187, som havde lidt svære Tab. Vi var mange Sønderjyder, og vi holdt trofast sammen. Særlig vil jeg nævne Martin Thomsen fra Kummerlev, Niklai Nielsen, som nu bor i Gelballe ved Lunderskov, Rasmus Beck fra Haderslev, og en fjerde, hvis Navn jeg desværre har glemt.

Vi kom i Stilling paa et Bjerg, som hed Schratsmændle. Det var tusind Meter højt, men det var en temmelig rolig Stilling, til Trods for, at vi kun laa 30 Meter fra Franskmændene.

Vi gik i Stilling i Nattens Mulm og Mørke. Jeg var den første af vor Gruppe, som kom paa Vagt, men Franskmændene var fredelige. Man skulde blot holde Hovedet neden for Brystværnet. – Det, der plagede os mest, var Lusene. – Vi laa i denne Stilling til tæt ind under Jul. Saa blev vi afløst og kom tilbage til en By, som hed Ingersheim. Det var Meningen, at vi skulde holde Jul der, men lige før Juleaften blev vi alarmeret og kom op i Nærheden af Fronten, men der skete ikke noget.

Vi fik Lov til at holde Jul paa et Slot, som hed Dreiehren, Vi havde faaet et Juletræ sendt hjemmefra og Pakker, og hver Soldat fik en Pakke fra en Dame i Tyskland. Den Jul glemmer jeg aldrig: dog Jul derhjemme sammen med Kone og Børn havde været bedre.

Mellem Jul og Nytaar kom vi igen til Fronten.

En Dag i Juli Maaned kom vi helt tilbage til Kolmar, og her gik det løs med Eksercits.

(106) En Dag, da vi havde været ude paa Eksercerpladsen og skulde hjem, befalede Kompagniføreren, at Vi skulde synge; men der var ingen, der vilde synge. Da vi derefter kom tilbage til Appelpladsen, vendte Kompagniføreren Hesten og kommanderede: »Omkring!« – Saa gik det igen ud til Pladsen. Vi tilbragte to Timer med at smide os ned i Vand og Snavs, og da vi var færdige med det, gik det igen tilbage. Igen hed det: »Singen!« - og en eller anden begyndte at synge; det blev dog ikke til det store Sus; men vi slap for at komme ud paa Eksercerpladsen igen.

Nogle Dage senere kom Krigserklæringen fra Rumænien. Det var om Aftenen Klokken 10, og Dagen efter om Morgen blev fire Regimenter anbragt paa Tog og kørte i fire Dage ned gennem Tyskland, Østrig og ind i Ungarn, og kort efter var vi indblandet i Kampene. Om Natten gik vi op i Bjergene ved Rotenturmpass og Eisernes Tor, Her laa vi to Tusinde

Meter over Havet. Om Morgenens skulde vi angribe Rumænerne. Vi laa, femte Kompagni, bag en lav Høj, og da det blev lyst, gik vi til Angreb. Vi snappede en Forpost, og de, der ikke vilde overgive sig, blev skudt, mens de flygtede.

Idet øjeblik, vi sværmede ud, Mand ved Mand, faldt min Kammerat til højre. Min Kammerat paa venstre Side blev haardt saaret. Det var nærmest uhyggeligt.

Vor gode Ven, Kompagniføreren, blev roligt liggende bag Højen og lod to unge Løjtnanter overtage Kommandoen. Vor Bataillonsfører derimod førte med i første Linie og blev haardt saaret, De unge Løjtnanter, som førte Kompagniet, blev ogsaa haardt saaret: men - saadan gaar det jo ofte - vor gode Ven blev den Dag udnævnt til Bataillonsfører til Trods for, at han Intet havde udrettet.

Da Vi skulde til at tage Hovedstillingen, blev vi i den Grad beskydt med Maskingeværer, at vi maatte grave os ned paa aaben Mark, saa vi havde lidt Dækning for Hovedet; men da vi var ved at forskanse os, blev min Sidekammerat til højre staaende i fri Stilling. Han skød (107) efter Rumænerne. Jeg raabte til ham, at han skulde søge Dækning, men det agtede han ikke paa. - Rumænerne skulde han nu have Ram paa. - Han havde næppe udtalt dette, før han selv fik en Kugle for Panden og faldt død om. Det var en Mand paa fyrrer Aar. Han havde Kone og to Børn hjemme. Den omtalte Dag havde vort Kompagni atten døde og toogtres saarede.

Vi laa d denne Stilling i tre Døgn, paa Maven ligefrem. Brød var det knapt med. Dertil kom kun en lille Daase med Kød. Det var det hele. Det var smal Kost!

Den næste Dag laa vi derude om Natten, og vi fik lidt Hvidkaalsuppe, men den var saa sur, at den ikke var til at spise. Vi maatte smide den væk ...

Nogle Dage senere begyndte Rumænerne at angribe.

Vi maatte trække os tilbage. Til venstre for os laa en Bataillon østrigere. Her var Rumænerne gaaet igennem, saa vi var ved at blive omringet. Om Natten Klokken to kom der Besked fra vor Bataillon om, at vi omgaende skulde trække os tilbage. Vi løb i Nattens Mulm og Mørke over Stok og Sten lige til næste Dags Middag, inden vi var i Sikkerhed, men da havde vi mistet Halvdelen af vort Kompagni. - De kom dog Dagen efter tilbage i god Behold.

Vi var gaaet frem med Stormbagage, som vi kaldte det: Gevær, Patroner, Kogekar og et Dækken, et Telt, en Bid Brød, en lille Daase Kød og en lille Pølse med Kiks, men Kiksene havde vi spist i samme øjeblik, vi havde faaet dem udleveret. Vore Tornystre, som vi havde efterladt nede i en Dal, var blevet plyndret af Rumænerne. Alt vort gode Undertøj og Strømper og alt, hvad vi havde, var borte.

Dagen efter, at vi var blevet samlet, gik det løs igen. Vi havde en tre Dages March, inden vi igen traf paa Rumænerne. Den første Dags Aften gjorde vi Holdt og fik vore Fødder efterset. Vi havde ikke været af Støvlerne, siden vi drog bort fra Vogeserne. - Jeg havde faaet en Vable mellem Tærne, og der var opstaaet en Betændelse. Jeg kunde ikke faa den ene Støvle paa igen og maatte (108) humple bag efter Kompagniet i et Par Dage. Den tredje Dag naaede jeg mit Kompagni, som laa i en Skov, Sjette Kompagni laa foran os og skulde storme den rumænske Stilling, saa snart det blev Aften; dersom det ikke kunde klare det, skulde mit Kompagni sættes Ind.

Jeg tænkte, at det nu nok var paa Tide at melde fra. Derfor gik jeg hen til Kompagniføreren og meldte mig syg. Jeg skulde blot se at komme ned i Dalen. Der laa et lille Hus, som var Samleplads for de syge og saarede, Vi fik et Skilt bundet paa Brystet, og saa kunde vi

marchere tilbage. Vi var dog ikke kommet ret langt, før Skyderiet begyndte, og vi var glade ved at komme ud af Skidtet.

Vi gik lige til Midnat, før vi fandt et Sted, hvor vi kunne komme under Tag. Det var et Slot, som var indrettet til Samleplads. Her var der kun en plads i en Forstue. Næste Dags Morgen blev vi kørt tilbage af østrigerne og blev indlagt paa et Feltlazaret, hvor vi laa i to Dage. Herfra kom vi langt tilbage, til Ungarn, paa et Krigslazaret i Kronstadt, Først her blev der gjort noget ved Foden. Seks Dage senere kom der en Mængde haardtsaarede fra Fronten. De skulde behandles. Jeg sov hverken Dag eller Nat paa Grund af Smerte, men endelig en Nat blev jeg hentet op paa Operationsbordet Og blev behandlet. – Saa fik jeg Ro.

Efter nogle Dages Forløb gik der et Lazarettog til Tyskland. Jeg var saa heldig at komme med. Vi kørte fra Kronstadt i Ungarn til en By i Sachsen, til Zeitz. Der kom vi ind paa et stort Hotel, som var Omdannet til Lazaret. Denne Tur tog syv Dage. Det gjorde nu ikke saa meget, for vi havde jo Tid nok og vi fik vor gode Forplejning, og vi havde vor gode Seng, Grunden til, at det tog saa lang Tid med Rejsen, var, at der kun var et Spor ned til Ungarn, Alle Transporter, som skulde til Fronten, skulde jo først igennem.

Det værste var, at Foden egentlig var kureret, inden vi kom i Lazarettet; men jeg var dog saa heldig at blive i Zeitz en hel Maaned.

Herfra kom jeg til Altona, til min Opfyldningsbataillon. (109) Jeg naaede dertil den 10. December 1916 og regnede med at komme hjem til Jul; men det blev ikke til noget, da der var Orlovsspærre helt Op til Grænseegnen. – Jeg maatte fejre Jul i Altona; men den 13. Januar fik jeg Lov til at rejse hjem i fjorten Dage. Min Kone havde sendt en Ansøgning til Landraaden i Haderslev, Og den gav Resultat.

Vor Feldwebel sagde til mig den Dag, jeg rejste paa Orlov: »Søg nu om fjorten Dage ekstra Orlov, for det faar du nok«.

Men nu var der kommet Orlovsspærre igen, og jeg maatte igen tilbage til Altona.

Jeg var ellers fast besluttet paa at gaa over Grænsen, men kunde alligevel ikke beslutte mig til det. Jeg rejste altsaa tilbage til Altona, kom Dagen efter til Undersøgelse og blev udtaget til det tunge Artilleri. Man spurgte mig, om jeg kunde føre Heste, og det kunde jeg jo nok. Det gjaldt om at hytte sig. Min Fod fejlede ellers ikke noget, men det var jo bedre at være Artillerist end Infanterist. Vi stod jo altid 2-3 Kilometer bag Infanteriet.

Dagen efter, at vi var blevet undersøgt, blev vi, tolv Mand og en Underofficer, sendt til Magdeburg, til Fodartilleri-Regiment 4. Her blev vi uddannet ved enogtyve-Centimeter Kanonerne. Vi maatte eksercere sammen med nittenaarige Dreng, som lige var blevet indkaldt, men Batteriføreren indsaa hurtigt, at vi ikke kunde følge med. Vi skulde kun træde an om Morgen og have Instruktions timerne med. Herefter kunne vi træde af og gaa op paa vore Værelser. Hvis Feldwebelen manglede en Mand, skulde vi melde os.

En Dag blev vi udtaget, alle tretten Mand. Vi skulde følge med tretten Vognladninger Kreaturer fra Magdeburg til Frankfurt an Main, hvor de skulde slagtes. Vi skulde fodre og vande dem undervejs.

Næste Dags Eftermiddag havde vi Kreaturerne afleveret paa et Slakteri i Frankfurt, men det var jo altfor tidligt at rejste tilbage til Magdeburg. - De fleste var (110) Hamborgere. Det blev altsaa bestemt, at vi skulde tage en Tur til Hamborg.

Nu var gode Raad dyre. Jeg gik ind paa en Telegrafstation og sendte et Telegram hjem til min Kone og bad hende komme til Altona og tage nogle Levnedsmidler med.

Om Eftermiddagen kørte vi fra Frankfurt til Hamborg. Næste Morgen var vi i Hamborg. - Vi steg ind i første Klasse, men blev smidt ud paa næste Station. Saadan gik det flere

Gange. Da vi kom til Hamborg, blev vi enige om at mødes otte Dage senere paa Banegaarden paa en bestemt Tid. Herefter skulde saa Turen gaa tilbage til Magdeburg.

Om Eftermiddagen, da vi var kommet til Hamborg, ankom min Kone. Jeg lejede et Værelse et Sted, som jeg kendte. Min Kone kunde ikke rigtigt forstaa, hvordan det var gaet til; men hun fik jo saa smaat Forklaringen. Vi blev i Altona i samfulde otte Dage, og til aftalt Tid var alle Mand paa Banegaarden. Min Kone rejste hjem samme Dag. Vi havde haft nogle dejlige Dage sammen, som jeg aldrig glemmer.

Den næste Dag var vi i Magdeburg, og vi var spændte paa, hvordan det vilde gaa. Vi kunde jo højst ryge i Spjældet, og saa gik den Tid jo; men der skete intet.

Underofficeren meldte os tilbage fra Transporten til Frankfurt.

»Naa«, sagde Feldwebelen, »det har ellers varet lidt længe!«

»Ja«, sagde Underofficeren, » det tog os lang Tid, inden vi kunde komme af med Kreaturerne«.

»Ja, ja«, sagde Feldwebelen, »I er nogle kønne Karle!«

Og saa kunde vi gaa ...

Den 17. April gik det igen til Vestfronten.

Vi drog ud med enogtyve-Centimeter Kanoner, Vi kom til Byen Laon, hvor vi blev udladet og gik i Stilling ved Chemin des Dames. Her blev vi tildelt Bataillon 49. Vi blev i dette Afsnit, til Offensiven begyndte den 21. Marts 1918.

(111) Da vi var kommet i Stilling, blev jeg udtaget til Telefonist; men det var lidt farligt, for naar Ledningerne blev skudt i Stykker, maatte vi ud og lappe dem sammen igen. Jeg spurgte da Batteriføreren, om jeg ikke kunde blive fritaget. Det kunde jeg godt, sagde han. Jeg havde nemlig et højt Nummer hos ham.

Jeg kom derefter til at hjælpe til i Køkkenet og kunde i det mindste faa Ro om Natten. Og det havde jeg ikke noget imod.

Iver Schmidt, Mejlbj ved Lintrup.

Amerikanerne gaar til Angreb i 1 918

(112) Vi var 9 Husarer fra Regiment Nr. 16, Garnison Slesvig, 10 Sanitetssoldater, en halv Snos Civilister, som i Slutningen af September 1918 bag den 77. Reservedivision i Omegnen af Thiancourt var beskæftiget med at bringe Efteraarssæden i Jorden.

I Begyndelsen af September havde vi fint Vejr i Frontafsnittet St. Mihiel. Høstarbejdet og Tærskearbejdet paa Gården var tilendebragt, og der var sendt Brødkorn til det sultende Tyskland,

Nu var vi i fuld Gang med at pløje for Vinterhveden og med at saa Raps.

Ved Fronten syntes alt at være roligt og fredeligt, men alligevel gik der Rygter om, at Amerikanerne snart vilde begynde paa en stor Offensiv ogsaa i dette Afsnit af Fronten. Man

havde regnet med, at Offensiven vilde begynde den 15. September, men den kom allerede tidligere.

Den 11. September 1918 var der meget fint og roligt Efteraarsvejr. Pludselig formørkedes Himlen af et stort Antal Flyvemaskiner, som kom brølende fra den anden Side af Fronten. Alle Soldater og Civilister forsvandt hurtigt i Dækningen, ogsaa Heste blev camoufleret i Buske eller under Træerne. Heldigvis kom der ingen Bomber, i Stedet for nedkastede Maskinerne en stor Mængde smaa Sedler, hvorpaa der var at læse: »Die amerikanische Armee ist bereit zu einem Einsatz mit 1,5 Millionen Mann«. - Tyskerne tog denne Meddelelse fra den morsomme Side og mente, at det nok skulde være den vante amerikanske Overdrivelse af Tingene. Efter Tyskernes Mening havde Amerikanerne ingen Krigserfaring, og Propagandaen med de nedkastede Sedler kunde og behøvedes ikke at tages alvorligt. Alligevel kom (113) der Ordre, at Sedlerne skulle indsamles og brændes. I Betragtning af, at der var nedkastet i Hundredtusindvis af Sedler, var denne Ordre naturligvis ikke til at gennemføre.

Om Natten sov jeg fredeligt i min Seng, da der omkring Midnat blev tændt Lys i Værelset, og vor Vagtmester Reimers - en dygtig, krigshærdet Soldat og en god Ven - satte sig paa Stolen og spurgte roligt: »Matzen, er du vaagen?«

Jeg svarede ja, og saa sagde han ganske roligt: »Amerikanerne angriber. Meld mig saa hurtigt som muligt ved Brigadestaben. tag saa »Citrone«. »Citrone« var en brun Trakehner-Hoppe, klog, hurtig og tro som Guld, en af de bedste Heste i Eskadronen.

Jeg tog Hesten, og med saa let en Oppakning som bare muligt kom jeg ved en Ridetur paa ca. fem Kilometer over Rembercourt Gaulny til Brigadestaben. Jeg meldte mig til Stedet og fik med det samme Ordre til at bringe en Rapport til Artilleri-Kommandøren.

I Mellemtiden var Slaget ved Fronten naaet til Højdepunktet.

Ved Artilleriet var Stemningen katastrofal.

Kommandøren sad i sin Jordhule og telefonerede med Staben. »Jeg maa have Forstærkning med det samme. Jeg ved ikke mine levende Raad, hvor jeg skal opstille mine Kanoner, thi saa snart jeg har placeret dem et Sted, bliver de næsten i samme øjeblik bragt til Tavshed igen«. - Kommandøren fik min Melding, og jeg kom saa med Held og Lykke til Brigadestaben.

Kammerat Christoph Bugslag og jeg fik saa Ordre til at optage Forbindelse med Regiment 419. Ved at benytte mere ufarlige Omveje kom vi op paa Toppen af en Højderyg, bag hvilken der i Dækningen laa en Afdeling Infanterister med Brevduer og Meldehunde. Jeg spurgte en af dem, om de ikke vilde frem til Fronten, men fik til Svar, at det paa Grund af den vældige amerikanske Spærreild kun vilde føre til store Tab, og at man alligevel næppe vilde naa frem til første Linie. Det var der vist ikke meget (114) at sige til; Egnen laa under svær Granatild, og jeg kunde ogsaa mærke Lugten af Gasgranater.

Ved Tilbagekomsten til Brigadestaben mødte jeg Generalmajor, Greve Fink zu Pinkenstein og aflagde Rapport om det, jeg havde set og Oplevet.

Generalmajoren sagde: »Husar, jeg maa hurtigst muligt have Forbindelse med Regiment Nr. 419. Se at komme over den der Højderyg, hvor Gassen ikke kan holde sig og prøv at komme frem til Regimentet«.

Ordren lød ikke i Kommandotone, men var næsten bønfoldende, saa jeg stod ret og svarede: »Javel, Herr General!« - Saa op paa Hesteryggen igen, og jeg naaede lige at høre Generalen sige: »Rid med Gud, Husar«.

Det var Ord, som fulgte mig paa Vejen, thi det er jo hos Gud, hele vor Fremtid ligger, det er der, vi engang finder Freden og glemmer Jorden med al dens Nød og Elendighed. Paa denne Vej, som laa under den stærkeste Artilleriild, som jeg nogen Sinde har oplevet, har denne Tanke holdt mig Oppe og har ført mig til Maalet,

Granathul ved Granathul, Luften fuld af flyvende Granatsplinter og Jordklumper. Solen var knap at se gennem al den Røg, som kom fra de mange Granatnedslag. Men det gik fremad i flyvende Fart. Saa kom der et vældigt Nedslag lige til venstre. »Citrone« stejlede paa Bagbenene, og jeg tænkte med det samme: »Nu er det Slut. Hesten er blevet ramt«. Jeg fik Fødderne ud af Stigbøjlerne, lagde Benene paa Hesteryggen, Hovedet paa »Citrones« Hals, men Faren var gudskelov ogsaa forbi, thi det var en »Blindgænger« af største Kaliber.

Saa var det, som om Signalet »das Ganze halt« lød, thi Artilleriilden standsede, og jeg blev nok klar over, at Amerikanerne nu begyndte Angrebet med Understøttelse af Tankvaabnene. Solskinnet kom igen frem, og ved et lille Krat i Nærheden fik jeg Lejlighed til at sunde mig en Stund og tage et Overblik over Situationen.

Som jeg holdt der, kom en Korporal og en Underkorporal fra Pionererne i stor Hast løbende forbi. De raabte: »Husar, er du tosset, se at komme tilbage, hele (115) Regimentet 419 er rendt over Ende og taget til Fange af Amerikanerne! Amerikanerne vil være her om kort Tid«. Saa var Vejen jo endt, og jeg bad de to Pionerer om at komme med til Brigadestaben for at bekræfte der, hvad der var sket. Generalmajoren tog min Melding om Tabet af Regimentet 419 med forbavsende Ro. Men han gav mig en ny Ordre, og den lød paa, at jeg skulde spejde efter Amerikanerne og se, om de allerede havde besat de første Bakker af Højderyggen.

Det var næsten utroligt, hvad den brave »Citrone« og Jeg selv kunde klare den Dag. Jeg red frem i et straalende Efteraarsvejr; Jeg var klar over, at Gassen ikke kunne holde sig paa selve Højderyggen. Det maatte være der, Amerikanerne vilde rykke frem, Solen skinnede paa et af Granaterne gennempløjet Landskab, som ellers laa i en mærkelig Ro efter Slagets første hektiske Begyndelse. Man saa ingen Soldater, heller ikke saarede eller døde, intet Krigsmateriel, Tanks, Vaaben eller Kanoner. Der hørtes intet Kommandoraab, ikke engang Flyvemaskinernes Drønen, og den var kun det endeløse Maanelandskab med Granathul ved Granathul. Intet levende Væsen havde vovet sig gennem dette Inferno med Undtagelse af den brave Hest »Citrone«, som havde baaret mig igennem under Guds kærlige Beskyttelse.

Jeg red gennem den øde Egn, men saa ikke noget til Amerikanerne, og jeg tænkte, at disse mod al Forventning ikke havde udnyttet deres store Chance.

Da jeg kom tilbage til Brigadens Kvarter, var der ingen Stab mere, heller ikke en eneste tysk Soldat. De var ane gaaet længere tilbage. Jeg var der ganske alene, eneste tyske Soldat, og jeg tænkte ved mig selv: »Hvad om du lagde mg her i denne sikre Bunker og ventede, indtil Amerikanerne kom og tog dig til Fange,« - Men nej, jeg vilde ikke misbruge den Tillid, som mine overordnede altid nærede til mig, Jeg tog derfor af Sted, gennem Rembercourt, som laa under stærk Artilleriild, og naaede min Eskadron velbeholden i Warville.

Hans Matzen, Det danske Alderdomshjem i Flensborg.

Kammerat fortæl!

Småglimt fra Verdenskrigen

(116) Jeg blev indkaldt den 3. august 1914, og efter et kort ophold i Junkerhulvejskaseren i Flensborg blev jeg sammen med andre kammerater sendt til lejren i Lookstedt, hvor vi blev iklædt og inddelt. Vi fik derefter tildelt 120 heste til forspand for kanonerne. Jeg blev tildelt 3. batteri fodartilleri bataillon 36. Så gik det videre til Mainz, Her modtog vi 15 cm hauhitzer; ammunitionsvogne, og hvad der ellers hører til et krigsstærkt batteri. Vi blev transporteret til Luxembourg, og marcherede derfra mod den belgiske grænse. Vi kom hurtigt gennem Belgien og fortsatte ind i Frankrig. Men da vi var kommet gennem Argonnerskoven, måtte vi tilbage igen, indtil vi først i oktober kom i stilling mellem Servon og Cernaye.

Under marchen havde vi en del oplevelser.

En aften var vi gået i bivuak i en stor skov. En fra vort korporalskab, en hamburger, stod på vagt. Hen på natten rev han klappen på vort telt til side og råbte: »Vi bliver overfaldet!«

Vi var alle i allerhøjeste alarmberedskab og stod hurtigt uden for teltet, klar til at gå til angreb. Det viste sig dog at være falsk alarm. Den stærke blæst havde revet en tør gren på et træ løs, og det var støjen herfra, som vær skyld i alarmen.

Vi kravlede igen ind i vort telt og sov videre ...

Vi lå Ofte i kvarter i huse i en eller anden Landsby. I de fleste kældre var der store lagre af vin, men desuden fandtes der mange andre værdifulde ting. En af mine kammerater, han var fra vort korporalskab, kunne godt lide de våde Varer og søgte derfor, så snart det var (117) muligt, ned i kælderen. En dag medbragte han en halv side flæsk Det var storartet, for brød havde vi ikke noget af, for bagagen kunne ikke følge med, så vi levede mest af frugt og Roer fra markerne.

Man kunne altså være heldig ...

En dag havde vi fået fat på nogle høns, og da vi samtidig fik fat på nogle kartofler, levede vi højt den aften.

Her i den lille skov, hvor vi havde det godt, og hvor der var forholdsvis roligt, lå vi fra Oktober 1914 til hen på sommeren 1916. Så kom vi til Somme, hvor det gik hårdt til.

Peter Thomsen, Kegnæs.

Lidt sandsnak

Det var en af de sidste dage, Jeg havde ærinde i byen. Som så ofte før dumpede jeg da også ind hos en af mine gode venner, den snart 80-årige Broder Johansen, der netop i disse dage havde fået besøg af en gammel soldaterkammerat fra den første verdenskrig. Oskar Hansen var sydslesviger, hans mål røbede ham. Oskar var kernedansk som kun få.

Og mens jeg nu sad her og lyttede, fortalte de to gæve gutter løs om tiden og de fælles oplevelser dengang.

- Ja, kan du huske, da jeg sidst var nede at besøge dig, da gav du dit mishag til kende ved al den lette jord, I havde dernede til jeres ejendom. - Naar det stormede, rejste sandet sig, ikke, Oskar?

- Det kan du have ret i, Broder, men så kommer jeg altid tanker om dengang, da vi med reserve-regimentet - jeg tror det var 1916 - var blevet indsat oppe ved fronten i Flandern. Kan du endnu huske det, Broder?

- Om jeg kan, kom det fra denne. - Jo, du kan tro, jeg kan huske det, Oskar. Vi lå på denne tid foran Houthulster-skoven i en line by, jeg tror, den hed Staden. Vi lå på den ene side af gaden og I på den anden. Du husker nok den voldsomme trafik gennem byen og støvplagen, der herskede der.

(118)Om jeg husker det, bemærkede Oskar. - Jo, du kan tro, jeg kan. Det var helt mørkt inde hos os i kvarteret, og der lå et tykt lag gråligt støv over det hele. Vi behøvede såmænd ikke andet pålæg på vort brød end det, medens I dervore på den anden side af gaden havde det store held, at vinden bar fra.

I sad bare og gottede jer over os ulykkelige ...

Niels H. Lustrup. Spandet,

Rejse i Frankrig som P. G.

(Prisonnier de guerre - krigsfange)

En tidlig morgen i efteråret 1918 - efter ca. halvandet års ophold i Aurillac - startede jeg sammen med andre kammerater med en opsamlingslejr i Rhonedalen som mål. Efter et par timers togrejse begyndte sulten at melde sig. Vi henvendte os derfor til vor vagtmand for at få noget at spise. Han svarede, at han intet spiseligt havde, men hvis vi havde penge, ville han besørge os noget. Min kammerat tryllede tre francs frem af et stykke sæbe (privat ejendom). Jeg havde også lidt penge, selv om vi havde måttet aflevere alt, hvad der tilhørte depotet - og dermed den franske stat: men for at komme frem til pengene, skulle jeg af med noget af mit tøj. Jeg anmodede derfor vagtmanden om at følge mig på toilet. På vejen gennem toget blev jeg af de rejsende tiltalt med: »Sale boche! Coupe le cou!« Det betyder sådan noget som: »Beskidt tysker, skær halsen over på ham!«

Det var just ikke rart at høre på ...

Jeg fik dog fat i mine penge, og sammen med kammeratens blev det til et franskbrød, to liter vin samt noget ost. som vi delte med nogle franske straffefanger, der var i samme kupa. Det var de naturligvis meget taknemmelige for. Disse straffefanger havde det iøvrigt meget værre end vi krigsfanger. De var lænket sammen to og to som kreaturer herhjemme, og føden har uden tvivl været dårligere end vor.

(119) I samlelejrene samledes efterhånden 500 mand sanitetspersonale, som skulle udveksles med franske krigsflanger i Tyskland. Omsider begyndte rejsen over Svejts til Tysk-

land, Det var omkring 1. november 1918. Ved tilbagekomsten til min garnison i Frankfurt a/M fik jeg orlov og nåede hjem den 9. november, to dage før våbenstilstanden.

Jeg kunne således blive hjemme - heldigvis!

Andr. Andersen, Rurup Mølle pr. Toftlund.

Hvor er kvinderne?

Gennem årene har jeg følt det som et savn, at der i vor årbog så at sige kun er kommet minder frem fra kammeraterne. Jeg har savnet minder fra dem, der klarede hjemmefronten: kvinderne! Det var jo dem, der måtte passe hjemmet og børnene, klare arbejdet i de forskellige virksomheder, det være sig landbrug, forretning o.s.v.

Disse kvinder må sikkert have minder om oplevelser fra den tid, minder, der kan have betydelig interesse for efterslægten, ja, minder, der kan have lige så stor betydning som de oplevelser, vi har haft ved fronterne.

Jeg tillader mig derfor at anmode soldaterhustruer eller enker, der endnu husker en eller anden begivenhed fra den tid, der for dem dog var særlig streng, at nedskrive sådanne oplevelser og sende dem til vor årbog, eller også til afdelings-formændene, der sikkert gerne vil tage imod dem og lade dem gå videre.

Knud Lassen, Tornumskov pr. Lintrup.

Kammerat, hvor er du?

Jeg hører til årgang 1894, kom til vestfronten i juni 1915 og blev tildelt Reserve Infanteri-reg. 31, 4. komp. Det er mit ønske at komme i forbindelse med kammerater fra 4. kompagni eller fra 1. bataljon.

Skriv venligst til

Søren Hansen Lagoni, Hjerpsted ved Højer.

Ved Douai

Helgoland - en stormfuld dag

Ære være deres minde

*Følgende kammerater tilhørende vor forening
er afgået ved døden*

Aabenraa Amt

Aabenraa afdeling:

Laurids Hansen	10. 4. 1963
Johs. Jensen	20. 9. 1963
Marcus Heesch	23. 10. 1963
Alfred Beyer	23. 12. 1963
Johs. Paulsen	26. 12. 1963
Johan Gellert	24. 1 1964

Bedsted Lø afdeling:

A. P. Jensen	21. 7. 1963
Søren Sørensen	7. 11. 1963

Bjolderup-Hjordkær afdeling:

Christian J. Petersen, Kassø	4. 9. 1963
Jens P. Lindrum, Hjordkær St.	18. 12. 1963

Bov afdeling:

Nicolai Henningsen, Kollund	3. 4. 1963
Theodor Steimler, Kollund	9. 4. 1963
Frederik Thomsen, Frøslev	27. 4. 1963
Nis Peter Biel, Kollund	14. 10. 1963
Peter Jensen, Vejbæk	4. 1 1964

Ensted afdeling:

Hans Mathiesen, Stubbæk	25. 5. 1963
Hans Skau, Lundsbjerg	28. 6. 1963
Asmus Hansen, Begyndt	19. 9. 1963
Peter M. Petersen, Røllum	18. 10. 1963
Jørgen Jessen, Torp	2. 1963

Felsted afdeling:

Otto Grube	28. 4. 1963
Claus Peter Bøllner	5. 8. 1963
Otto Petersen	13. 12. 1963

Graasten afdeling:

Christian Bruhn, Graasten	4. 3. 1963
---------------------------	------------

	Gustav Christensen, Trappen	11. 9. 1963
	Jørgen Hansen, Graasten	18. 9. 1963
	Jørgen Clausen, Graasten	18. 11. 1963
	Peter Æbelø, Trappen	13. 12. 1963
	Hans Thomsen, Hovgård	12. 2. 1964
	A. P. Møller, Graasten	11. 3. 1964
	Claus Hansen, Graasten	13. 3. 1964
Holbøl afdeling:		
	Jes Festersen, Vilsbæk	30. 8. 1963
	Peter Wind, Vilsbæk	9. 1. 1964
Klipleve afdeling:		
	Søren Jensen, Lundtoft	19. 11. 1963
	Andreas Jørgensen, Bjerndrup	20. 1. 1964
	Jochum Erichsen, Klipleve	17. 3. 1964
Kværs afdeling:		
	Johan Sørensen	18. 7. 1963
Løjt Kirkeby afdeling:		
	Peter Christiansen, Barsmark	19. 5. 1963
Rise afdeling:		
	Johan Hansen, Rødekro	19. 4. 1963
	Peter Lassen, Rise	6. 7. 1963
	Asmus Bahrt, Rise	12. 12. 1963
	Johannes P. Larsen, Mjølås	12.2. 1964
Varnæs-Bovrup afdeling:		
	Hennig Jørgensen, Ny Skovbøl	31. 8. 1963
	Haderslev vesteramt	
Agerskov afdeling:		
	Thomas Johansen	7. 8. 1963
	Hans J. Branderup	18. 10. 1963
	Andreas Grønvold	23. 12. 1963
Bevtoft afdeling:		
	Peter Rhode Nissen	1. 6. 1963
Fole afdeling:		
	Andreas Wilbeck	11. 7. 1963
	Broder Petersen	17. 12. 1963
Gram afdeling:		
	Peter Moldt, Gram	3. 10. 1963
	Peter Madsen, Tiset	10. 10. 1963
	Jeppe Vestesen, Kastrup	16. 10. 1963
	Johannes Schultz, Gram	20. 1. 1964
	Peter Nielsen, Gram	28. 1. 1964
	Carl Bjørnskov, Gram	22. 2. 1964
Sdr. Hygum afdeling:		
	Martin Ravn, Harreby	13. 8. 1963
	Hans r. Hansen, Hygum	29. 8. 1963

	Asmus Petersen, Hygum	21. 9. 1963
	Søren M. Jensen, Hygum	6. 12. 1963
Jels afdeling:		
	Jens Rosenberg	11. 9. 1963
	Chresten From	31. 1. 1964
	Niels Lausen	24. 4. 1963
Nustrup afdeling:		
	Peter Schmidt	12. 6. 1963
Ribe afdeling:		
	Jens Nielsen	30. 11. 1963
Rødding afdeling:		
	P. Lykke	29. 4. 1963
	P. Skov	6. 5. 1963
	K. Andersen	3. 6. 1963
	P. Schmidt	6. 12. 1963
Skodborg-Skrave afdeling:		
	Lorenz Hansen, Skodborg	7. 10. 1963
Tirslund afdeling:		
	Nis P. Lund, Aabøl	24. 6. 1963
	Jens H. Bonde	28. 3. 1964
Toftlund afdeling:		
	Rasmus Rasmussen	24. 4. 1963
	Mathias Peter Høeg	2. 3. 1964
Øster Lindet afdeling:		
	Thomas Lassen	11. 4. 1963
	Jørgen Hansen	31. 7. 1963
	Christian Nygaard	14. 9. 1963
	Anders Nygaard	20. 3. 1964
Haderslev østeramt		
Aller afdeling:		
	Andreas Bonde	24. 9. 1963
Fjelstrup afdeling:		
	Jes Hansen	18. 5. 1963
	Christian Thuesen	22. 6. 1963
	Rasmus Møller	11. 9. 1963
Haderslev afdeling:		
	Rasmus Holm	12. 4. 1963
	M. Mortensen	3. 5. 1963
	Joh. Degn	1963
	H. Hybschmann	11. 8. 1963
	Jes Lydiksen	8. 9. 1963
	A. Svensson	14. 10. 1963
	M. Løftgaard	16. 10. 1963
	Jes Schmidt	9. 1. 1964
	Cl. Schuldt	21. 1. 1964

	Jens Ulrik	29. 1. 1964
	Fr. Flade	25. 3. 1964
Halk afdeling:		
	L. P. Lorenzen, Halk	29. 11. 1963
Hammelev afdeling:		
	Anton Bossen, Styding	17. 8. 1963
	Mathias P. Møller, Styding	15. 9. 1963
	Anders M. Juhl, Gml. Ladegaard	20. 9. 1963
	Peter Kehlet, Styding	25. 11. 1963
Hoptrup afdeling:		
	Hans Juhl	12. 6. 1963
	Paul Gram	15. 12. 1963
	Anton Huus	22. 3. 1964
	Jørgen Gramberg	31. 3. 1964
Sommersted afdeling:		
	Lorenz Thomsen	1963
	Peter Nørgaard	1964
	Chr. Hansen	1964
Starup afdeling:		
	Jakob Fromm, Garupgård	18. 10. 1963
	Falle Erichsen, Brorsbøl	11. 1. 1964
	Christian Diekmann, Lunding	21. 2. 1964
Stepping-Frørup afdeling:		
	Peter Hesselbjerg	2. 6. 1963
	Mathias Jepsen	20. 10. 1963
	Søren Knudsen	3. 1. 1964
Tyrstrup-Christiansfeld afdeling:		
	Thomas Skov	26. 4. 1963
	Daniel Volmer	29. 8. 1963
	Andreas Skov	3. 10. 1963
	Viggo Banke	12. 2. 1964
Vedsted afdeling:		
	Jens C. Hansen	3. 9. 1963
	Anders Gade	8. 12. 1963
	Julius Schmidt	13. 1. 1964
Vilstrup afdeling:		
	Peter Nissen Jacobsen	30. 8. 1963
	Jens Peter Christiansen	19. 2. 1964
Vonsbæk afdeling:		
	Niels Anker, Ørbyhage	6. 9. 1963
Vojens afdeling:		
	Wilhelm Hansen	11. 2. 1964
Øsby afdeling:		
	Christian Johansen, Øsby	12. 6. 1963
	Christian Nielsen, Aarø	23. 6. 1963
	Jørgen Nissen, Raade	9. 8. 1963

Peter Frees, Sverdrup	20. 1. 1964
Andre Christensen, Aarø	22. 1. 1964
Thomas Frank, Raade	20. 3. 1964

Sønderborg amt

Broager afdeling:

Heinrich Hansen, Broager Mark	8. 4. 1963
Nis Nielsen, Broager	12. 8. 1963
Peter Christensen, Skodsbøl	21. 8. 1963
Christian Mathiesen, Skelde	16. 11. 1963
Christian Sørensen, Broager	24. 11. 1963
Christian Blomgren, Egersund	25. 11. 1963
Jørgen Lehmann, Dynt Mark	25. 12. 1963
Peter Hansen, Brunsnæs	11. 2. 1964
Hans Tychsen, Broager	27. 3. 1964

Egen afdeling:

Hans Jørgensen, Sjellerup	2. 11. 1963
Jørgen Clausen, Guderup	9. 3. 1964
Ernst Hvid, Sjellerup	18. 3. 1964

Havnbjerg afdeling:

Andreas Hansen Krogh, Havnbjerg	13. 1. 1964
Christian Jakobsen, Lunden	17. 1. 1964
Hans Clausen, Elsmark	18. 1. 1964
Lauritz Jessen, Brandsbøl	21. 2. 1964

Hørup afdeling:

Peter Olsen	4.3. 62
Johannes Thomsen	5.6. 1963
Christian W ollesen	7. 6. 1963
Peter Petersen	4. 6. 1963
Andreas Kaad	4. 1. 1964

Kegnæs afdeling:

Peter Mortensen, Vesterkobbel	7. 6. 1963
Hans I. Koch, Vesterkobbel	12. 6. 1963
Niels Jørgensen, Østerby	3. 7. 1963
Chresten Fogt, Midtkobbel	30. 8. 1963

Ketting-Augustenburg afdeling:

Hans Pordorski Bager, Ketting	4. 8. 1963
Christian Schmidt, Sebbelev .	11. 12. 1963

Lysabild afdeling:

Peter J. Lassen, Lysabildskov	19. 4. 1963
-------------------------------	-------------

Nordborg afdeling:

H. Mathiesen, Holm	10. 6. 1963
Chr. Knarhøj, Nordborg	2. 9. 1963

Notmark-Asserballe afdeling:

Carl Moldt, Hundslev	20. 6. 1963
Christian Fogt, Asserballeskov	5. 7. 1963

	Christian Voight, Asserballekov	18. 1. 1964
Nybøl afdeling:	Peter Iversen	30. 8. 1963
Oksbøl afdeling:	Peter Hansen	14. 4. 1963
	Jørgen Kock	20. 1. 1964
Sottrup afdeling:	Frederik Nicolai Jørgensen	23. 4. 1963
	Christian Nissen	4. 6. 1963
	Jørgen Christensen Lyck	23. 6. 1963
	Peter Johnsen Skov	23. 8. 1963
	Hans Hansen	15. 3. 1964
Sønderborg afdeling:	Fr. Christensen, Sønderborg	16. 4. 1963
	P. Christensen, Sønderborg	10. 5. 1963
	A. Eifert, Sønderborg	22. 5. 1963
	J. Hansen, Stenholdt	29. 5. 1963
	P. Christensen, Sønderborg	27. 6. 1963
	A. Sørensen, Sønderborg	3. 7. 1963
	Chr. Hansen, Sønderborg	24. 8. 1963
	C. Joachim, Vollerup	9. 9. 1963
	N. Due, Kjær	24. 9. 1963
	C. Møller, Ulkebøl	14.11. 1963
	P. Meier, Sønderborg	15.11. 1963
	H. Nør, Sønderborg	28. 11. 1963
	C. Struck, Dybbølmark	17. 12. 1963
	Chr. Kock, Ulkebøl	26. 12. 1963
	J. Johansen, Sønderborg	30. 12. 1963
	Th. Thomsen, Sønderborg	12. 1. 1964
	K. Mikkelsen, Sønderborg	16.2. 1964
	Hans Hansen, Dybbøl	17.2. 1964
	Chr. Christensen, Sønderborg	6. 2. 1964
Tandslet afdeling:	Viggo F. Petersen, Neder-Tandslet	30. 6. 1963
	Jakob Andersen, Tandslet	27. 1. 1964
	Hans Chr. Hansen, Tandslet	8. 2. 1964
Ullerup afdeling:	Asmus Schmidt, Blans	25. 5. 1963
	Asmus Mehlskov, Avnbøl	4. 6. 1963
	Johan Jørgensen, Blansskov	8. 8. 1963
	Andreas Sibbesen, Ullerup	12. 9. 1963

Tønder amt

Arnum afdeling:	Hans Lorenzen	7. 11. 1963
	Søren Ferslev	15. 1. 1964

Arrild afdeling:	Johan Wittenkamp	6. 9. 1963
Ballum afdeling:	Andreas Andersen	10. 4. 1963
	Anders Schnoor	21. 2. 1964
	Valdemar Terkelsen	1. 3. 1964
Bredebro afdeling:	Uldrik Petersen	10. 4. 1963
	Eduard Jacobsen	9. 6. 1963
	Martin Thomsen	9. 7. 1963
Bylderup afdeling:	Andreas Paulsen	6. 5. 1963
Døstrup afdeling:	Andreas Andresen	17. 3. 1963
	Kristian A. Petersen	16. 9. 1963
	Christoffer Nielsen	27. 12. 1963
Emmerlev afdeling:	Laust Sørensen, Sdr. Sejerslev	29. 4. 1963
	Hans P. Ehmsen, Emmerlev	17. 11. 1963
	Bojsen Mathiesen, Emmerlev	1. 12. 1963
Hostrup afdeling:		5. 8. 1963
	Christian Madsen	
Højer afdeling:	Wolf Lytzen	9. 5. 1963
	Lauritz Chrestesen	16. 9. 1963
Løgumkloster afdeling:	Simon Olesen	15. 4. 1963
Møgeltønder afdeling:	Peter Linnet	5. 10. 1963
	Andreas Chr. Andresen	16. 2. 1964
	Johan Johannsen	7. 3. 1964
Nørre Løgum afdeling:	Jørgen Dreyer	23. 12. 1963
Ravsted afdeling:	Karl Jensen	29. 8. 1963
	Hans Langholz	13. 9. 1963
	Bahne Witt	29. 12. 1963
Rejsbyafdeling:	Søren Lystlund	6. 2. 1964
Roager afdeling:	Chresten Schmidt	9. 6. 1963
	Niels Lauridsen	26. 7. 1963
Skærbæk afdeling:	Bode Bagger, Rømø	22. 5. 1963
	Adser Hansen, Obling	13. 6. 1963

	Chresten Mærsk	27. 6. 1963
	Peter Vodder	3. 9. 1963
	Christian Petersen, Rømø	10. 10. 1963
	Thomas Svendsen	27.11. 1963
	Peter Paulsen	28.11. 1963
	Søren Lausten Petersen	1. 1. 1964
	Marius P. Petersen, Ottersbøl	31. 1. 1964
	Marius Mathiesen, Rømø	20. 2. 1964
Spandet afdeling:		
	Nikolai Christensen	6. 10. 1963
Tinglev afdeling:		
	Thomas Clausen	22. 9. 1963
	Nis Gundersen	15. 2. 1964
Tønder afdeling:		
	Anton Callesen, Tønder	7. 4. 1963
	Hans Jordt, Tønder	30. 6. 1963
	Knud Andersen, Tønder	2. 7. 1963
	Adolf Andersen, Tønder	23. 8. 1963
Vodder afdeling:		
	Peter Terp	6. 4. 1963
	Knudsen Schmidt	19. 7. 1963
	Peter Lund	23. 1. 1964
	Laurids Bjerrum	14. 2. 1964
Øster Højst afdeling:		
	Christian Andersen	24. 5. 1963
	Andreas Frideriksen	12. 8. 1963
	Markus Jepsen	30. 12. 1963
	Nis Toft	4. 1. 1964
København, Fyn og Jylland		
København afdeling:		
	Hans Work	20. 11. 1963
	Peter Frederiksen	23. 3. 1964
Fyn afdeling:		
	Asmus Thomsen	21. 9. 1963
Aarhus afdeling:		
	Søren Andersen	26. 6. 1963
Syddesvig		
Flensborg afdeling:		
	Detlev Ingwersen	7. 1963
	Peter Petersen	7.1963
	Christian Hansen	8.1963
	Richard Lange	9.1963
	Willi Thomsen	10.1963
	Hans Nissen	11.1963

Jakob H. Borg	12. 1963
Ingwer Hark	12. 1963
Adolf Flintholm	1. 1964
Hans Madsen	3. 1964

